

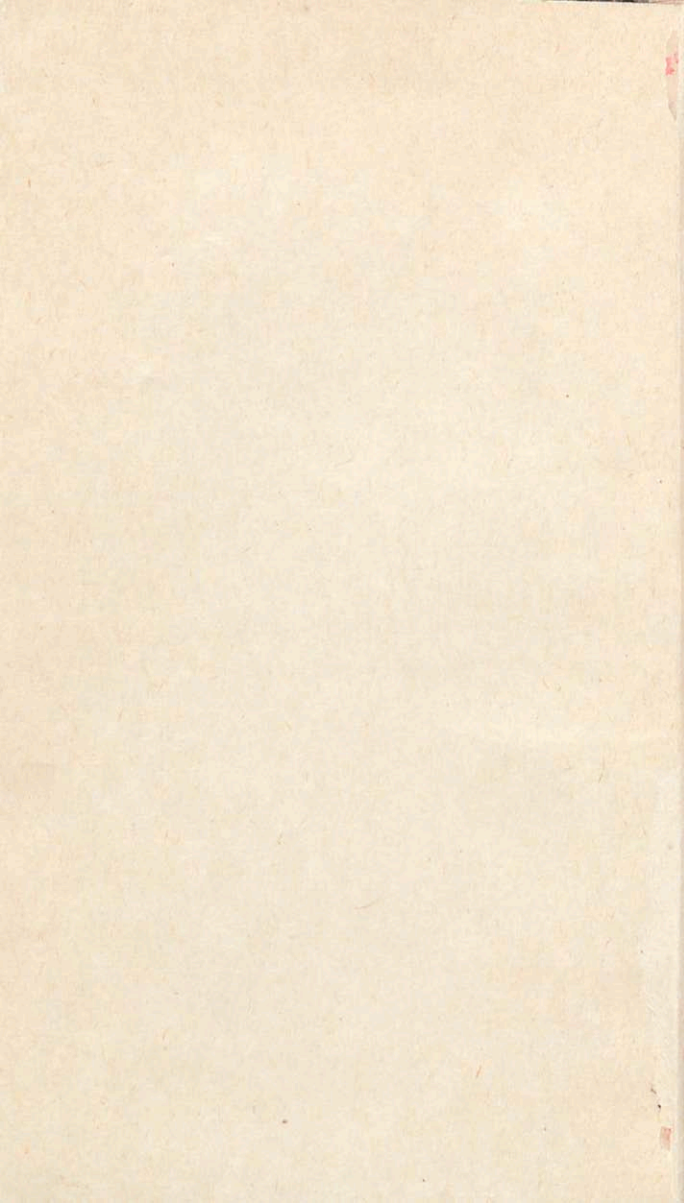
4025

281.6

G-63

2010

5B2001

20

ԻՆՏԵՐՆԱԿԱՆ

ԹՈՒՂԹՐ ԿԱՐ ՆԵՄԵԿՐ

Տ. ԿԵՐԱՔԱՔ

ԸՆՈՐՀԱԼՈՅ

ՍՐԵՕՇՆ ԿԵԹՈՒՂԻԿՈՍԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՓՈԽԵԱԼ

ՅԵՇԻԵՐՀԻԿ ԼԵՕՈՒ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԵՐԱՆԻ Ն. ԵՂԱՆԻՈՅ

— 1853 —

1458

my. 58

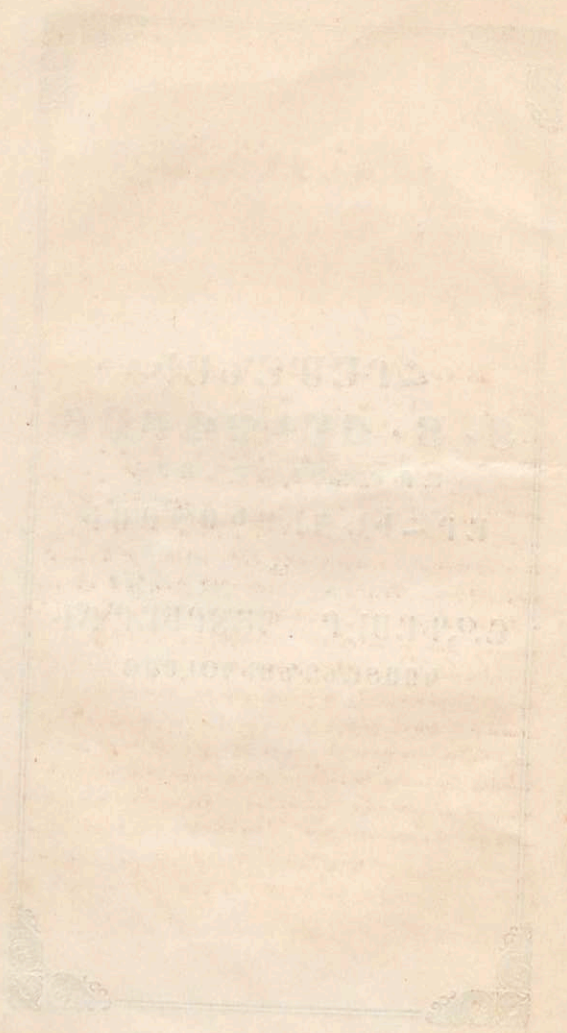
11245

545
40

12012

ՀՐԵՄԵՆԵՒ
Տ . Տ . ՅԱՊԱՆԱՔԱՅ
ԱՌԱՔԵԼԱՇՆՈՐՀ
ԵՐՀԻՆՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
ԵՒ
ԸՋԳԵՍԻՐ ՊԵՏՐԻԵՐԻՒ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼՍՈՅ

ՅԵՌԵՂԵԱՆՆԵՐ

ՄԻՐԱՅԱՆ Հայրապետիս սքանչելի գրութիւննե-
րուն քաղցր և հոգեւոր իմաստը բոլոր ուսումնական
ժողովրդոց դովութեան նիւթ , և ընդունելութեան
մեծ պատիւ ունենալը արեւու պէս յայտնի ըլլալով ա-
մեն հոգեւէր և ողջամիտ կը վկայէ , թէ՛ իմաստին վը-
սեմ հասուն և հոգեկիրթ ըլլալը , և թէ՛ հայերէն գը-
րաբար ոճոյն քաղցրութիւնը . որոնցմէ երկնաւոր շը-
նորհաց ճաշակ արնելով ամեն քրիստոնեայ , ինքն ալ ան-
նախանձաբար կը քարոզէ հեղինակին շնորհալի անուան
ճշմարտութիւնը և արժանաւորութիւնը , և երանի
կուայ այն ժամանակի երջանիկ ժողովրդեանը , որ
Աստուածային շնորհիւ անոր խնամցը յանձնուելով ,
ու անոր իմաստուն հովանաւորութեանը տակը զար-
գանալով անոր կենդանի բարեառը լսելու բարեբաղ-
դութիւնը ունեցեր են , և իրեն քարոզած կրօնական
ջերմեւանդութեան պաշտպանը և վարուց ուղղութեան
անստուեր օրինակը տեսեր են , որ ամեն հասակի և
վիճակի համեմատ իւր հովուական քարոզութեան
թուղթերը յարմարելով , իր ժողովրդոց հոգեւոր բա-
րեմասնութեամբ զարգանալուն հոգ տարեր է , որն որ

Հիմա մենք հայրենի ժառանգութեան գանձու նման
ունիմք և կը վայելեմք ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ ,
բայց ժամանակիս դառնութենէն ժողովրդոց դրաքարի
վարժութիւնը հասարակաց չըլլալով , այս սքանչելի
վարդապետութեանց բաղցրութենէն անճաշակ մնա-
ցած է ժողովրդեան մեծ մասը . այս առաջին պատ-
ճառն է որ մեզ յորդորեց ժողովրդեան լեզուին յար-
մարցընելու մագուր աշխարհաբարի դարձընելով . և
երկրորդ դպրոցիս ուսանողաց հոգեկիրթ հմտութիւն
մը տալ բաղձալով , անոնց ալ վարժութիւնը ցուցը-
նելով 'ի մասին հայկաբանութեան , աշխատութիւնսին
անպատու չի ձգելու դիտաւորութեամբ , տպագրու-
թեամբ ամենուն յայտնի ընել ուղեցինք . որով Սըր-
բազան Հոյրապետիս խրատները իրենց թարմ հասա-
կին մէջ սերտուի . դուցէ և ընթերցողք ալ շահին հո-
գեւորապէս , որով մեր նպատակն ալ պսակած ըլլայ ,
ուրիշ օգուտները , որ կը յուսանք , նրբաքնին անձինք
նկատելով , մեր պատճառներուն տկարութեանը նե-
րողամիտ աչքով նայելնին կ'աղաչենք :

Աշխատասիրեալ յաշակերտաց Սուրբ Սահակեան
վարժարանիս Սամաթիոյ :

И. Угрюмъ С. Имр.

ԱՐԲԱՋԱՆ ԿԵՐԱՆԱ
 ՀԱՅՈՑ ԿԵԹՈՒՂԻԿՈՍԻՆ
 ԷԿԴԵՍԱՐԱՆԱՆ
 ԹՈՒՂԹՆ Է
 ԲՈԼՈՐ ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԻՆ ԴՐԱԾ
 ՈՐՈՆՑ ՎՐԵՑ
 ԱՍՏՈՒԱԾ
 ՏԵՍՈՒՉ ԴՐԱՒ ԶԱՆԻԿԱՅ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ Ծառայ Ներսէս ու Նո-
 րին ողորմութեամբը Հայոց Կաթող-
 զիկոս արեւելից կողմը Հայաստանեայց
 սեպհական աշխարհին մէջ բնակող, և ա-
 րեւմտեան կողմերը պանդխտութեամբ դը-
 նացող, և միջերկրեայ տեղուանք՝ այլալե-
 զու ազգաց մէջ ցրուած, և մեր մեղացը
 համար աշխարհիս ամեն մէկ կողմը քաղաք-

ներու , գղեակներու , գեղերու ու ագա-
րակներու մէջ տարտղնած հայազգի ընդ-
հանուր հաւատացեալներուն , և անոնց ա-
մենուն քահանայապետներուն ու քահա-
նայներուն , վանականներուն ու քաղաքա-
յիններուն , իշխողներուն ու իշխեալներուն ,
զինուորաց դասերուն , թէ՛ ձիավարժներուն
ու թէ՛ հետեակներուն , դաւառապետնե-
րուն ու գործակալներուն , տանուտէրնե-
րուն ու երկրագործներուն , վաճառական-
ներուն ու արուեստաւորներուն և իրենց կա-
մացը ու յօժարութեանը համեմատ կեն-
ցաղւոյս այլ և այլ ճանապարհները դացող-
ներուն , արանց և կանանց , մանկանց և ե-
րիտասարդաց , չափահասներուն և ծերե-
րուն , անոնց որ աշխարհիս օրինացը համեմատ
կը վարուին , և անոնց որ վարուք գերաշ-
խարհիկ են , Մատուածընկալ ու փրկական
սուրբ Նշանէս և Հոգւոյն Սրբոյ հրեղէն
լեզուները ընդունող Մաքեւական նշխար-
ներէս , և մեր սուրբ Լուսաւորչին աջէս ու
աթոռէս խաղաղութեան ու սիրոյ ողջոյն
հասնի : Որոնց առջևը ձեր հոգւոց փրկու-
թեանը համար առ Մատուած աղաչելով կը
պաղատիմք , որ ձեր մտաց ականջները բա-
նայ , Մատուծոյ պատուիրանքներէն ձեզի

զրուցելու համար պատրաստած այս Եստ-
ուածային խօսքերուս ունկնդիր ըլլալու, որ-
պէս զի մեզմով արդարութեան շաւիղը մըտ-
նելով, ձենէ ամեն մէկը արժանի ըլլայ երկ-
նաւոր Հօր տանը, օթեաններուն մէկուն
ժառանգաւոր ըլլալու : Նաեւ ես ալ կը
խնդրեմ ամենքնէդ որ մեզի համար աղօթք
ընէք, որ ձեզի համար Եստուծոյ տալու
տնտեսութեան համարս աղէկ տամ ինձմէ
պահանջած ժամանակը :

Գիտցած եղի՞ք ամենքդ, որ Սրբազան
Գրիգորիոս Կաթողիկոսը, մեր հոգևոր
հայրը ու մարմնաւոր եղբայրը, Հայաս-
տանեայց մեծ Լուսաւորչին աթոռակալն ու
աղագականը և իւր անձին մաքրութեամբն
ու իմաստութեամբը անոր նմանողը, որն որ
երկար ժամանակ աղէկ հովուեց այդ բա-
նաւոր հօտը, զորն որ Քրիստոս ըստ Պետ-
րոսի յանձնեց անոր ըսելով թէ «Երածէ՛ իմ
ոչխարներս», իւր հասակին ծերունը հաս-
նելով, նհպտաց կարգին նման՝ իւր վախճանէն
առաջ Սբ Հոգիէն անոր աղբու՞մ ըլլալով,
կանչեց եպիսկոպոսները և վրձնապանները սուրբ
լեռան մէջ ճգնող հայրերը, ու սյլ և այլ
կողմերը եղողները, և թէպէտ անոր այս
գործերուն մէջը շատ անգամ մեզ կանչե-

ւէն առաջին անգամները կը հրաժարէինք
 ինքզինքնիս անարժան սեպելով , բայց հի-
 մա զմեզ ակամայ ստիպելով , ինքն ու ե-
 պիսկոպոսաց ժողովքը՝ մեր անարժանութիւ-
 նը թորգոմայ տանը ու Հայկայ ազգիս
 Կաթողիկոսութեան աթոռը ձեռնադրեց :
 Ի վերուստ իրեն ազդուած հրամանը կա-
 տարելէն երեք ամիս ետքը , որպէս թէ Քը-
 րիստոսէ կանչուելով վախճանեցաւ ու դա-
 սակից եղաւ Հայրապետը՝ սրբազան Հարց
 հետ . երկոտասանից լրումը՝ առաքելոց հետ .
 հալածանաց ու ճշմարտութեան հակառա-
 կորդներէն առաջ եկած զանազան փորձու-
 թեանց մէջ համբերողը՝ արդարութեան հա-
 մար հալածուողներուն հետ . կենաց մէջ
 յԵստուծոյ և 'ի մարդկանէ պատուեալը՝
 փառաւորեալներուն հետ : Որուն մահը Լճի
 առջևը պատուական եղաւ գերագոյն սրբոց
 նման , որոնց համար Սարգսրէն կ'ըսէ :
 Ինքը աշխարհիս ծովուն մէջը հաւատոյ նա-
 ւովը ու հոգւոյն հողմովը՝ ճշմարտութեամբ
 ու առաքինութեամբ ուղղակի նաւապետե-
 լով , առանց վնասի խաղաղ ու առանց ալ-
 եաց նաւահանգիստը հասնելով , թողուց մե-
 ղի տաժանելի ու ցաւալի կենացս մէջ , օձե-
 րու , կարիճներու , երկելի ու աներեւոյթ զա-

նազան խաճանող գազանաց մէջ , և չէ թէ
 միայն այս , այլ և հոգեւոր ու մարմնաւոր ծա-
 նըր բեռերու տակ : Այս կիրքերէն թե-
 թեցած ինքն իմանալեաց կայանքը թուաւ ,
 մեր տկար ու անզօր անձին յանձնելով կըռ-
 նակնիս վերցընել ամեն եկեղեցեաց հոգե-
 րուն ծանրութիւնը : Այս հիմա այս հոգե-
 րուն մէջը ըլլալով կը զարհուրիմ Աստու-
 ծոյ դատաստանին ահն ու երկիւղը միտքս
 բերելով , որ հովուաց ու առաջնորդաց հա-
 մար շին ու՛ր կտակարանաց մէջ զըցուած
 է , անանկ որ հոգիս չարչարուելով ասոնց
 երկիւղէն , ոչ աչացս քուն կրնամ կոր տալ ,
 և ոչ արտեանունքներուս մրափ : Ինչու որ
 շատ ու զանազան անուններու ու գործերու
 կը բաժնուի ոգւոց տեսչութեան այս մէկ
 գործը , որ Աթուղիկոսութիւն և Հայրապե-
 տութիւն , Ապիսկոպոսութիւն ու Քահանայու-
 թիւն կը կոչուի , և մէկզմէկէ աւելի ու պա-
 կաս է , վասն զի ասոնց մէջը մեծ եղածը ծա-
 նըր բեռան տակ է , մէկալ գործերը իր հե-
 տը ունենալուն համար : Բայց գործին նա-
 յելով ամեն մէկունն ալ թէ քահանայու-
 թեան ու թէ քահանայապետութեան ան-
 ուանադրութիւնները մէկ են : Այսն զի ծը-
 նող , դայեակ , վարդապետ , բժիշկ , դէտ ,

Հովիւ , առաջնորդ , միջնորդ , դատաւոր , ու
այլ շատ անուններ ալ կը կոչուին . որոնցմով
Մատուածպաշտութեան խորհուրդը կը կա-
տարի ու Վրիստոսի եկեղեցւոյն օրէնքը
ամբողջ կը մնայ : Եւ արդ մէկը ի՞նչպէս
կրնայ մօրմէն օտար եղողներուն ծնող կամ
Պօղոսի ըսածին պէս դայեակ ըլլալ , որ կ'ը-
սէ , իմ զակրներս , որոնց ծնանելու ցաւը
նորէն կը քաշեմ , մինչև Վրիստոս ձեր մէջը
նկարուի . դարձեալ դայեակի մը պէս որ տղաք
կը սնուցանէ , այնպէս ձեզի կը գթայինք :
Ինչու որ ծնեալները բնութեամբ իրենց ծնո-
ղը կը սիրեն , և սնեալներն ալ իրենց դայ-
եակը : Իսկ որոնց մէջը որ սիրոյ փոխա-
րէն ատելութիւն ու օտարութիւն կայ նէ ,
անանկները վերստին Մատուածեղէն բա-
նիւ ապաշխարութեան ծնանելու կամ հայ-
րական խրատով ու Մատուածային երկիւ-
ղիւ զանոնք սնուցանելու ի՞նչ յոյս կըր-
նայ ըլլալ :

Ի՞նչպէս հնար է՝ վարդապետ , ուսու-
ցիչ ու քարոզ ըլլալ , ըստ հրամանին Մա-
տուծոյ Սիօն բարձր լեռան վրայ ելլել , որ
սուրբ Եկեղեցին է . և Մետարանին խօս-
քը բարձրացուցանել ու չվախնալ . կամ Պօ-
ղոսի Տիմոթէոսի գրածին պէս , պատեհ ու

անպատեհ ժամանակ քարոզել , յանդիմանել , սաստել ու մխիթարել . ուր աշակերտեալները ցրուած են , ու վարժարանին մէջ չեն ժողովուած . և չէ թէ ճշմարիտ իմաստութեան վարժութիւնը սիրող են՝ հապա ստութիւն ու նանրութիւն կը սիրեն . չարութեան կողմը կատարեալ են , ու առաքինութեան կողմը տղայ են :

Ինչպէս բժշկական գործին նմանող կրնամք ըլլալ , կամակոր վիշապին խայթուածէն հիւանդացած ոգիներուն , բնաւորական կամ անբնական ախտերէն բժշկել ջանալով . ուր հիւանդները չէ թէ միայն հոգեւոր բժիշկներուն առողջառարարութեաները չեն փնտրուեր՝ այլ չեն ուզեր օգտակար դեղերն անգամ խմելու . եթէ մէկը զանոնք յանդիմանէ կամ խրատէ , ստամոքսացաւունեցողներուն նման , որ գէշ մաղձով ապականած են : Այս մէկդի , այլե դէմ ալ կը դրուցեն անոնց ըսելով թէ , բժիշկ , նախ ինքզինքդ բժշկէ այդ ցաւերէն՝ և ետքը յանդիմանող խօսքերովդ ինձի մօտեցիր : Կամ մենէ այնքան տեղով ու սիրով հեռացողներուն ինչպէս հնար է տեսուչ ըլլալ , Աստուծոյ առ Եղեկիէլ ըրած հրամանին համեմատ թէ , Որդի՛ մարդոյ , քեզի Իս-

բայելի որդւոցը վրայ տեսուչ դրի՝ որ եթէ պօռալով չիմացունես անոնց թշնամոյն որոգայթը ու ասպատակութիւնը, և անոնք սպաննուին կամ գերի երթան, անոնց արիւնը քենէ պիտի խնդրեմ: Լսոնց մէջ միայն սա միւս խօսքը մխիթարութիւն ունիմք, որն որ նոյն Սարգարէին կ'ըսէ Լճ, որ եթէ քու ձայնդ լըսեն, ու անգգոյշ ըլլալով կորսուին, դուն քեզ ապրեցուցիր և իրենց արեանը իրենք պարտական ըլլան: Խնչպէս հնար է մեզի՝ հովիւն ու հօտը իրարմէ շատ հեռու դանուկելով հովուութեան օրէնքը կատարել, Լստուածային օրինաց դաւար տեղուանքը հանգչեցնել, ու կենդանարար ջրովը այսինքն Սուրբ Հոգւոյն իմաստութեամբը սնուցանել, գայլերը հալածել, վիրաւորեալները բժշկել: Խնչպէս կարելի է մեզի այնպիսիներուն առաջնորդ ըլլալ, որոնք չեն ուզեր որ իրենց առաջնորդին հետեւելով, դէպ'ի երկինք տանող արքունական ճամբան երթան, այլ դժոխոց յատակը տանող լայն ու ընդարձակ պողոտան կ'ուզեն երթալ: Խնչպէս կրնանք միջնորդ ըլլալ Լստուծոյ ու այն մարդոց մէջ տեղը, որոնք դրած ուխտերնուն դաշինքը չեն ուզեր պահել, զորն որ մկրտութիւն սա-

տանայէն ու անոր ամենայն գործերէն ու պատրանքներէն հրաժարելով՝ Լստուծոյ հետ դրին , այլ փրկութեան օրը Հոգւոյն Սրբոյ հետ դրած ուխտերնուն պատուիրանազանց ըլլալով , բանիւք և գործովք յօժար կամօք բանսարկութիւն ետեւէն կ'երթան : Ինչպէս կրնամք Քահանայապետութեան դատաւորութիւնը գործածել այնպիսի ազգի մը , որն որ չէ թէ միայն Լստուածային օրինաց դատաստանին տակը չեն իյնար ու չեն հնազանդիր , այլ և Եկեղեցւոյ դատաւորաց՝ անիրաւութեան դատաւոր կը նստին , և իրենք գերանը իրենց աչքին մէջը , չարաչար բամբասանօք ու անդուռն բերանով , անոնց վարուց յանցանաց շիւղը կը դատեն :

Ուստի ասոնք այսպէս ըլլալով կը զարհուրիմ ու Լստուծոյ դատաստանաց երկիւղէն կը դողամ , որ չըլլայ թէ Լստուծամէինծի յանձնուած այս տնտեսութեան գործը՝ փառաց տեղը անարգութեան պատճառ ու խոստացած անթառամ պսակաց տեղը երեսիս ամօթ ըլլայ : Եւ իրենց տիրոջմէն առած տաղանդները յարգող ու տիրոջը շահ բերող ծառայներուն պէս , ծառայ բարի և հաւատարիմ խօսքը լսելու տեղ , չըլլայ որ

այն շահ չբերող ծառային ըրած սարսափելի ու ահագին հրամանը լսեմ թէ, ծառայ չար ու վատ պէտք էր քեզի, որ իմ խօսքիս արծաթը սեղանաւորներուն այսինքն մարդկան ոգիներուն տայիր, և ես կուգայի տոկոսեօք կը պահանջէի իմինս, այսինքն քենէ լսած խօսքերնուն հետը մէկ տեղ դործոց կատարում կ'ուզէի լսողներէն: Որովհետեւ դուն քու ծառայակիցներուդ հոգւոց կերակուրը չի տուիր երբոր լսելու ժամանակ էր, ուստի կ'ըսեմ, առէ՛ք ատկէ իմ շնորհաց արծաթս, ու իմ խօսքս կատարելապէս աճեցընողին տուէ՛ք, տասը քանքարին թուոյն համեմատ, և այդ ծառան՝ որ իմ դրած դործիս մէջը անպիտան գտնուեցաւ, արտաքին խաւարը հանեցէ՛ք:

Հիմա ի՞նչ ընեմ, որ իմ անձս այս ահագին սպառնալիքներէն ապրի, շատ կը տաքակուսիմ: Ինչու որ աշխարհիս ամեն կողմը պտըտիլ ու սուրբ Առաքելոց նման ամենուն Աստուծոյ խօսքը քարոզելը, անկարելի է ժամանակիս չարութեանը ու շատ իշխաններ ըլլալուն համար: Եւ աղգեբնիս ալ թագաւորական ու բաղմաժողով քաղաք մը չունի, որ այն տեղ Հայրապետութեան ու վարդապետութեան աթոռը նստելով, առջի

Հայրապետներուն ու վարդապետներուն նըման՝ Աճային պատուիրանքները ժողովուրդին սորվեցընէինք : Այլ այժեամի նման որսորդներէն ու շուներէն փախած այս քարանձաւին մէջ կը բնակիմք , ուր մարմնաւոր պիտոյքնիս անգամ չենք կրնար լեցընել . գեղերէն ու ագարակներէն , որոնցմէ ալ զուրկ ենք : Ալե անդաստան մ'ալ չունիմք , որ աշխատութեամբ մեր պիտոյքը հոգայինք . և տեղէ մը օգնութիւն ալ չունիմք , Վրիստոսի հաւատացող իշխաններէն ու թագաւորներէն , ինչպէս որ արժան էր : Այլ մի միայն Աստուծոյ Սարգարէին խրատին համեմատ որ կ'ըսէ քու բոլոր հոգըդ Տիրոջը ձգէ , ու ան քեզ կը կերակրէ : Ալ դարձեալ թէ , ո՞վ յուսաց Աստուծոյ ու ամչցաւ :

Որովհետեւ ասոնք այսպէս են և Վրիստոսի բանաւոր հօտը՝ անոր աստուածեղէն վարդապետութեանցը մէջ չարածող , ու Աստուծոյ իմաստութեան կենդանի ջուրը չի խմցընող , ծոյլ ու պղերգ հովուաց վրայ Աստուծոյ դատաստանին սպառնալիքները աններելի են :

Ալ որովհետեւ այս հոգւոր անտեսութեան վիճակը իմ տկարութեանս ինկաւ , որ ամենեին ոչ հոգւոյ արթնութիւն , և ոչ

մարմնոյ զօրութիւն ունիմ, և ոչ բարի ժամանակի պատահած եմ ինչպէս որ վերը գրեցի : Եսոր համար չեմ գիտեր թէ ինչ ընեմ : Հովուապետին հօտերը հովուութեան խնամքէն թողուլը ու գայլերուն դառները յափշտակելը տեսնելով անտես առնելը անհաւատութեան նշան է, մանաւանդ Եստուծոյ կամքը գիտցողի մը և չէ թէ չգիտցողի մը :

Ինչու որ եթէ մէկը տգիտութեամբ անպատշաճ բան մը գործէ նէ, տէրունական հրամանին համեմատածե՞ծ կ'ուտէ, բայց քիչ, բայց եթէ գիտութեամբ ընելու ըլլայ, շատ ու սաստիկ կ'ուտէ : Թէպէտեւ հիմա մէկը չի կայ որ չարը բարին իրարմէ զատելու տըգէտ ըլլայ, թէեւ կամաւ տգիտութիւն ցուցրնէ ալ նէ : Իսկ աստիճանիս գործին համեմատ խրատելու ու սովորեցընելու ջանալը ու միշտ լեզուով՝ Քրիստոսէ տղայացեալներուն հոգևոց բերանը Եստուծոյ բանին կաթը տալը ու այս գործը ինքիրեննուս գըլուխ տանելը անհնարին է այս ժամանակիս ու տեղերնուս : Բայց չըլլայ թէ բոլորովին անպտուղ ըլլանք Սուրբ Հոգիէն մեզի յանձնուած հաւատացեալ ժողովուրդներնուդ, արդարութեամբ մենք մեր քովը եղած ե-

պիսկոպոսներովը ու վարդապետներովը դատեցինք, որ շին ու Նոր կտակարաններուն մէջը յԱստուծոյ պատուիրեալները գրով ձեզի յիշեցընենք : Այս գործին մէջը Պօղոս մեծ առաքելոյն նմանելով, որ չէ թէ միայն օտար աշխարհքներ պտըտելով աւետարանը կը քարոզէր, ինչպէս և ինքն ալ կ'ըսէ թէ Նորուսադէմէն մինչև 'ի Վիւրիկիա, այլև կապանքներու մէջ եղած ատեններն ալ, թուղթերով աշակերտեալները կը հաստատէր, ինչպէս այս խօսքը գրելով կը յայտնէ թէ, կ'աղաչեմ ձեզի ես, որ Աստուծոյ համար կապեալ եմ, կոչումներնուդ արժանի գործ գործեցէք :

Որուն հետ և մենք ալ իբր կամաւոր բանտէ ու կապանքէ, այս նեղութեան տեղս արգիլուած, իբր բերնով մեր ձեռքին գրովը կը խօսիմք ամենուն հետ, որոնք որ լսելու ականջ ունին : Շէ թէ մեր խօսքը, այլ առաքելոց, մարդարէից ու եկեղեցւոյ վարդապետաց խօսքը, անոնց խօսքերուն զօրութիւն ձեր ականջին երկրորդելով : Օղորոնք եթէ լսելով յօժարուի միտ առնէք, ինտոր որ աղէկ ու պարարտ երկիրը իւր մէջը սերմանեալները, և գործով ալ Աճյ պտղաբեր ըլլաք, ձեր անձանց փրկութեն ու մեր վարձք առնելուն

պատճառ կ'ըլլաք : Այա եթէ մէկը յօժարու-
թեամբ մտիկ չընէ , այլ Աստուծմէ ապստամ-
բածի պէս արհամարհէ , և կամ թէ լսելով՝
գործով արդարութիւն չի պտղարերէ , այլ
անզեղջ հոգւով ու յամառ սրտիւ մինչև
վերջը անյուսութեամբ մեղաց մէջ անդարձ
մնայ , մենք Վրիստոսի առջևը , Աստուծոյ
ու անոր հրեշտակաց ու ձեր ամեն լսողներ-
նուդ վկայութեամբը անոր արիւնէն ան-
պարտ եմք , քանզի չի քաշուեցանք ու չար-
գիլուեցանք անոր Աստուծոյ բանը պատմե-
լէն : Աւ արդ ինչպէս որ մարմնոյ մասանցը
մէջ ամենեն աւելի պատուականն ու առա-
ջինը գլուխն է , տեղւոյն բարձրութեանը ու
բոլոր զգայարանքները անոր վրայ ըլլալուն
համար . և ետքը ուրիշ անդամները իրենց
կարգովը , նոյնպէս ալ հոգւոյն անդամոցը
մէջ գլխոյն պէս մեծն ու առաջինը հաւա-
տոյն ճշմարտութիւնն է . և անձը գլխուն
հետ յարմարելուն պէս արդարութեան մեծ
ու պզտիկ գործքերը՝ Վրիստոսի Աստուծոյ
պատուիրանացը համեմատ անոր հետ հա-
մեմատած է :

Ուստի մենք ալ նախ և առաջ ամեն բա-
րութեանց գլուխ հաւատոյ ձեռք զարնելով
անիկա ձեր լսողներուդ առաջը դնենք , չէ-

Թէ նոր բան մը գրելով , այլ համառօտ
խօսքով Լուսաբելոց և Մարգարէից և սուրբ
Հարց հիման վրայ շինելով , որպէս զի՝
չըլլայ թէ տգէտներէն անանկ խօսք լսելով ,
որ ռզղդափառ եկեղեցւոյ դաւանութեանը
համեմատ չէ , այլ Լստուածաշունչ գիր-
քէն դուրս կը խօսին , լսողները կործանելու
համար՝ ճշմարտութենէ մոլորի : Եւ գիտ-
նաք թէ մկրտութեան օրը արդեօք ո՞րի հա-
ւատացիք . Պօղոսի ըսածին համեմատ թէ
գիտեմ որո՞ւ հաւատացած եմ : Եւ կամ թէ
ռզղդափառ քրիստոնեայ մը ի՞նչպէս պէտք
է հաւատոյ դաւանութիւնը ունենալ , որուն
հիմա պարզ ու յայտնի խօսքով կ'սկըսիմք
հաւատոյ ճշմարտութիւնը ցուցնել :

Վրիստոսի երկրպագութիւն ընողնե-
րուն և յանուն սուրբ Երրորդութեան մը-
կըրտուածներուն պարտ ու արժան է Հօր ,
և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ երեք անձնա-
ւորութիւնը համագոյ , մի բնութիւն , մի
Լստուածութիւն , մի իշխանութիւն , հա-
մապատիւ և զուգափառ խոստովանիլ : Ո՛չ
մէկէ մը եղած է , ո՛չ ետքէն սկսուած , ո՛չ
խոնարհութենէ՝ի բարձրութիւն ելած , կամ
տկարութենէ զօրութեան փոխուած , այլ
յառաջ քան զամենայն յաւիտեանս էր ,

Հիմա ալ է . և անվերջ յաւիտեանս պիտի
 քնայ : Անեղ ու անմահ էութիւն , բնութե-
 նէ աներեւոյթ , արարածոցս համար երեւելի ,
 ամեն բան տեսնող , ամենէն անտես է :

Հայր՝ անսկիզբն ու անծին , Որդի՝ հօր
 բնութենէ ծնած , այլ անժամանակ . չէ թէ
 մարդկան ծննդեան պէս ախտաւոր ու փո-
 փոխական , զորն որ միտքէ անցնելը անգամ
 հայհոյութիւն է , թող թէ խօսքով ըսելը :

Այլ իբրեւ լոյս ՚ի լուսոյ , և հօր ՚ի հրոյ ,
 որոնք բաժնուած ատեննին օտար չեն . այլ
 հօրն ալ լոյսն ալ ծնածն ալ ծնանողն
 ալ մէկ ճառագայթ և մէկ ջերմութիւն ու-
 նին : Արկուքին ալ բնութիւնը մէկ է , թէ-
 պէտ իրարմէ անձամբ կը բաժնուին : Նոյն-
 պէս ալ լոյս Որդին՝ ՚ի լոյս Հօրէ , ու Որդւոյ
 Աստուածութեան հօրը՝ հօր Աստուածու-
 թեան հօրէն ծննդով յառաջ եկած , զատ
 զատ չեն , այլ մի և նոյն բնութեամբ :

Իսկ Որդւոյ անօրինակ ծննդեան օրի-
 նակ ուրիշ բան չէ , բայց ինչպէս որ մեր մե-
 ջը մտքին խօսք ծնանիլը , թէպէտև այս օ-
 րինակն ալ ամեն կերպով նոյն ճշմարտու-
 թեանը չի համեմատիր : Ուստի բան կ'ըս-
 ուի , ծնունդը անապական ըլլալուն համար :
 Իսկ Որդի , վասն զի Հօր բնութենէն է , և

անկէ օտար կամ Լորիոսի հայհոյութեանը համեմատ արարած չէ: Եւ անիմանալին իմանալու հնարը ուրիշ բան չէ, բայց սուրբ Գլորոց մէջ ըսածներուն հաւատալ ու անքննելին չի քննել, որոնք Լստուածային ծրնունդը մտաց անհաս և խօսքով անճառ ըսին:

Նոյնպէս և Հոգին սուրբ բղխումն կ'ըսուի 'ի հօրէ, որդւոյն փառակից, Հօր ու Որդւոյ պէս կատարեալ Լստուած:

Երեք անձնաւորութեան ալ կամքը մէկ մէկ զօրութիւն ու մէկ արարչութիւն:

Հայր՝ երեւելի ու աներևոյթ արարածները ուղեց ստեղծել, Որդին՝ ոչինչէն գոյացոյց, և Հոգին սուրբ՝ իմաստութեամբ զարդարեց:

Եւ նոյն ինքը Լստուածոյ բանը՝ որ զմարդիւր պատկերը ստեղծեց և յանձնաւորութեանէն ետև երևեցաւ անոր և առջի ամեն արդարներուն ալ Նոյի, Լբրահամու, Սահակայ, Յակոբայ, Յօսիսի, Լհանի և Յեսուայ, և այլ Սարգարէներուն, և խօսեցաւ անոնց հետ, վերջի ատենները Գաբրիէլ Հրեշտակապետին աւետեօքը Սարիամ սուրբ Կոյսին յորովայնը իջաւ, և անոր բնութենէն մարմին, հոգի, միտք առ-

նելով նոր ու անճառելի միաւորութեամբ իւր Մատուածութեանը հետ խառնեց , ու մանուկի պէս օրովայնին մէջը ինը ամիս մեծնալով , ծնաւ կատարեալ մարդ ու Մատուած , անշիտութեամբ , ու անբաժանելի միաւորութեամբ , մէկ Քրիստոս ու մէկ անձնաւորութիւն երկու միացեալ բնութեանէ :

Սարդու պէս կաթով սնունդ առաւ , ու հրեշտակներէն որպէս զՄատուած փառաւորեցաւ :

Ըմենայնի կատարիչը երեսուն տարի աշխարհիս մէջ պտըտեցաւ , մինչև որ մարդկութեան հասակը լեցաւ , իւր ծառայէն որպէս մարդ մկրտեցաւ , և ՚ի հօրէ ու սուրբ հոգիէն վկայեցաւ՝ որպէս Որդի Նարձրելոյն :

Սարդու պէս սատանայէն փորձուեցաւ , և իբրև զՄատուած փորձողին յաղթեց :

Ընօթեցաւ , ծարաւեցաւ , քնացաւ , լացաւ , հոգնեցաւ որպէս մարդ մարմնոյ օրինաց տակը մտնելով , սքանչելիքներ ու նշաններ կատարեց , և Մատուածային զօրութիւնները ցուցուց՝ որպէս կատարեալ Մատուած :

Ամաւորաբար չարչարուելու եկաւ , ան-

չարչարուելին՝ խաչին վրայ չարչարելի բնութեամբս չարչարուեցաւ, մահու պարտական չեղողը մեռաւ մահկանացու մարմնովս, մեղօք մեռեալ բնութիւնս կենդանացընելու համար, գերեզմանը իջաւ, Աստուածութեան հետ միացած մարդկային հոգւովը կրկին դժոխքէն աւար ըրաւ, դժոխքը եղող հոգւոց ազատութիւն շնորհելով: Իսկ իւր Աստուածային մարմնոյն յարութեամբը՝ մահու ապականութենէն յարութիւն առնելու մահկանացու բնութեանս յոյս տալով, երրորդ օրը իշխանաբար մեռելներէն յարեաւ, և իւր երկոտասան և եօթանասուն, և հինգ հարիւր աշակերտացը և ուրիշ շատերուն երևեցաւ, որոնք աշխարհիս վրայ անօր վեկայներն ու քարոզներն եղան, և քառասուն օր անոնց տեսնուելով հետերնին կը խօսէր:

Քառասուն օրը լրանալէն ետեւ երկինք ելաւ, և վերը հօր աջ կողմը նստաւ մեր բնութեամբը, ուրկէ անբաժանելի էր Աստուածութեամբը, ու իր ու հօրը Աստուածութեան փառօքը, նոյն մարմնովը պիտի գայ, աշխարհս արդարութեամբ դատելու, բարեգործներուն բարեաց ժառանգութիւն, ու անվախճան թագաւորութիւն տալով. իսկ

չարագործաց յաւիտենից ամօթը ու իրենց
գործոցը համեմատ տանջանք :

Իւ արդ ճշմարիտ հաւատոյ այս դա-
ւանութիւնը՝ մեր մէջը եղած Մատուածային
տաճարին հիմն է : Իսկ բարի գործքերը այս
հիման վրայ շինուածն է . ինչպէս Վրիս-
տոս՝ Պետրոսի դաւանութիւնը իբրեւ վէմ իր
իմանալի եկեղեցւոյն հիմն դրաւ , ինքզինքը
որպէս շինող . և իւր ամեն ազգերէ ժող-
վուած ընտրելոց բարեգործութիւնները՝ իբ-
րեւ շինուածոց նիւթ , քարի , փայտի ու
ուրիշ պիտոյից տեղ դրաւ :

Ղարձեալ անիկայ է իբր ճարտարապետ
ու մենք իբր հրամանակատար մշակ : Բստ
որում իւր աշակերտացը ըսաւ թէ առանց
ինձի բան մը չէք կրնար ընել : Պօղոսն ալ
կը գրէ թէ , ես Մատուծոյ իմաստութիւնը ,
որ է Վրիստոս , ու անոր վրայ եղած ճշ-
մարիտ հաւատքը հիմն դրի , բայց շինողը
ուրիշ է . այսինքն որ Լէն և որ աշխարհ
պիտի գայ :

Ու շինելը՝ գործքով կ'ըլլայ , ինչպէս որ
ամեն մարդ կը կամի . թէ բարի ու թէ չար :
Եթէ կ'ըսէ մէկը այս հիմանը վրայ շինէ
ոսկի , որ արդարութիւն ու ճշմարտութիւն
է , արծաթ՝ որ մտաց մաքրութիւն ու սրտի

սրբութիւն է . պատուական ակունքներ , որոնք բազմապատիկ առաքինութեանց մասունքներն են , սէր , խոնարհութիւն , ողորմածութիւն , անօխակալութիւն , պահք , աղօթք , ժուժկալութիւն : Ասոնք ու ասոնց նմանները հաւատոյ հիման վրայ արդար անձերէ շինուած պատուական ակունքներն են :

Իսկ մեղսասէր անձինք հաւատոյ հիմանը վրայ չէ թէ այս պատուական ու հաստատուն նիւթերէն իրենց շինուածքները կը շինեն , այլ անարգ ու դիւրաւատնելի նիւթերէ . այսինքն փայտէ , խոտէ ու եղեգէ : Փայտը՝ թանձրագոյն մեղաց օրինակ է . այսինքն սպանութեան , պոռնկութեան , գողութեան , յափշտակութեան ու ասոնց նմաններու . խոտը՝ սրտին մէջը ժողովուած խորհրդոց չարութիւնը կը նշանակէ . եղեգը՝ մաքրոց իրենց լեզուն սատանային գործարան ընելով , ընկերնին զանազան ու պէսպէս հայհոյութեամբ թշնամանելով ու անարգելով բերնէն բղխած խօսքերուն գարշութիւնը կը ցուցնէ : Որն որ գեղջկական լեզուով յիշոցք կ'ըսուին , ու գրոց սովորութեանը համեմատ անէճք և թշնամանք ու այսպիսի անուաններ : Որոնց համար 'Վաւիթ կ'ըսէ' թէ անոնց բերանը

անէծքով ու դառնութեամբ լեցուն է : Այս
ստուծիւնը , չարախօսութիւնը ու մատնու-
թիւնը և ուրիշ անիրաւութեան խօսքեր ալ
որ ասոնց կը վերաբերին եղեգին օրինակն են :

Եւ այս երկու հակառակ շինուածքներուն
նիւթերը թէ՛ պատուական ու թէ՛ անարգ ,
հո՛րը պիտի ընտրէ , կ'ըսէ , ինչու որ հը-
րով պիտի յայտնուի դատաւորը : Այժմէ հա-
ւատոյն հիմանը վրայ շինած գործը , ոսկի
ու արծաթ , և պատուական ակունքներ են ,
որոնք չեն ապականիր . այլ կը սրբուին ալ
կրակէն , գործողը կ'ապրի ու վարձք կ'առ-
նէ : Իսկ թէ որ՝ խոտ , եղեգ ու փայտ
է , որոնք կրակէն դիւրաւ կ'ապականին ,
գործողը փնաս կը քաշէ : Այսին զի ինչ-
պէս մարդոց տուն ըլլալու համար ապարան-
քին միայն հիմունքը հերիք չէ . հապա պատ
ու առիք , և ուրիշ շինուածք ալ պէտք է .
անանկ ալ միայն հաւատքով , առանց գործ-
քի չի կրնար մէկը զինքը Մատուծոյ տա-
ճար շինել :

Եւ ինչպէս որ գլուխը՝ առանց անձին
յարմարութեանը չի կրնար կենդանութիւն
կրել , և ոչ մարմինն ալ առանց գլխոյ ,
նոյնպէս ալ հաւատք՝ առանց գործոց , գործք
առանց հաւատոյ , երկուքն ալ մեռած են

Մաքեղոյն ըսածին համեմատ :

Ուստի կ'աղաչեմ ամենքնուդ , որ աւագանին ծննդենէն ընդունած ու հաստատութեամբ ունեցած ճշմարիտ հաւատքներնուդ հետ , արդարութեան գործքերն ալ յարմարեցէ՛ք , որպէս զի մէկ աչքով միայն անձերնիդ չի լուսաւորէք , այլ երկուքովն ալ պայծառանաք : Եւ անմիտներուն սնտի յոյսին մի հաւատաք , որոնք կ'ըսեն թէ՛ Քրիստոնէին միայն հաւատոյն ճշմարտութիւնը բաւական է զանի տանջանքներէն փրկելու ու արքայութեան արժանացընելու : Ինչու որ ինչպէս մեռեալ անդամը՝ մարմնոյն գործքին պիտանացու չէ՛ , նոյնպէս ալ մեռած հաւատքը՝ հոգւոյն զօրութիւն մը չի տար , այլ մանաւանդ առաւել տանջանքներու պարտական կ'ընէ զանի : Ինչպէս այն՝ որ մէկ տաղանդը պահեց , ու ընկերներուն նման չի շահեցաւ , ինչու որ տաղանդը հաւատքն է , ու տաղանդներուն շահը գործքն է :

Հաւատ առանց գործոց ինչո՞ւ մեռեալ կ'ըսուի նէ , չգիտցողներուն յայտնենք :

Հաւատոյն անունը մէկ է , բայց կրկին զօրութիւն ունի : Մաքեղինը դաւանութեան հաւատքն է , որ սուրբ Արքորդութեան խոստովանութիւնն է , զորն որ ամեն մարդ

աւազանէն ընդունեց : Լըկրորդ հաւատքը ան
է որ, Սարգարէից, Մաքելոց ու եկեղեցւոյ
Վարդապետաց բերնովը Հոգւոյն սրբոյ խօ-
սած խօսքերը, զորոնք սուրբ Գրոց մէջ գրե-
ցին, առասպել ու սուտ չի համարիր, այլ
կը հաւատայ թէ ճշմարիտ ու ուղիղ են, որ-
պէս թէ իւր աչքովը կը տեսնէ ամեն եղած-
ները, ըլլալիքները ու ինչ որ հիմա է նէ :
Լըլածը ան է որ կը պատմեն թէ ամեն ե-
րեւելի ու աներևոյթ բնութիւնները չի կա-
յին, ու Մատուծոյ հրամանէն ստեղծուե-
ցան, և ինչ որ արարածոց ստեղծուելէն ետ-
քը, Մատուծմէ եղած սքանչելիքներ ու զօ-
րութիւններ կը պատմուին Հին ու Նոր
Գրոց մէջ : Եւ ըլլալիքները ան է, որ կ'ը-
սեն թէ բարեգործներուն Մատուծմէ բարի
հատուցումն պիտի ըլլայ, և չարագործնե-
րուն տանջանք ու յաւիտենական հուր : Եւ
ինչ որ է նէ ալ ան է, որ իրենց ամեն
խօսքին մէջը կը քարոզեն թէ, Մատուած
ամենուն մօտ է, և ոչ հեռաւոր, և մար-
դիկ իրենց մտքին մէջը ինչ որ կը խորհին նէ,
թէ՛ բարի ու թէ՛ չար, ամենը կ'իմանայ, և
ինչ որ լեզուով կը խօսին նէ՝ անսխալ
կը լսէ, և ինչ որ մարմնով կը գործեն
նէ գաղտուկ՝ յայտնապէս կը տեսնայ, վասն

զի արարած մը չի կայ անկէ աներեւոյթ :

Արդ կենդանի հաւատք ունեցողն է այն՝ որ ասոնց 'ի բոլոր սրտէ կը հաւատայ , որն որ երբեք չի յանդգնիր իւր սրտին մէջ չարութիւն խորհիլ կամ բերնով անիրաւութիւն խօսիլ , կամ իւր անձամբը մեղք գործել : Թէ որ մէկուն մօտ եղած ժամանակը մարդիկ անարժան գործ գործել չեն կրնար նէ , երբոր մէկը զԱստուած տեսող կը հաւատայ , ինչպէս կը յանդգնի կամակոր մտօք չարութիւն խօսելու կամ գործելու : Իսկ այն մարդը՝ որ առ Աստուած խոստովանութիւնը միայն խօսքով ունի , և ոչ թէ գործքով , այն մարդուն հաւատքը մեռեալ կ'ըսուի :

Եւ արդ՝ վասն զի սուրբ Աթողիս ըսպասաւորութեան ձեռօքը մեզի տրուած տնտեսական գործոց բազմատեսակ անուանցը հետ , բժշկական անուն մը ու գործ մըն ալ կայ : Ասն որոյ՝ ինչպէս որ բժիշկը հիւանդին ախտարար ցաւերուն պատճառը ճանչնալով՝ կը հրամայէ որ փնասակարեւերէն հեռու կենայ ու առողջարար գեղ ու կերակուր ընդունէ , նոյնպէս ալ մենք , Քրիստոսի ընդհանրական եկեղեցւոյ հոգեւոր բժշկութեան հոգը ունենալով , կը

տեսնամք մտաց աչքք , թէև ամենը չէ , այլ աշխարհիս շատ մասը , որ մեռելոտի գործքերնուն համար , հաւատքնին ալ մեռած է : Եւ կ'ուզեմք որ բժիշկներուն պէս ամենուն սորվեցընեմք , իրենց մահաբեր ախտերնուն պատճառները , ու հոգինին կենդանացընելու դեղերը , զորն որ եթէ առանց դժկամակելու առնէք ու խմէք , և ձեր հոգիէն խոստովանութեամբ և ապաշխարութեամբ մաղձից ապականութեան դառնութիւնը մաքրէք , Լստուծոյ ողորմութեանը ու անոր խոստացած բարութեանցը արժանի կ'ըլտք . բայց որո՞ւ որ մեր ըսած խօսքերը ախտորժելի չի թուին , կամ ծուլութեան և մեղսասիրութեան և կամ մեղի արհամարհեցնուն համար . այնպիսիներուն մարդարէական խօսքը կ'ըսեմք թէ , ո՞վ որ պիտի անօրէնութիւն գործէ նէ , թող գործէ , ու ո՞վ որ արդարութիւն պիտի գործէ նէ , թող գործէ : Սենք մեղի հրամայուածը ընենք , Լստուծոյ պատուիրանքները , որպէս դէտ բարձր տեղէն ձեր ականջին պօռալով , ասկէ ետեւ ընելը ու չընելը ամեն մէկուն ազատ կամացը ձգած է :

Բայց ձենէ մէկը չի կարծէ թէ , մենք ինքզինքնիս մեղաց ախտերէն առողջ համա-

րելով , ձեզի միայն այս բժշկական դեղերը
կուտամք ինչպէս հիւանդներուն , այլ գիտ-
նայ ամեն մարդ որ ամենէն աւելի հոգւոյ
բժշկութեան մենք կարօտ եմք : Բայց ինչ-
պէս հիւանդ բժիշկ մը իրեն տուած իր առող-
ջութեան դեղը՝ անոր մարմնոյն ցաւերը տես-
նելով , չընդունիլը յիմար հիւանդի է , նոյն-
պէս իմաստուն մարդն է որ բժշկին բնու-
թիւնը հոգ չընեն թէ առողջ է կամ հիւանդ ,
այլ դեղին օգտակարութիւնը կը քննէ թէ ,
առողջարար է թէ վնասակար :

Ըրդ դուք ալ չըլլայ որ մեր անարժա-
նութեանը ու հոգւոր բաներու մէջ ունե-
ցած պակասութիւններնու համար , ձեզի
տուած հոգւոց օգտակար դեղերը արհա-
մարհէք ու չընդունիք : Ա՛յաղաչեմք , սիրով
ու յօժարութեամբ ընդունեցէք , չէ թէ մեր
փառաց ու պատուոյն համար , զորն որ մե-
կէ մը չենք ուզեր , թէ և արժանաւոր ալ
եղած ըլլայինք , այլ Քրիստոսի սիրոյն
համար որ մեզի իւր արքայութեանը ու փա-
ռացը կոչեց :

Օ՛յի թէպէտե մենք անարժան ենք , այլ
այս խօսքերը որովհետեւ Եստուածային է ,
ընդունելութեան արժանաւոր է , և ընդու-
նելն ալ ուրիշ բան չէ , բայց գործոց կա-
տարումը :

Ուստի աղօթեմք իրարու համար , մենք ձեզի համար , որպէս գլուխ անձին համար , որ ձեր սրտին մէջը Մտուածային խօսքերնուս սերմերը սիրով ընդունիք , ու Մտուածոյ պտուղ տաք . բարի ու պարարտ երկրին երեք պտղաբերութիւններուն մէկուն պէս : Եւ դուք ալ մեզի համար աղօթեցէք , ինչպէս անձը գլխուն համար , որ հոգեւոր հիւանդութիւններէն բժշկուինք , ու զգայութեանց տկարութիւններէս զօրանանք . որպէս զի թէ որ մեր աչքը կուրցընող դեռան կայ նէ մեր վրայ , նախ անիկայ հանենք , որպէս զի ուրիշներուն աչքին շիւղը տեսնելու ու սրբելու կարող ըլլամք : Բանալ գոցուած ախանջը Մտուածային ձայնին ճանապարհ բանալով , ու հոտոտելիքները անմահութեան թափուած իւղին անուամբը անուշացընելու , ու ճաշակելիքները կենաց հացին քաղցելու ու ծարաւելու , և արդարութեան ու իմաստութեան կերակուրովը անյագութեամբ կշտանալու , և լեղունները , որ Մտուածոյ փառացը և Մտուածոյ խօսքը լսողներուն շինութեանը համար է , սպասաւոր ըլլալ Մտուածոյ հրամանին համեմատ աղ ըլլալով գէշ հոտ ունեցողներուն ու լոյս՝ խաւարեալներուն նախ մեր

անձին ու ետքը ուրիշին :

Որով և երկուքն ալ ձեր լսողացդ առջեւ կը դնեմք զանազան կերպով , հոգւով պայծառացեալներուն (ստուածային բանից լուսաւիայլ ճառագայթը , ու մոլոր մնացողներուն և գէշ հոտ ունեցողներուն , աղին նման կսկիծ տուող ցաւը , այս կերպով կ'սկըսիմք հիմա , որու որ արժան է նէ մեր խօսքը գրելու :

Վախի մէջ կեցող կրօնաւորներուն :

Քե՛տ արդ' էն առաջ վարքով ու քաղաքավարութեամբ աշխարհէ վեր եղողներն ուղի խօսինք , այսինքն ձեզի որ վանքի ու մենաստաններու մէջ կը բնակիք : Դուք որ ձեր աղօթքովը ու ձեր բարի վարքովնիդ թշնամեաց դէմ պարիսպ ու սիւն էք աշխարհի , մարմնով հրեշտակ և աշխարհի լուսատու աստղեր էք . որ ձեր բարի ու լուսաւոր վարքովը ձեր երկնաւոր Հայրը

միշտ կը վառաւորուի : Ար թէպէտ միշտ
 ձեր ականջը խօսուած Մատուածաշունչ գրք-
 քերէն խրատուած էք , և կարօտ չէք՝ իմ
 քիչ խօսքերուս , հապա ինչպէս որ ծառայ-
 ները հասարակաց կերակուրը իրենց տիրոջ-
 մէն հրաման ունին բաշխելու՝ չէ թէ միայն
 անօթիներուն , այլ նաև կուշտ եղողներուն
 անդամ կը շնորհեն : Ենանկ ալ մենք որ մեր
 բոլոր ծառայակիցներուն Մատուածմէ հրաման
 ունինք բանին կերակուրը տալու , հասարա-
 կաբար պարտաւոր ենք տալ գիտութեամբ
 հարուստ եղողներուն , գիտութենէ աղքատ-
 ներուն , առաքինութեամբ զօրաւորներուն ,
 և առաքինութենէ տկար եղողներուն :

Ենոր համար՝ ամեննուդ ալ կ'աղաչեմ
 ձեր հաւատքնուդ լապտերներուն լոյսը սըր-
 բութեան և ողորմութեան իւղին սակաւու-
 թեամբը չի խաւարեցընէք , հապա միշտ
 վառուած առաքինութեամբ Մատուածու-
 թեան ճառագայթները անշիջանելի պահե-
 ցէք ձեր վրայ : Քրիստոսի սիրոյն կրակը
 որ աշխարհիս մէջ ձգեց և կ'ուզէ շուտով
 բորբոքիլը , նիւթական բաներուն սէրովը ,
 մի մարէք ձեր հոգւոյն մէջը :

Ձեր սրտին մէջ ցանկութեան օտար կը-
 րակը մի ընդունիք , և անանկով Մատուա-

ծային պատարագին խորհուրդը և աղօթ-
քը մի մատուցանէք , ինտոր որ Ահարօնի
որդիքը Նաբադն և Աբիուդը , հապա էն
առաջ անմաքուր խորհուրդներէն ու գոր-
ծերէն ամեն մէկը խոստովանութեամբ մաք-
րուի , և առաքինութեամբ ինքզինքը կեն-
դանի Աստուծոյ կենդանի պատարագ մա-
տուցանէ , ու ետքը այն մաքուրին մերձե-
նայ և Սրբոց Սրբութեան սպասաւորութիւն
ընէ , որ չըլլայ թէ անոնց պէս այն տան-
ջողական կրակովը հոգին էրուի՝ հոս խըղճ-
մը անքով , և անդին անշիջանելի բոցով :

Ելլայ որ ձենէ մէկը Ղուլտայ կնոջը
պէս աղի արձան ըլլայ աշխարհական բանե-
րուն , այսինքն ախտից հեշտութեան կամ
նիւթական բաներու ետ դառնալուն համար :

Քանզի՝ ինչպէս որ անիկայ այս պա-
տուհասէն ետքը աղի պէս կերակուրներուն
համ տուող չեղաւ , վասն զի քար էր , և քա-
րի պէս շինուածքի մը պիտանացու չեղաւ ,
վասն զի աղ էր : Այսպէս ամեն մարդ որ
աշխարհէս կ'ելէ՝ Ղուլտայ Սոգոմէն ելելուն
պէս և կրօնաւորութեան կարգը կը մտնայ՝
որ հրեշտակական կարգ մըն է , ինտոր որ
անոնք հրեշտակներու հետ լեռը գացին , և
կրկին աշխարհիս սիրոյն կը դառնայ և մեղաց

գարշութեան մէջ կը թաւալի , այն կնկանը պէս՝ որ երեսով Սողոմ կը դառնար , այնպիսին Մատուծոյ պիտանացու չէ կրօնաւորի պէս , և ոչ ալ աշխարհի օրէնքներուն , աշխարհականի մը պէս , հապա անարգ է և անպիտան , համ չի տուող աղի մը պէս մարդիկներէն կոխուած , բայց դուք որ Մատուծային կարգիդ մէջ անփոփոխ էք , ձեր ամեն բանը Մուսքելոյն խրատին համեմատ պարկեշտութեամբ և ըստ կարգի ըլլայ : Որ նաև դարձեալ կ'ըսէ՝ իմաստութեամբ վարուեցէք դուրսիններուն հետ ժամանակը ծախու առնելով , և թէ՛ ձեր վարքը հեթանոսներուն առջին պարկեշտ ունեցէք :

Եւ արդ՝ չըլլայ որ ձենէ մէկը լեզուագէշ խօսելով կամ անոնց առջևը անձամբ անպատշաճ բաներ ընելով՝ անոնց անդուռն բերաննին սուրբ հաւատքներնուս և կարգերնուս հայհոյութեան բանալու պատճառ ըլլայ . որով Մատուծոյ առջին կրկին համար պիտի տան անանկները , էն առաջ մեղքերնուն համար որ կը խօսին կամ կը գործեն , երկրորդ և էն մեծ յանցանք գայթակղութեան պատճառ ըլլալուն համար :

Չըլլայ որ ձենէ մէկը իւր կրօնաւորներուն ընկերութիւնը թողլով առանձին բնա-

կի , ճգնողական վարուց համար չէ՝ միայնակեացներուն պէս , հապա ագահութեան ախտին համար , որ իւր անձին աշխատութիւնը՝ հասարակաց եկեղեցիին չի տայ , հապա իրեն համար միայն պահէ , ուրկէ հոգւոց շատ փնաս կ'ըլլայ , և միաբան ըլլալէն՝ շատ օգուտ կ'ըլլայ . ինչպէս որ Մատուածախօս Վարդապետներուն խօսքերը կը ցուցնեն : Վասն զի շատերուն Մատուծոյ երկիւղէն աւելի օգուտ կ'ընէ ընկերներէն աւելնալու երկիւղը մեղք գործելէն սրտին փափաքը ետ դարձնելով . այլև շատ օգուտներ կան եղբայրները մէկ տեղ բնակելէն , զորն որ գիտցողներնուդ նորէն զրուցել աւելի կը սեպենք :

Կան անանկ աշխարհասէր ու թոյլ կըրօնաւորներ ալ , որ չէ թէ միայն սրտով հին Խորայելին նման կը դառնան Եգիպտացւոց խաւարին գործերուն , այլ և անձամբ ալ աշխարհականներու հետ կը բնակին , գեղերը ու քաղաքները ու բերանով գարշելի խօսքեր խօսելու ու գէշ գործեր գործելու , և անպարկեշտ պողազավերութեան և անառակ արբեցութեան և ամեն անկարգ գործերու մէջ աշխարհականներէն անցած են , կը վայլէր որ թէ որ կրօնա-

ւոր մը հարկաւոր բանի մը համար քաղաքին մէջը բնակելու ըլլար , Լստուածային ու ուղիղ վարքովը անոնց մէջ լոյս տուող ըլլար , աշխարհի մէջ Լստուծոյ անուանը փառացը , և ոչ թէ հայհոյութեան պատճառ ըլլար :

Լնանկները կը յորդորենք աւելի քաղաքը բնակելու , չէ թէ կ'արգիլենք , վասն զի բարի օրինակով շատերը բարի կ'ըլլան , ինչպէս որ վարքով չարերուն նախանձելով շատերը չար կ'ըլլան :

Հիմա Լստուծոյ և մեր հրամանաւը այս ըլլայ անանկներուն վրայ կանոնական օրէնք , այսուհետեւ իրենց բնակութիւնը վանքի մէջ փոխել , իրենց վարքը կարգին ու կերպարանքին համեմատ ապաշխարութեան ու պարկեշտութեան փոխէ մինչև 'ի վախճան : Իսկ թէ որ գրած Լստուածային օրէնքներուս անոնցմէ մէկը մտիկ չընէ , և աշխարհէն չելէ , հապա կամակորութեամբ մինչև 'ի մահ հոն մնայ , մենք անոր կորստեան խիղճէն անպարտ եմք , ինքը թող ըլլայ Լստուծոյ առջև իր արեանը պարտական ,

ԼՄԼ քահանաներուն պատուէր կուտանք որ թէ անանկը քանի որ աշխարհի մէջ է , ու մարմնոյն վախճանը հոգւոյն մեռնելուն

հետը կը հասնի անոր , զանի ոչ հաղորդութեան և ոչ օրինաւոր թաղման արժանի ընեն , մանաւանդ զանոնք որ միշտ մինչեւ մեռնելու ատեննին չեն զղջար նէ : Իսկ թէ որ անոնցմէ մէկը մեռնելու ատենը զըզջայ ու լալով հաղորդութիւնը ու թաղումը խնդրէ , ու անոր խոստովանութիւնը գիտցողները վկայէ թէ մտքին մէջը դրեր էր աշխարհէս ելելը , թէ որ մեռնելը չէր հասած , անանկներուն Մատուծոյ ողորմութեանը համար վերջին թոշակը տրուի , և օրինաւոր թաղումը ըլլայ չէ թէ քահանայի մը կամ կրօնաւորի մը պէս , այլ աշխարհականի մը պէս : Իսկ չըլլայ որ մէկը առանց ընտրելու աշխարհիս մէջ մեռնող կրօնաւորներուն ամենն ալ հաւասար համարի . վասն զի կան այնպիսիներ որ քաղաքը եկած են հիւր ըլլալով և կը մեռնին , ու ոմանք ծեր ու մտրմնով տկար ըլլալուն և վանքի մէջ խնամք չի գտնելուն համար՝ քաղաքը կը բնակին , սուրբ ու անբամբասելի վարքով , ասոնք ու ասանկները պատուով թաղուին , Մատուծոյ ծառայից պէս երբոր կը մեռնին :

Վարձեալ կը զգուշացընենք ձեզի որ ճշմարտագոյն մարդոց ժողովէք , մեր ժամանակը :

նակը վանքերու մէջ նոր եղած սովորու-
 թեան մը համար , կրօնաւորներուն բոլորն
 ալ այգեգործ ըլլալով գիւղերու մէջ եղա-
 ծի պէս , որ չի վայելի կրօնաւորական կար-
 դի մը և առաջին սուրբ Հարց պատուիրան-
 ներէն ալ դուրս է : Այսն զի անոնք աշ-
 խարհի մէջն ունեցած ժառանգութիւննին
 ու ստացուածքնին թողուցին , ու թողելու
 պատուիրեցին , ու առաքինութեան խաչը
 առին , ու Վրիստոսի ետեւէն գացին , ինչ-
 պէս որ ինքն ալ մեծատան կը հրամայէր ,
 թէ՛ գնա՛ ծախէ ինչ ունիս նէ ու աղքատ-
 ներուն տուր , ու դուն ալ քու խաչդ առ
 ու ետեւէս եկու , որ երկնից մէջ շատ գանձ
 ունենաս : Աւ դարձեալ կ'ըսէ թէ՛ ո՞վ որ
 կ'ուզէ իմ ետեւէս գալ ու աշխարհին ու-
 նեցած ամեն բանը չուրանայ ու իւր խաչը
 չառնէ չի կրնար իմ աշակերտս ըլլալ : Աւ
 ուրիշ այսպիսի աւետարանական պատուի-
 րաններ կան աշակերտ եղողներուն ինչպէս
 որ դուք էք : Այլ շատ կայ ժամանակիս կը-
 րօնաւորներէն՝ որ աշխարհիս մէջ առանց
 ժառանգութեան էին , ու իշխաններու հարկ
 կուտային , ու հարստութիւն չունէին , ու
 հարկաւոր բաներու կարօտ էին . ու երբոր
 կրօնաւորութեան կերպարանքը առին՝ շատ

ժառանգութիւններու տէր եղան վանքերու մէջ , ու ստացուածքով հարուստացան , ու չէ թէ միայն հարկաւոր բաներուն անկարօտ եղան , հապա եւել բաներով ալ լեցուեցան , ու աշխարհիս մէջ հոգերով ցաւերով տառապեալ էին . ու հոս անհոգութեամբ ու հանգստութեամբ գիրցած են : Ու ինչպէս կրնայ անանկը աշակերտութեան կարգին մէջը ըլլալ , ու Պետրոսի հետ ըսել . Տէր ահա մենք թողուցինք ամեն բանը ու քու ետեւդ եկանք , հիմա ի՞նչ պիտի ըլլայ մեզի : Հայտնի է որ Քրիստոսի համար բան մը չի թողուց , հապա ի՞նչ որ աշխարհին մէջը չունենր Քրիստոսի հակառակ վաստըկեցաւ :

Եւ արդ՝ քանզի Աստուածային պատուիրանքները ընդունողներուն կարողութեանը համեմատ տրուեցաւ ամեն ատեն , խիստ տկարներուն շատ թեթեւ որ կարող ըլլան առաջ տանելու , ու զօրաւորներուն ծանր , ինչու որ յօժարութեամբ կը տանին : Ասանկ ալ մենք , վասն զի շատերը կը տեսնենք Աստուածային սիրոյն պաղած , ու մէկըմէկէ աւելի բարի նախանձով բարձր առաքինութիւններու ձեռք չեն զարներ , ինչպէս առաջին հայրերը , այլ մեր ժամանա-

կին ջանքը անոնց հակառակ բաներու վրայ է , այսինքն թէ ո՞վ իր ընկերներէն աւելի ընդարձակ տեղ մը ու պարարտ երկրի մը մէջ այգի կրնայ տնկել , և թէ՛ ինչպէս նոր տունկերը իմաստութեամբ պէտք է սնուցանել , և իրարմէ առաքինութեան արուեստները սորվելու տեղը այգեգործութեան հնարքները կը սորվին չգիտցողները գիտցողներէն : Արժան է կ'ըսեն՝ այսքան եզերով ասանկ գործել , ու ձեռքով փայտատով ու փահիւ բորել , ու հակառակ արմատները ու բոյսերը արմատնուն փրցընել : Ար էն առաջ պէտք էր մեր վարքին ու բարքին մեզ եղած բարիններուն հակառակ բոյսը մեզմէ հանել , ու ետքը արտաքին բոյսերուն փոյթ տանիլ . այլ և իւրաքանչիւր ծառերը կտրելու օրինակը զանազան կերպով է ան իմաստուններուն քովը , վասն զի որ մէկը արմատին մօտ կը կտրեն , որը քիչ մը վերէն , ոմանց վրայ ոստերը քիչ կը ձգեն . ու ոմանց վրայ շատ , ուստ ամենն ալ որպէս զի շատ պտուղ տան , ու գինիին չափը աւելի ըլլալու համար կ'ընեն , չըսենք պատուաստելու վարպետութիւնը որուն վրայ մէկզմէկէ աւելի խելք կը բանեցընեն , ու գործելու ջանքերնին .

վասն զի ոմանք ցերեկը բաւական չեն համարիր գործելու , այլ և գիշերն ալ ցերեկուան հետ կը խառնեն :

Որ արժան էր Մատուծոյ պատուիրանաց այգիին մէջը այնքան ջանք ու գործելու սէր ունենալ , ուր որ քարոզիչները հրաւիրեցին մեզի , ու մենք ալ հաւատքով ու կրօնքով յանձնառու եղանք դահեկան մը վարձք առնելու համար , որ է Մատուծ մէ մեզի շնորհուած թագաւորական պատկերը . որ աշխարհիս վերջը անոր նման ըլլանք ինչպէս որ խոստացաւ :

Ղարձեալ երբոր այգիներու տէր կրօնաւորներ այլ և այլ տեղերէ իրար պատահին , իրար բարեւելէն ետքը՝ ոչ հոգիին առողջութիւնը ու մեղաց հիւանդութիւնները և ոչ ալ սատանայից պատերազմները ու խաղաղութիւնները չեն հարցըներ , ու ոչ ալ թէ աղօթք ըրած ատեննին արտասուաց շնորհք ինտո՞ր առնենք . այլ ասանկ կ'ըսեն թէ այս տարի ո՞վ եղբայր , քու ծառերուդ պտուղները ի՞նչպէս են , շատ են թէ քիչ , ու միւսն ալ կոտրած սրտով կը պատասխանէ , ինչպէս ըսեմ (կ'ըսէ) եղած փորձանքը որ ոմանք ճճիներէն վնասուեցան , ոմանց ծաղիկները թափեցան , ու

շատ ողկոյղ արեւէն էրուեցան ու չորցան ,
 ու ոմանք ալ փտտելով աւրուեցան . և թէ
 ի՞նչ ընեմ , եղած վտանգին ճարը չգիտեմ :
 Ու ընկերը կը յորդորէ անիկայ ու խրատ
 կուտայ տնկերէն ոմանք պատուաստելու ու
 որոնք որ պառուշին կը կորսնցընեն , ու ու
 րիշներն ալ կերպ կերպ փորձուած հնարք-
 ներով պատահած բաներէն աղէկցընելու :

Ու քանզի նիւթական բաներու ցան-
 կութեանը մէջ բռնուած կը տեսնենք ժա-
 մանակիս կրօնաւորներէն շատերը , որոնք
 ասանկ հոգերու ծանրութենէն լծելնալը ,
 ու Վրիստոսի խրատուն ետեւէն երթալը
 դժուար կը համարին , ու կը հրամայէ հար-
 կաւոր կերակրոց համար հոգ չունենալ ,
 չըսենք աւելորդներուն համար , անոր հա-
 մար մենք ալ օրէնք չենք դնել ասանկ կը-
 րօնաւորներուն տնկագործութենէն ու ինչք
 ստանալէն բոլորովին մէկդի կենալ , ինչ-
 պէս որ Վրիստոսի աշակերտներուն կը
 վայելէ նէ , որ չըլլայ թէ լսելու ատեննին
 իրենց երեսնին արեւմուտք դարձընեն , ու մեր
 խրատական խօսքերուն խոժոռելով մէկդի
 երթան այն մեծատանը պէս : Հապա երկ-
 րորդ գտնալով որ Մատուծոյ կամացը հա-
 ճոյ գիտենք , անիկայ ձեզի օրէնք դնենք :

Ու դուք թէև առջինին վրայ կը դժուար
 ըիք ամեն ունեցածնիդ Մատուծոյ տալ , և
 կամաւ աշխարհի մերկ մնալը գերեզմանին
 մէջ ակամայ մերկ դրուելէն առաջ . երկ-
 րորդը ախորժելի կամաւ ընդունեցէք , զորն
 որ թէ որ յօժարական սրտիւ 'ի գործ դը-
 նէք Մատուծոյ ողորմութեանը կը հաւտանք ,
 որ առջինին պէս կ'ընդունի , ու երկրորդը
 կատարելով առաջինն ալ յօժար սրտիւ ու
 չէ թէ բռնութեամբ կատարելու գուռ կը
 բանայ ձեզի ու աս է որ պիտի ըսեմք :

Եւ անքան ինչ որ կ'ունենաք թէ'
 տունկ ըլլայ և թէ' ուրիշ բան ագահու-
 թեան ախտը անոնց վրայէն մէկդի թու-
 ղէք , բարի սերմերուն մէջէն վնասակար բոյսի
 մը պէս , ու ձեր անոնց վրայ ունեցած աշ-
 խատութիւնը շատ բան ժողովելու համար
 մի ընէք , հապա Մատուծոյ կամացը համար ,
 ու երկրաւոր բաները երկինքը գանձելու ,
 ու ձեր մարմնոյն պատասխանատուութենէն
 ձեր հոգւոյն գանձ ամբարելու համար :

Եւ ըսածնիս ասանկ ըլլայ , որով ձեր
 ստացուածքները Մատուծոյ հաճոյ ըլլան :

Պտուղներուն ժամանակը ձեր պտուղ-
 ներուն մէկ մասը Մատուծոյ տուէք աղ-
 քատներուն ու կարօտեալներուն տալով , ու

պտուղը ուղողները ունայն մի դարձնէք , որ չըլլայ թէ Մատուած ալ իր տնկած դրախտէն ձեզ դատարկ հանէ :

Ու թէ որ տաք նէ խոժոռ գէմքով զայրացեալ սրտով ու ծանր խօսքերով չի տաք Ապենի զոհին պէս , որ հաճոյ չէ Մատուծոյ , հապա բարկութեան պատճառ ալ . այլ զուարթ սրտիւ , ինչպէս որ Մատուած կը սիրէ ու կ'ուզէ :

Ու գինիին ժամանակը այն գինիէն Մատուծոյ բաժին հանեցէք , ու թէ որ ձեզի պիտոյ եղածներէն աւելի ըլլայ ու ծախել հարկ ըլլայ այն ստակին գինէն Քրիստոսի աւելի պտուղ տուէք , գերիններուն ու տառապեալներուն տալով , ու չըլլայ որ երկրի մէջ պահէք , ու մահէն ետքը յոյս ունենաք ուրիշներուն ձեռքովը ձեզի համար ձերինը Մատուծոյ տալ :

Վասն զի պղտիկ բան մըն է այն յոյսը , չըսեմ բոլորովին պարապ , բնական բարի է , չէ թէ առաջին , ուրիշներուն ձեռքովը իւր ստացուածքին աւելի առատ ըլլալու յուսալ , և իրեն ձեռքը կապել , երբոր իւր ունեցածին տէրն ու իշխողն է : Ու երկբայելի է անանկ մարդ մը գտնել որ այն ինչքը Մատուծոյ երկիւղովը բաժնէ , մեռ-

նողին հրամանին համեմատ : Այսն զի շատ աներկիւղներուն հոգւոյն կորստեանը պատճառ կ'ըլլայ մեռնողին ինչքը , երբոր ժառանգութիւնը անառակ վարքով կը վատնէ , իւր ստացողին փրկութեան տեղը մնասու պատճառ կ'ըլլայ այն ինչքերը :

Դարձեալ թէ որ երկիւղած մէկ մը ըլլայ , ու ամեն ինչքերը Մատուծոյ կամացը համեմատ տնօրինէ մեռնողին մեղացը թողութեանը համար , քիչ բարի է , ու չէ թէ կատարեալ բարի : Մտոր ալ ճշմարիտ ըլլալը իմաստնոյն խօսքերէն կը սորվինք . որովհետեւ կ'ըսէ ով որ աղքատին ողորմութիւն կուտայ Մատուծոյ փոխ կուտայ : Մսիկայ ամեն մարդ գիտէ որ տրուածին վըճարքը օտարի չի տրուիր , հապա փոխառուն փոխ տուողին կուտայ :

Մտոր համար կ'աղաչեմ չըլլայ որ ուրիշ մէկուն վրայ վստահութիւն ունենաք , հապա դուք ձեր ձեռքովը փոխը Մատուծոյ ձեռքը տուէք : Այսն զի թէ որ փոխը ուղղը Մատուծը ձեզի փոխատու ճանչնայ նէ հատուցանելու դրած օրն ալ ձեր ձեռքը կը վճարէ փոխը :

Իսկ թէ որ ձեր ունեցածը ուրիշ մէկը փոխ տայ՝ անիկայ կ'առնէ փոխարէնը Մս-

տուժմէ , ու ձեզի գուցէ ողորմութեան մաս
մը տրուի , ձերին ինչքը բաժնողին միջ-
նորդութեամբը :

Այլ և Վրիստոսի հրամանը որ ընդհա-
նուր ատեանին մէջ աջակողմեան դասուն
պիտի ըսէ , այս կը նշանակէ : Վանդի չը-
սեր որ անօթեցայ , ու ուրիշները ձեզի հա-
մար ինծի ուտելիք տուին , կամ թէ մերկ
էի , ու ուրիշները ձեզի համար զիս հագ-
ուեցուցին , հապա դուք ինծի ուտելիք տուիք ,
ու դուք զիս հագուեցուցիք :

Եւ արդ՝ թէպէտ Վրիստոսի առաջին
կամքը ու հրամանը այն է որ կրօնաւորներ-
ը բնաւ ինչք չունենան , ինչպէս որ վերը
ըսինք , որ չըլտայ թէ նիւթական բաներու
հոգը ունենալովը Աստուածային առաքինու-
թեանց հոգ ունենալէն ետ մնայ , ու շատ
մեասներու հոգերու ու ծանրութիւններու
տակ ձգէ ինքզինքը : այլ Առաքելոյն հրա-
մանին համեմատ միաբանութենէն կերակուր
ու հանդերձ առնէ , ու անով բաւականա-
նայ : Իայց վասն զի ասիկայ ամենուն չէ՝
հապա անոնց որոնք Աստուծոյ սիրոյն հա-
մար ատեցին աշխարհը ու ելան աշխարհէն ,
ու չէ թէ ուրիշ պատճառի մը համար :

Անոր համար մենք ալ այն կրօնաւոր-

ներուն որոնք երկակենցաղ կենդանիներու
կը նմանին , որոնք ձևով ցամաքային են ,
ու աշխարհային ծովուն մէջը պտրտելուն
համար ծովային են , աշխարհականներուն
օրէնքը դնենք , ու չէ թէ աշխարհէս վեր
մարդիկներուն : Վասն զի Վրիստոսի հա-
մար աղքատնալը մեծ է , Վրիստոսի հրա-
մանին համար ինչք վաստըկել ու աղքատ-
ներուն տալէն աւելի որչափ որ Վրիստոս
մեծ է՝ ան մարդէն որն որ Վրիստոսի հա-
մար աղքատին կ'ողորմի :

Վանզի Լստուծոյ համար կամաւոր աղ-
քատ եղողը Վրիստոսի նմանող (է) , որն
որ մեզի համար աղքատցաւ , ինչպէս որ գը-
րոց մէջ ըսուեցաւ . իսկ աղքատին ողոր-
մողը Վրիստոսի բարեկամ կը կոչուի , չէ
թէ նոյն ինքը Վրիստոս :

Եւ արդ՝ որովհետեւ Վրիստոսի հա-
մար ամեն բաներէն կամովին մերկանալով
Վրիստոս ըլլալը ամենուն դժուար է , չը-
սեմ անհնարին . վասն զի որոնք որ կ'ու-
զեն՝ կրնան , ինչպէս որ ժամանակ ժամա-
նակ շատերուն ըրածէն յայտնի կ'երեայ :
Վուրք որ ինչք ստացեր էք , այսուհետեւ
աղքատներուն ողորմելով Վրիստոսի բա-
րեկամներուն աստիճանը ընդունեցէք . ին-

տոր որ ինքն ալ տէրը հրամայեց թէ ուղորմութիւն տուէք , ու ձեր ամեն բանը սուրբ կ'ըլլայ . այսինքն թէ՛ երբոր ձեր ունեցած ինչքէն մէկ մասը աղքատներուն ուղորմութիւն տաք յօժար ու առատ կամքով , մնացածներուն ամենն ալ կը սրբուին ու ձեզի անվնաս կ'ըլլան : Ու ինչք ստանալնուդ համար ազահի պէս չէք դատուիր , հապա՛ մեր տիրոջը ըսածին պէս ողորմածներու նման Մատուծոյ ողորմութեանը արժանի կըլլաք , թէ երանի ողորմածներուն որ անոնք ողորմութիւն պիտի գտնեն :

Նաև աս ալ կ'ըսենք , թէ ան օրէնքը՝ որ կրօնաւորներուն անինչ ու անստացուած ըլլալու համար դրուեցան , թէպէտ և աշխարհային բաներուն անզբաղ ըլլալու , ու միայն հոգևոր բաներու պարապելու համար է . բայց կատարեալ պատճառը կրօնաւորին կարօտ մնալուն համար է , չէ թէ միայն աւելորդ կերակուրներէն ու խմելիքներէն ու զգեստներէն , այլ նաև հարկաւոր բաներէն ալ : Որպէս զի ցանկութեան պատերազմին մէջ , որ իրեն մաքուր կուսութեանը դէմ կը հակառակի , կարող ըլլայ յաղթելու : Ասան զի որոնք որ ինքզինքնին շատ ուտելու ու խմելու կուտան , թէև ի-

րենց կիրքերուն գրգռիչ պոռնկութեան
դեերն ալ չըլային , բաւական էր որ ցան-
կութեան բոցը որովայնամոլութեամբ շատ
նիւթ գտնալով զանոնք կատարեալ մեղք
գործելու մէջ ձգէ :

Ընոր համար կ'աղաչեմ , որ թէպէտ և
ձեռունիս ու տանը մէջ խմելու ու կերակ-
րոյ պատրաստ նիւթ շատ ունենաք , ձեր
հոգին խնայելով ազահութեամբ և որդրա-
մոլութեամբ չի գործածէք , հապա պար-
կեշտութեամբ և օրինաւոր կերպով ինչպէս
որ կրօնաւորներու կարգին համեմատ : Ու
ինչ որ Եստուծոյ պատուիրանին համար
ձենէ կը կտրէք , այն մասը կարօտեալ և
չբաւոր ծեր և տկար եղբայրներուն սիրոյն
միշտ գործածեցէք , որով երկու կերպ բա-
րիք ձեր հոգւոյն կը վաստակցընէք , ձեր
անձանց պարկեշտութիւնը , և սիրով՝ կա-
րօտեալներուն ողորմութիւնը :

Ձեր մէջը մէկը չըլայ որ կրօնաւորու-
թեան կարգը առած է , ու ինքզինքնին շատ
գինիի տալով գինովի բամբասանք բե-
րէ սուրբ կարգին : Որ մէկուն անկարգու-
թեամբը անոր ամեն կարգակիցներն ալ աշ-
խարհականներէն և ուրիշ ազգերէն նա-
խատինք չի լսեն : Ի՞նչ և ուրիշ ամեն կողմէ

հնար էր որ անանկը չի բամբասուի , իւր խմելովը արքայութենէն դուրս չելլայ Լուսաբեային ըսածին պէս , քանզի կ'ըսէ մի խաբուիք , ոչ սպաննողները , ոչ շնացողները , ոչ արուագէտները , ոչ գինովները , և ալ ուրիշները որ ըստ կարգին կը համարէ , Լստուծոյ և Քրիստոսի արքայութիւնը չի ժառանգեր :

Սասն զի անոնք որ բարեաց օրինակ ըլլալու պարտական են՝ ամեն տեսնողներուն , ու անանկ բան կը գործեն որ սուրբ Վիրքը աշխարհականներէն կ'արգիլէ գործել . աշխարհականին ինչ յոյս կը մնայ , և կամ ո՞վ կը համարձակի անոնց իրենց ըրած գէշ գործերուն համար յանդիմանութեան բան մը խօսիլ : Որոնք մէկ քանի կարգաւորներուն զանազան անկարգութիւնները առջնիս կը դնեն : Լմենուն համար չենք ըսեր , վասն զի ձենէ շատերը՝ Լստուծոյ սիրոյն համար հացով և ջրով անգամ չեն կշտանար , թող թէ՛ եւել կերակուրներով ու գինիով :

Եւ անխրատները ու ծոյլերը , որ կարգէ դուրս կ'ելլեն . դուք որ կատարեալ էք , անոնք խրատեցէք որ ուղղուին :

Իսկ որոնք որ կամակորութեամբ ծոյլ ու անհոգ կեանք վարել կը ցանկան , շատ

անգամ խրատելէն ու մտիկ չընելէն ետքը այն անբժշկելի անդամները եկեղեցւոյն մարմինէն կտրեցէք , որ չըլլայ թէ պզտի խումոր մը բոլոր զանգուածը ապականէ . չարը՝ չարութեան օրինակ ըլլալով :

Իսկ թէ որ եղբայրներէն մէկը անանկներուն պաշտպան կենայ մարմնաւոր ըստանութեան կամ սիրոյ համար . որպէս թէ հիւանդ անգամը առողջ անդամներուն կարգը մնայ լրբութեամբ անվայել գործ գործելով , և քովիններուն հիւանդութեան պատճառ ըլլալով՝ իւր հոգւոյն ախտը անոնց փոխէ , անոր ու ուրիշներուն հոգիին կորստեանը բորոտութեանը նման , անոր օգնական Վրիստոսի առջևը պատասխան տայ , թէ առաջնորդը ըլլայ և թէ ընկերներէն մէկը : Այսին զի թէ որ Վրիստոս կը հրամայէ աջ աչքը խլել , ու աջ ձեռքը ու ոտքը կտրել . ինչ պիտի ըլլան որոնք որ գայթակղեցունողները անմեղներուն քովը ամուր կը պահեն , երկուքին ալ հոգւոյն վնաս ըլլալու համար , հիւանդներուն՝ չարութիւնը առանց վախու գործելով , և առողջներուն՝ գայթակղելով ու բամբասելով :

Իսկ թէ որ այնպիսին հեռանալէն ետքը զղջալով ուղիղ վարքի դառնայ Լստուծոյ

շնորհօքը , և ապաշխարութեամբ ողջնայ չէ
թէ առ երեսս , հապա ճշմարիտ սրտիւ , նո-
րէն Վրիստոսի առողջ անդամներուն հետ
միաբանութեան մէջ ընդունուի :

Դարձեալ աս ալ կը պատուիրիմք որ
եթէ հնար է նէ դուք փոփոխական բնու-
թիւննիդ ձգէիք վանքէ վանք շրջելով , վա-
սըն զի քիչ մը պատճառի համար իւր առաջ-
նորդը և իւր միաբան եղբայրները թողուլը
անհաստատ բնութեան նշան է : Վասն զի
հոգիին մնասէն զատ որ հրամայած է գըր-
քերու մէջ , մարմնաւոր պատճառի մը հա-
մար թողուլ ու երթալը , չեն հրամայեր
տեղէ տեղ փոխուիլ : Աւ այս պատճառէն
մեր ազգին մէջ կրօնաւորներէն շատերը կը
տեսնանք չի վարժուած ու չի խրատուած ,
ու իրենց մեծերնուն անհնազանդ , ու գրե-
թէ բոլորն ալ , բայց մէկ քանիներէն զատ :
Վասն զի երբոր կրօնաւորներուն չի վայ-
լած անպատշաճ խօսքի , և կամ դործի մէջ
մէկը տեսնայ առաջնորդը կամ վարդապետը
և կամ ծերերէն մէկը , ու յանդիմանելով
սաստէ , շուտով գիշեր ատեն տիրոջմէն փա-
խած ծառայի մը պէս նեղացած սրտով կը
փախչի այն լստուածային խրատ տուողին
քովէն :

Եւ որովհետեւ առաջնորդը կը վախճայ
որ չըլլայ թէ եղբայրները ասանկ պատճա-
ռով գացած ատեննին եկեղեցիին գործին
պակասութիւն ըլլայ , կը ներէ ամեն ան-
կարգ եղբօրը որ անկարգ գործի ու բար-
քի մէջ անբժշկելի կը մնայ , ու ասոր հա-
մար անխրատ ու անկիրթ կը մնան այն-
պիսիները մինչև 'ի վախճան :

Նաև աւելի մեծ յիմարութեան խօսք
մ'ալ կայ որ շատ չի պտըտելու համար խը-
րատ տուողներուն կ'ըսեն , Մտուած մեզի
ազատ ու անձնիշխան ըրաւ , ինտո՞ր մեր
ազատութիւնը մարդկան ծառայութեան տակ
դնենք : Ու երանի՛ որ այս ազատութիւնը ,
որն որ Մտուած մեզի տուաւ 'ի բարին
գործածէին , այսինքն մեզքէ ազատ ըլլալու :

Գէշ ու փնասակար ծառայութիւնը մե-
ղաց ծառայութիւնն է , ինտոր որ Վրիս-
տոս ըսաւ , ո՞վ որ մեզք կը գործէ , մեղաց
ծառայ է : Եւ Մտուածոյ՝ ու Մտուածոյ հա-
մար եկեղեցիին , ու եկեղեցիին համար ա-
ռաջնորդին ծառայ ըլլալը՝ առաքինութիւն
է չէ թէ մեզք , որն որ Առաքեալն ալ կը
հրամայէ թէ Վրիստոսի երկեւղիւր իրա-
րու ծառայեցէք , ու ինքը Վրիստոս կը
հրամայէ թէ ո՞վ որ կ'ուզէ մեծ ըլլալ ա-

մենուն ծառայ ըլլայ , սուրբ Ռարսեղն ալ
կը գրէ Վրօնաւորաց կանոնին մէջը , առաջ-
նորդին հնազանդութիւն չունեցողին՝ համ-
բերութիւնը և առաքինութիւնը , անօգուտ
են , և անպիտան :

Եղբայրներէն մէկը չըլլայ որ ինչ և ի-
ցէ պատճառով իւր առաջնորդէն տրտնջայ ,
թէ և տրտնջալու իրաւունք ալ ունենայ , որ
չըլլայ թէ Մատուծմէ առնելու վարձքը կոր-
սընցընէ , ու այդիին առտուան մշակներուն
հետ այդիին տիրոջմէն ան անիրաւաբար
տրտնջալուն համար դատուի : Վասն զի
թէ որ Մաքեալը մարմնաւոր ծառաներուն
կը հրամայէ որ մարմնաւոր տէրերնուն
հնազանդ ըլլան , չէ թէ խաթեր համար
ծառայելով , այլ միամիտ սրտով , որպէս
թէ Մատուծոյ , զի Մատուծմէ պիտի առ-
նէք վարձքը կ'ըսէ . հապա քանի՞ ևս ա-
ռաւել դուք որ հոգեւոր էք ձենէ կը պա-
հանջէ Մատուած , անոնցմէ եւել ցուցընել
եկեղեցւոյն հոգեւոր առաջնորդներուն հնա-
զանդութիւն , համբերութիւն և միամտու-
թիւն : Վասն զի չէ թէ միայն պահոց և
աղօթից ու ուրիշ ասոնց նման առաքինու-
թիւններուն փոխարէն Մատուած աշխա-
տութեան վարձ կուտայ , իւր պատուիրան-

ներուն այգիին մէջ աշխատողներուն , այլ եւելօք դործքի ու աշխատութեան ու ամեն բանի մէջ եկեղեցւոյ հաւատարիմ ըլլալու փոխարէն :

Իսկ գողերը ու ժլատները ու խայինները անանկ յանցանք ունեցող դուրսի մարդոցմէն աւելի կը դատէ , ինչպէս որ տիրոջը կամքը գիտցող ծառան չգիտցողէն աւելի : Այսն զի ինչպէս սուրբ կերակուրները և ըմպելիքները պիղծ կենդանիներ առնոց մէջ խնալով ու սատկելով 'կ'ապականեն , ասանկ ալ արդար վաստակներուն մէջ . երբոր գողերուն ու ժլատներուն ձեռքը կը մտնայ իրենց բարեգործութիւնը հոգիներուն մէջ մկանց պէս կը խեղդուի , ու ուրիշ ունեցածները անիրաւութեամբ կը պղծեն :

Եսկից զգուշանալ կ'աղաչեմ , ու ձեռի վնաս բերող գէշութիւններէն սուրբ պահել ձեր ձեռքը : Այսն զի ուրիշ մեղքերու համար եկեղեցւոյն մէջ ծանր անէծք չի տրուիր , քան թէ գողութեան համար :

Ու չըլլայ որ մէկը մեղաց կարգը ասիկայ պղտիկ բան մը սեպէ , վասն զի Լստուծոյ մատովը քարեղէն տախտակին վրայ գրուած օրէնքներուն մէջ երբորդն է ասի-

կայ սպանութենէն ու շնութենէն ետքը :

Ու չըլլայ որ մէկը կարծէ թէ շատ բաներ յափշտակելը գողութիւն կը համարուի ու քիչը չի համարուիր : Այնպիսին թող գիտնայ որ թէեւ վճարքին մէջը զանազանութիւն կայ, վասն զի օրինաց մէջ գողութեան վճարումը չորս անգամը հատուցանել հրամայեցաւ, ու տասը գահեկանին կամ հարիւրին կամ հազարին չորեքպատիկը մէկէն կամ երկուքինէն եւել է, բայց մեծին ու փոքրին շատին ու քիչին անունն ալ մէկ է : Այսն զի չէ թէ միայն շատ ու մեծ բան գողցողը միայն գող կ'ըսուի, ու քիչ ու պզտի բան գողցողին ուրիշ անուն կը տրուի : Հապա՛ ընդհանուր ամեն գողերուն վրայ է գողութեան անունը և պատիժը, կ'ուզէ շատ գողնայ կ'ուզէ քիչ :

Ու այս գողութեան անունի և բամբասանաց տակ ձգող սահմանը այնքան է, անոր ձեռքը ինչ և իցէ բան մը առնելու կ'երկընցընէ, ու աչքով ասդին անդին կը նայի որ կամ ինչքին տէրը չի տեսնայ և զանի բռնէ, կամ օտար մէկը հայհոյէ, այնպիսին գող է ու առածն ալ գողութիւն է :

Ու չըլլայ որ մէկը ինքնիրեն իրաւունք տայ կամ իւր աշխատութեանը վարձ սե-

պելով գողցածը և կամ ուրիշ պարագ
պատճառ տալով, անպատիժ համարի ինք-
զինքը Աստուծոյ դատաստանէն, անանկը
առաջին օրինակէն թող խելքը գլուխը բե-
րէ, Անանիան և Սափիրան միթէ իրենց
աշխատութեան վարձ էր ուրիշին ինչքէն
գողցածը, ինչպէս քուկինդ, ոչ, հապա
իրենց սեպհական գեղին գինէն ու հայրենի
ժառանգութենէն որ արծաթով ծախեցին,
ու անկէց քիչ մը բան վերցընելով իրենց
առանձնական պիտոյիցը համար, շատը Պետ-
րոսին առջևը դրին, տես ի՞նչպէս մահու
պարտական եղան հաւատոց վիմին արդար
իրաւունքէն պատուհասելով, չէ թէ ստա-
կին պէտքին համար որուն վրայօք Պետրո-
սին հոգը չէր, այլ ստութեանը համար,
ինտոր որ կ'ըսէր, դուն մարդու սուտ չը-
սիր հապա Աստուծոյ :

Իսկ այս մեր ատենը կը տեսնենք չէ թէ
միայն գողութիւն, հապա գողութեան հա-
մար ստութիւն ալ, մինակ խօսքով ալ չէ,
այլ մեծ երգումներով ուրանալ, որ այն
մեղացը թողութիւն չի կայ : Այսն զի ան
բանին համար ոչ կը զղջան, և ոչ կը զրու-
ցեն անոր ուրկէ որ գողցան, որ գողին թո-
ղութիւն տալը գողցուած բանին տէրը ու-

նի , ու չէ թէ օտար խոստովանահայր մը :
 Անոր համար ո՞վ որ անոր չի զրուցեր ու
 չի տար ինչ որ գողցաւ անկէ ու զրկեց ,
 չըսեմ չորս անգամ մաքսաւոր Օլաքէին պէս ,
 այլ և առաջն ալ չի տար , յաւիտեան թո-
 Ղուծիւն չընդունիր :

Իսկեքը պակաս կրօնաւորներէն ոմանք
 ալ կան որոնք թէպէտ չէ թէ արտաքին
 բան , այլ եկեղեցիէն իրենց անձին յոժը ու
 յաջողակութիւնը կը գողնան , իրենց գոր-
 ծին մէջ կտրիճ ու աչքը բաց ըլլալով ու
 եղբայրութեան գործին մէջ ծոյլ ու ան-
 հոգ , նոյնպիսիները Աստուծոյ դատաստա-
 նէն անպատիժ չեն մնար , աւելի թերահաւա-
 տութիւններնուն քան թէ ծուլութիւններ-
 նուն համար : Այսն զի չեն հաւատար աշ-
 խատութեան վարձը Աստուծմէ առնելու ,
 այլ միայն մարդկային հատուցումը բանի
 տեղ կը դնեն , որոնց երբոր առաջնորդը
 իրենց ուղածին պէս պէտք եղած բանը տայ ,
 աշխատանքին մէջ կը ժրանան : Իսկ եր-
 բոր քիչ մը քիչնալու ըլլայ գործին ծոյլ
 ըլլալուն վրայ , տրտունջ ալ կ'եւելցնեն :

Այս բաներուն հետ որ Աստուածա-
 շունչ գրքերէն գործելու պատուէր ունինք ,
 բերնի ու լեզուի ալ դուռ ու դռնապան դը-

նելու կ'աղաչեմք . որպէս զի օգտակար ու
բարի խօսքերը թող տան որ ելէ, իսկ չար
մեղասակար ու անօգուտ խօսքերը սրտին մէջ
որպէս թէ բանտին մէջ պահեն , թող չի
տան մտքին որ այն չար զաւակները ծնանի ,
այլ մանաւանդ իրեն մտքին մէջ սատանայէն
սերմնուած խորհուրդները խեղդել :

(Եւ արդ՝ ջուլայ որ մէկը իւր ընկերը դա-
տէ , որ ջուլայ թէ ինքն ալ արդարադատ
Լստուծմէ դատուի տիրոջը ըսածին պէս ,
մի դատէք որ չի դատուիք :

Չլլայ որ մէկը բամբասանք սիրէ թէև
ճշմարիտ ալ լլլայ նէ , թող թէ անիրաւ
տեղը : Այսն զի ի՞նչ օգուտ կ'ընես քու
եղբորդ անիկայ ուրիշի բամբասելով , քեզի
քու բամբասելովդ մնաս ըրիր , ու անիկայ օ-
գուտ մը չի գտաւ . թէ որ կ'ուզես քեզի ու
անոր օգուտ ընել , Քրիստոսի խրատովը
վարուէ : Օյանի սիրով յանդիմանէ ինչ-
պէս հիւանդ անդամը սպեղանիքներով , էն
առաջ առանձին , թէ որ մտիկ չընէ , եր-
կու և երեք վկայի առջև , ու թէ որ անոնց-
մէ չամչնայ ու չի զգաստանայ , եկեղեցւոյ
մէջը ըսէ , ու թէ որ եկեղեցիին մէջ ամե-
նուն առջին խաղք ըլլալովն ալ չի զղջայ ,
ան ատենը իրաւունք ունիս բամբասելու և

հեթանոսի ու մաքսաւորի կարգ սեպելու :

Եւ արդ՝ չըլլայ որ կրօնաւորներէն մէկը կամ պարապ տեղը մէկուն համար չարախօսելու , կամ պարապ տեղը անիծելու , կամ անօգուտ կռիւներով ու փնասակար խօսքերով հակառակողներուն դէմ հակառակելու կամ վիճելու ատենը ծանր ու անարդ խօսք խօսելու սորվեցընէ իր լեզուն աշխարհականներուն պէս , որ սուրբերուն չի վայլեր : Այսն զի թէ որ դատարկ խօսից համար Քրիստոս հաշիւ կ'ուզէ ինչպէս որ ըսաւ . ի՞նչ պիտի ըլլան անոնք որ հոգ չընելով գարշելի ու գէշ խօսք կը խօսին անխրատաբար . մանաւանդ անոնք որ իրենց լեզունին մասխարկութեան ու ծիծաղական խօսքերու կը սորվեցընեն , օգգապազներու ու մոլգալլիթներու նման , ու ծիծաղելու ատեննին դէմքերնին կը փոխեն ու անմտաբար շատախօսութիւն կ'ընեն :

Եւոր համար կ'աղաչեմ , որ ձեր խօսքերը անհամ ու անլի չըլլայ , անմիտ ռամիկներուն խօսքին պէս , այլ աղով համ գտածի պէս ըլլայ . ինչպէս օր Առաքեալը կ'ըսէ , որ լսողներուն շահ ու շնորհք տայ , ու չէ թէ լսողներուն դանելիք ու գայթակղութիւն ըլլայ , նոյն իսկ օգտակար խօս-

քերն անգամ յաճախ ու անլայել ժամանակին մէջ չի խօսի իմաստութեամբ խօսիլ գիտցողը , որ չըլլայ թէ ձանձրանալով լսողները գանին , ու բարի խօսքերը ատողները անարգանք տան , այլ քիչ ըլլան , ան ալ խոնարհութեամբ ու խաղաղութեամբ :

Ու ձեր մաքրագոյններուդ խօսելու խօսքերնիս գլուխ կապելով սա ալ բսենք , որ ձեր խորհուրդը ու խօսքը ու բոլոր գործքերը հոգւոյ ու մարմնոյ շարժմունքնիդ , անանկ պարկեշտ ու Լստուծոյ հաճելի ըլլան , որպէս զի Լստուծոյ անուանը ու կրօնաւորութեան կերպարանքներնուդ հայհոյութեան ու պարսաւանքի պատճառ չըլլայ , այլ տեսողներէն ու լսողներէն գովութիւն ու փառաւորութիւն առնելու պատճառ ըլլայ , որ չըլլայ թէ ձենէ մէկը հին Խորայելին նման Սարգարէին բերնովը Լստուծմէ՝ իմ անունս հեթանոսներուն մէջ ձեզի համար կը հայհոյուի , խօսքը լսէ . այլ մանաւանդ Քրիստոսի աշակերտներուն ըսած խօսքին արժանի ըրէք ինքզինքնիդ պայծառ առաքինութեամբ , թէ մարդոց առջեւ ձեր լոյսը անանկ լուսաւորուի , որ ձեր բարի գործքերը տեսնան , ու ձեր հայրը փառաւորեն , որն որ երկինքն է :

Եւ այս կարճ խօսքս որ աշակերտեալ
եղբայրներուդ ըսի Մատուծոյ փառացը հա-
մար , բաւական ըլլան :

Վեհախանայ սուրբ տաճարուն
տոբա զորոյ Եղիշէրոս :

Քիչ մըն ալ դէպ 'ի երկինք ճանա-
պարհորդող առաջնորդներնուդ իբրեւ ծա-
ռայակից հոգեւորական և Մատուծային բա-
նին կերակուրը տանք , որն որ աչքի գործ
և եկեղեցիին մարմնոյ սպասաւորութիւնը
ունիք , որ ինչպէս որ աչքը մարդոյս ամեն
լաւ կամ գէշ շարժմանը կ'առաջնորդէ ,
ասանկ ալ առաջնորդները իրենց առաջ-
նորդեալներուն , ու ինչպէս աչքերնուն բիւ-
քը երբոր ներքին ախտերէն մաքուր ըլլան
սրատեսութեամբը դէպ 'ի ուղիղ ճանա-
պարհը անմոլար կ'առաջնորդէ անձին , իսկ
թէ որ գլխէն աչուրները իջնող մթին մը-
շուշները անտեսութեամբ լուսոյ երակները
գոցեն , ինքն ալ սխալելով իր բոլոր անձը

մահուան խորխորատը կը ձգէ :

Նոյնպէս ալ եկեղեցւոյ առաջնորդներէն , ով որ երկու աչքով լուսաւորեալ է այսինքն Մատուածաշունչ գրոց գիտութեամբը և առաքինի գործքով , անբծութեամբ , սրբութեամբ և ամենայն արդարութեամբ , զորոնք Մատուծոյ պատուիրանքը կը սորվեցընէ , անանկը ինչպէս իր 'անձին , նոյնպէս բոլոր եղբայրներուն Մատուածային գործոց մէջ աղէկ կ'առաջնորդէ , իսկ որուն որ մէկ աչքը բաց է և միւսը գոց , այսինքն կամ առանց առաքինութեան գործքերու գիտութիւն 'ունի և կամ առաքինութիւն ունի՝ առանց գիտութեան բոլորովին բարի չէ , և ոչ ալ կատարեալ , վասն զի անանկ մարդը միականի կը նմանի :

Ի՞նչպէս իմաստութիւն ունեցողը արդարութեան ճամբան խօսքով ուղիղ սորվեցընել գիտէ , բայց ինքը գործքով չերթալով չի կրնար ուրիշները նոյն ճամբան երթալու համոզել . նոյնպէս այն որ առանց գիտութեան գրոց՝ սուրբ վարքով է , թեպէտ և ինքը Մատուծոյ օրինաց ճամբան կ'երթայ , բայց որովհետև արժան եղածին պէս չի կրնար իմաստութեամբ առաջնորդել ուրիշին , անոր համար եկեղեցիին մէջ

շատ անկարգութիւններ կը մտնէ :

Իսկ անոնք որ երկու աչքով խաւար են , այսինքն Մատուածային գիտութիւններէ զուրկ և ամեն արդարութեան գործքերու մէջ ծոյլ են , մանաւանդ թէ ասոնց հակառակներովը լեցուած և ինքզինքնին եկեղեցւոյ առաջնորդ հանելու կը յանդգնին . որոնց պէս այս մեր թշուառ ժամանակին մէջ շատերը կը տեսնանք , այս գործքերուն ձեռք դարնելով Տէրունական առակին պէս կ'ըլլան . որ կ'ըսէ՝ թէ Երբոր կոյրը կուրին առաջնորդ կ'ըլլայ՝ երկուքն ալ խորխորատը կ'իյնան . որոնք չէ թէ Մատուածմէ այլ սատանայէն դրդուած կուգան այն առաջնորդութիւնը իրենք իրենց և առաջնորդեալներուն կորստեանը համար . անոր համար մենք ալ Մատուածային բանին սերմը անանկ առաջնորդներուն հոգիներուն մէջ ցանենք , որոնք Մատուածոյ օրէնքովը իրենց առաջնորդութիւնը վարել կը փափաքին , որոնք որ Մատուածով կ'սկըսին Մատուածով կատարուին :

Որոնց կ'ըսենք աշակերտեալ եղբայրներուն վրայ անհոգ մի ըլլաք՝ երբոր հոգևոր և մարմնաւոր վտանգի մը մէջ կ'իյնան . վարն զի ամեն մէկուն համար հաշիւ պիտի

տաք , միայն նիւթական գործքերուն անթե-
րի կատարումը մի ուզէք , ու անոնց ընելու
հոգեւոր գործքին վրայ անհոգ մի ըլլաք .
հապա գէշ գործքերէ հեռու կենալ ու ա-
ղէկ բաներու հետեւելու խրատ տուէք ինչ-
պէս որ իրենց կերպարանքը և կարգերնին
կը պահանջէ : Ասան զի աշխարհի և աշ-
խարհական բաներու մեռած ըլլալը և Քրի-
ստոսի ու անոր պատուիրանացը կենդա-
նի ըլլալը այս կարգիս յատուկ է , ինչպէս
որ Պօղոս կը խրատէ , վասն զի օրինաց
այգին գործելու կանչուեցան և ոչ թէ ար-
տաքին մշակութեան գործերը , ու ո՞վ ,
ո՞վ այս տեղը մինակ այս կը գործէ և հո-
գեւոր բաները չի գործեր , կամ նիւթակա-
նը բոլոր սրտով և հոգեւորականը 'ի հար-
կէ և կամ մարդու աչք մտնելու համար .
Տէրունական հրամանը հոգիին ականջներով
լսած չնդաւ , թէ Աստուծոցէք չէ թէ կո-
րստական կերակուրը , այլ այն որ յաւի-
տենական կեանքը կը տանի :

Այս ալ գործել պէտք է , վասն զի
դատարկութիւնը չար է . ինչպէս որ Պօղոս
խրատ կուտայ մանաւանդ օրէնք ալ կը դը-
նէ թէ Ո՛վ որ չի գործեր չուտէ ալ , գորն
որ ինքն ալ կը կատարէր ըսելովը , գիշեր

ցերեկ կը գործէինք ուրիշի մը բեռ չըլլալու համար և այս ձեռքերս հոգաց զիս ու հետիններս , սակայն մարմնական գործքերուն համար , իբրև մէկ աւելորդ բան մը հոգեւորականները զանց առնելը Վրիստոսի աշակերտեալներուն շատ գէշ բան է , վասն զի՝ որովհետեւ մարմինը հոգւոյն երկրորդն է , պէտք է նախ հոգւոյն կերակուրը հոգալ , որք են աղօթք և ամեն բարեգործութիւնք , ու ետքը մարմնոյն և մարմնականներուն հոգը ունենալ . քանզի մարդկանց մէջ ալ նախ և առաջ տէրը կ'ուտէ ծառայներէն սպասաւորուելով ու ետքը ծառայները՝ տիրոջը մնացորդներէն . ու մեր քովէ ալ՝ որովհետև մարմինը ծառայական և հոգին տիրական է , և մտքին կամքն ալ դատողական է , արժան է որ դատողականը երկուքն ալ կարգի մէջ պահէ . նախ և առաջ մարմնոյն սպասաւորութեամբը հոգեւորական կերակրով հոգին կերակրել ու ետքը հոգւոյն իմաստութեամբը և տնօրէնութեամբը մարմնոյն բաները հոգալ :

Երդ ասոր՝ և ասոր նման բարեկարգութեանց մէջ ձեր եղբայրութեան միաբանութիւնը պահեցէք , դարձեալ կողմնակցութեամբ տարբերութիւն ընելով ոմանք

սիրել և ոմանք ալ երեսէ ձգել չընեք ; ոմանց պէտքը եւել եւելօք հոգալ և այլոց հարկաւոր եղածն ալ չի տալ . սուրբ Ռարսղի կանոնադրութեանը համեմատ սէրը հասարակաց ըլլայ , և պատիւն ալ որոնց որ կը վայլէ :

Իսկ կերակուրին բաժնուիլը ամեն մէկուն աշխատութեանը համեմատ ըլլայ , շատ ու քիչ , ծերերը և հիւանդները որոնք իրենց մանկութեան ժամանակը իրենց ոյժը եկեղեցիին աշխատութեանը տուին . անտես մի ընէք որպէս թէ ժամանակին անպիտան են , որ Մստուած չի բարկանայ . վասն զի թէ օտար վտանգեալներուն ու թշնամեաց անգամ խնամ տանել և ողորմել կը հրամայէ Վրիստոս , ու չընողներուն պատիժ կ'սպառնայ . քանի՞ ևս եղբարց և եկեղեցւոյն անդամներուն խնամք տանել պէտք է . վասն որոյ ծերերը պատուեցէք և հոգացէք Մռաքելոյն հրամանին համեմատ և ըստ ձեր կարողութեան տկարներուն հոգ տանելով՝ ու անոնց պիտոյքը պատրաստելով խնամեցէք , գիտեմք որ այսպիսի բարեկարգութեանց խափանուելուն պատճառը ժամանակիս աղքատութիւնն է , բայց չէ թէ աւելին այլ կ'ամաց յօժարութիւ-

նը և կարողութիւնը կը պահանջէ Լստուած :

Եկեղեցիին , կամ միաբանութեանը և կամ մեռելոց յիշատակի համար նուիրեալները առաջնորդները միայն իրենց անձին չառնեն , հապա եկեղեցւոյն պիտոյիցը գործածեն . նոյնպէս միաբանութեան հետ հոգեւոր պարտքը վճարէ , որ չըլլայ թէ արդար դատաստանին օրը ամեն մէկը իւր տուածը պահանջէ . և որովհետեւ այն ժամանակին ալ չունի հատուցանելու , իրեն ըրած բարեգործութիւնը առնեն տան փոխարէն :

Ու թէ որ նախկին առաջնորդը ինչ որ առաւ իր օրը եկեղեցիին պիտոյիցը համար գործածեց հաստատուն վկայներով և պարտքերը հատուցանելու ժամանակ չունեցաւ մահը հասնելուն համար , յաջորդը որ եղբայրութեան առաջնորդութիւնը անկէց ետքը ժառանգեց պարտական է վճարելու և թէ որ անհոգ կը կենայ Վրիստոսի առջին շահովը պիտի վճարէ . իսկ թէ որ առածը եկեղեցւոյ պէտքին գործածելուն չեն վկայեր , թող առնողը վճարէ անդիի աշխարհքը :

Զըլլայ որ մէկը իւր սրտին չար բաղ-

ձանքէն մեծերուն կաշառք տալով առանց
 ժամանակին առաջնորդին քննութեանը և
 հրամանին, վանքին առաջնորդութիւնը առնէ:

Այսն զի երկու իրաւացի պատճառ կայ
 վանքին առաջնորդը փոխելու կամ Աստու-
 ծոյ օրէնքէն դուրս անարժան բաներ գոր-
 ծելուն համար, ան ալ իրաւ վկայներով .
 կամ եկեղեցիին չէ թէ շինութեանը, այլ
 աւրուելուն պատճառ ըլլալուն համար. թէ
 որ ասոնք չըլլալով մէկը հակառակութիւն
 ընելու յանդգնի նէ՝ Աստուծոյ օրինացը
 դէմ կը մեղանչէ: Ու ինչ որ անգամ մը
 կանոն դրուած է ու առաջնորդներուն վը-
 րայօք սուրբ Հայրերը խրատի կամ ուղ-
 ղութեան համար խօսք խօսած են, թէ խօսքի
 թէ գործքի և թէ բարեձև կարգաւորու-
 թեանց վրայ այն ամեն աղէկութիւններուն
 գաղափարն ու օրինակը ձեր վրայ ցուցնե-
 լու ջանացէք. ու թէ որ ժամանակին աղէ-
 կութեան կողմանէ ձմեռ ըլլալուն համար
 չէք կրնար բոլորը կատարել նէ, գոնէ շա-
 տը գործքով կատարեցէք, ու պակաս մը-
 նացածներուն ալ կամքերնուդ փափաքը՝ և
 պակաս մնալուն համար ցաւ ու տրտմու-
 թիւն ցուցըցէք. որ երբոր ասոնց վրայ միտ-
 քերնիդ հաստատէք, բարւոյ հակառակ չա-

րը ձեր սրտին մէջ տեղի չի կրնար ունենալ , ու պակաս մնալուն համար ալ ցաւ և տրտմութիւն ցուցըցէք :

Վասն որոյ մենք ալ Եստուծոյ աղաչեմք , որ առաջնորդներնուդ և առաջնորդեալներնուդ երկնային ճանապարհը երթալու յաջողութիւն տայ , մեզի ալ մէկ աեղ , որ ամենքնիս ալ խոստացուած բարեացը արժանանանք : Վրիստոս Հիսուս մեր տիրոջմովը :

Վաղա՛ի մէջ Գործած Եկեղեցւոյ առաջնորդներուն , որոնք Եպիսկոպոս է՛լսուին :

ԱՌՈՒՐԻ Եպիսկոպոսներուն կարգինալ խօսինք որ աշխարհիս մէջի հաւատացելոց հոգիներուն Եստուծմէ տեսուչ էք դրուեր , որ թէպէտ ըստ կարգի երրորդ դրինք բարեկարգութեան համար , նախ վանականներուն համար խօսելով , բայց դուք աստիճանով առաջին էք :

Ձեզի կ'աղաչեմ ամենէն առաջ միտք

բերել ու իմաստութեամբ ճանչնալ ձեր ունեցած աստիճանին բարձրութիւնը ու գործը , թէ ուսկից սկըսաւ ու ի՞նչ բանի համար դրուեցաւ և անիկայ հաստատողները ի՞նչ ընել հրամայեցին , վասն զի երբոր մէկը ասոնք պէտք եղածին պէս գիտնայ նէ , այս երեքին մէկը պիտի շահի , կամ այս աստիճանին ծանրութիւնը ու դժուարութիւնը ճանչնալով ու իր տկարութիւնը գիտնալով , դիւրին ու հեշտալի բաներու պէս յօժարութեամբ չի դիմէ , հապա մէկդի կենայ թէ և բռնադատուի իր բաղձանքէն կամ մերձակայներէն , ինչպէս որ առջի Սուրբերը ըրին ու սորվեցուցին , կամ թէ յանձն առնէ ըլլալը՝ կը ջանայ Մատուծոյ հաճոյիցը համեմատ այս գործոյն տընտեսութիւնը կատարել , կամ թէ պէտք եղածը չընէ նէ՝ կը ճանչնայ իր վրայ եղած բարիին պակասութիւնը ու փնասը , ու իրեն խղճմտանքովը իր անձը կը դատէ ինքզինքը յանցաւոր սեպելով :

— Իմա ուսկից սկըսիլը ըսենք :

Եւ պիտի դպաստութեան սկիզբը անկէց եղաւ , որ հօր Մատուծմէ երդմամբ տուաւ քահանայութիւնը ըստ կարգի Մեքիսեդեկի , չէ թէ ըստ Մատուածութեան , հապա

ըստ մարդկութեան , չէ թէ անբաններէն պատարագ մատուցանելով Մհարօնի քահանայութեանը նման , հապա իր անձը խաչին վրայ հօր Մստուծոյ կամաւոր պատարագ մատոյց մեղի հետ հաշտութեանը համար : Եւ այն քահանայապետութիւնը որ ինքը խաչին վրայ իր արեամբը գնեալնեւորուն համար մեռնելովը հօրմէն առաւ : Իր երկինք վերանալու ատենը աշակերտներուն շնորհեց ըստ Ղուկասու Մետարանին թէ՛ Մոնց վրայ ձեռք դրաւ ու օրհնեց անոնք ու ետքը ինքը երկինք կը վերանար : Եւ անոնցմէ նոյն օրինակը պահանջելով , թէ ինչպէս ես չէ թէ հանգստութեամբ , հապա չարչարանքով ու մահով քահանայութիւն առի մարդոց վրայ , դուք ալ նոյնպէս մահու չափ աշխատեցէք իմ ոչխարներուս համար , որոնք արեամբս ստացայ , անոնք ալ անոր հրամանին համեմատ ըրին մեռնելով ժողովրդեանը վրայ , որ տուաւ Մստուած անոնց ձեռքը

Ու երբոր Քրիստոսի առաքեալները աշխարհէն ելլելու վրայ էին նէ՛ այն հաւատացեալներէն երկիւղած ու իմաստուն մարդիկ կ'ընտրէին . ու իրենց տեղը ժողովրդեանը գլուխ կը կացուցանէին քաղաք-

ներու ու գաւառներու մէջ , որոնք եպիս-
կոպոս անուանեցին , որ վերակացու ըսել է :

Հիմա ահա ուսկից սկըսուիլը ըսինք :

Են ալ պէտք է գիտնալ թէ ինչո՞ւ հա-
մար Քրիստոս ու անոր առաքեալները այս
եպիսկոպոսութեան գործը սահմանեցին ,
յայտնի է թէ քահանայից ու ժողովրդոց
գլուխ ու հրամանատար ըլլալու համար ,
ու ամենուն վրայ վերակացուի պէս մտաց
անքուն աչօք նայելու , մոլորեալները ուղ-
ղել , ու ուղիղները իրենց ուղղութեան մէջ
հաստատուն պահել :

Ու ի՞նչ հրաման եղաւ եպիսկոպոսին
ըլլալ և ընել , ասիկայ Պօղոսը կը յայտնէ
Տիմոթէոսին գրելով թէ , Պէտք է որ ե-
պիսկոպոսը անարատ ըլլայ , Եստուծոյ տնտե-
սի նման հեզ , ցած սիրտ , պարկեշտ , հիւր
սիրող , արդարութիւն սիրող , մաքուր , համ-
բերող , արծաթ չի սիրող , չի կռուող ,
չի զարնող , հապա հանդարտ ևայլն :

Ենարատ ըսելովը կը հրամայէ ամեն հո-
գեւոր ու մարմնաւոր աղտերէ մաքուր ըլլալ :

Իսկ Եստուծոյ տնտեսին նման ըսելով
այս կ'իմացընէ որ , թէ որ մարդիկ իրենց
ստացուածքին տնտես աղէկ մարդիկը կ'ընտ-
րեն , այսինքն գողի պէս չի գողնայ , ու

ընչիցը հոգ տանելու կամ պահելու անհոգ չլլայ : Ա՛րջափի ևս արժանի է Մստուծոյ տանը որ սուրբ եկեղեցին է , տնտեսներուն անարատ , արթուն ու զգոյշ ըլլալ : Նիւթական եկեղեցւոյ համար չեմ ըսեր , հապա մարդկանց հոգիներուն համար , որ կենդանի Մստուծոյ տաճար կը շինուին , որն որ պարտք է Մստուծոյ տնտեսին որչափ որ զօրութիւն ունենայ Մստուածաբնակ տաճարներուն շինուածները անխախտելի պահել . ու իր անհոգութեամբը այն հոգեւոր գանձերէն սատանային գողցընել չի տալ , ոչ իր գանձը և ոչ անոնց՝ որոնց որ տնտես դրուեր է նէ , ամեն օր անոնց հոգեւոր կերակուր պէտք է որ տայ ժամանակին , ինչպէս որ Տէրը կը հրամայէ :

Հեզ , ցած սիրտ , պարկեշտ ըսելով կ'իմացընէ Սոլսիսի ու Ղաւթի նմանող ըլլալ հեզութեամբ , որոնք հին ատենը Իսրայելացւոց հովիւներն էին . անանկ ալ պարտք է այս նոր հովիւներուս հեզութեամբ ու հանդարտութեամբ հովուել ժողովուրդը , ինչպէս որ հովիւները հօտերը , և ոչ թէ աշխարհին իշխաններուն պէս հպարտութեամբ ու խստութեամբ : Իսկ ցած սիրտ ըսելով , խոնարհութիւնը կը սորվեցընէ .

վասն զի Վայեր եպիսկոպոսին հնազանդած ժողովրդեանը բռնաւորներուն գործակալներուն պէս հպարտութիւն ու գողողութիւն ընել . հապա խոնարհութեամբ ու հեզութեամբ ամենուն հետ վարուիլ , ինչպէս որ Վրիստոս ալ ինքզինքը օրինակ կուտայ այս բաներուս , ըսելով թէ՛ Ինձմէ սորվեցէք որ ես հեզ ու խոնարհ եմ : Կարձեալ խոնարհութենէն օգուտը ու հպարտութենէն ալ փնաւր ցուցնելով կ'ըսէ , Ո՛վ որ իր անձը կը բարձրացընէ ցածնայ , ու ո՛վ որ իր անձը կը ցածցընէ բարձրանայ :

Ու Պօղոսն ալ Տիմոթէոսը զգուշացընելով որ հոգեւոր ու մարմնաւոր հասակով անկատար եղողը եպիսկոպոսութեան աստիճանին չի հրաւիրէ , տարւոք մատղաշ չըլլայ կ'ըսէ , որ չըլլայ թէ հպարտանալով սատանայի փորձութեան հանդրապի :

Վասն զի սատանան արարչին Լստուծոյ դէմ հպարտանալով երկինքէն վար ինկաւ , ու յաւիտենական պատժոյ և մշտնջենաւոր տանջանքի արժանի եղաւ . անոր համար ցած սիրտ ըլլալ կը հրամայէ , որ անոր ախտին բռնուելով անոր պատժոյն ալ հաղորդ չըլլան :

Պարկեշտ , պարկեշտ անունը մենէ , բայց

Հողւոյ ու մարմնոյ ամեն շարժմանը պար-
 կեշտութիւնը կուգայ , խօսքի մէջ շատա-
 խօս չըլլալ , ուտելու խմելու ու հագնելու
 աշխարհականի պէս չըլլալ , հապա անոնց
 նման ըլլալ , որոնց՝ աշխարհը խաչը ելած
 է , նաև ճամբան երթալու ատեն երևելի
 ու զարդարուած ձիով կամ ջորիով դէպ 'ի
 վեր չերթան , հապա տկարացած մարմինը
 տանելու համար հեծնան ի՞նչ որ գտնան
 նէ : Ու սրընթաց ձիերով վազելու չիլան ,
 ու շունով ու որսի թռչուններով վայրի
 կենդանիներ ու թռչուն որսալու չերթան .
 ինչպէս որ կը լսենք կոր մէկ քանիներուն
 համար թէ ասանկ են : Որ այս գործը այս
 կարգը ունեցողներուն այնքան կը վայէ ,
 որպէս թէ կրօնաւորը փոխանակ վեղարի իր
 գլուխը կարմիր գտակ դնէ , ու բուրդի ու
 այծի մորթու տեղ բեհեզէ զգեստ հագնի .
 այլ և իր ուտելիքը խմելիքը շատ ու անկար-
 գութեամբ չըլլայ , հապա պարկեշտութեամբ
 ու չափաւորութեամբ Մատուածաշունչ գըր-
 քերուն խրատներուն համեմատ , ու բեր-
 նին խօսքերը անխելք մասխարհութիւննե-
 րով կամ աշխարհօրէն չըլլայ , մէկուն ա-
 մէնալու գործերը կամ ինկած ըլլալը լեզուին
 վրայ պտըտցունելով շանարգէ , հապա սիր-

տը բարի բանին բղիւի , Մարգարէին ըսածին նման , Որ լսողներուն օգուտ ու շնորհ ըլլայ , ըստ Առաքելոյն , չէ թէ փնաս ու ձանձրութիւն ու առաքելական աստիճանին ալ անարգելու պատճառ :

Հիւրասէր , Արրահամու ու Ղուլտայ և ուրիշ Ահապետներուն նման , որոնք իրենց հիւրասիրութեամբը այնչափ Աստուծոյ հաճելի եղան , որ մինչև անգամ Աստուած ալ հրեշտակներովը մէկ տեղ ընդունեցին ու մեծարեցին : Աւ հիւրընկալ եղէք զսէր , այլ հիւրասէր , վասն զի հիւրընկալութիւնը երբեմն հարկաւոր պատճառով մը կամ բըռնութեամբ կամ ամչնալով կամ մեծարածէն գոգութիւն ու փառք առնելու համար կ'ըլլայ , իսկ սիրով ընդունիլը ասոնց հիւսմէկն ալ չունի , անոր համար խնդութեամբ կ'ընդունին եկած հիւրը և ոչ տրտմութեամբ , ու իրենց երեսը զուարթ կը ցուցնեն և ոչ խոժոռ , ու ժանիքը կախելով ծանր խօսք չեն խօսիր , հապա ուրախարար ու խնդում խօսքեր , որ հիւրերուն կերակուրէն աղէկ է : Այս պատճառիս համար կը հրամայէ եպիսկոպոսներուն ու քահանաներուն և ամեն քրիստոնէից ալ , որ չէ թէ միայն հիւրընկալ ըլլան , այլ և հիւրասէրս :

Բարեսէր , այն բարիքները որն են , որոնց համար կը հրամայէ սիրել , մեր կածած բարիքները չեն , որ մարմնական կամ հոգեկան ակտաւոր բարիքներ ու աշխարհի նիւթ են , այլ նախ և առաջ ճշմարիտ բարին սիրել , այսինքն Լստուած , որ բարութեան սկիզբն ու աղբիւրն է , երկրորդ անոր պատուիրանքները , որ բարեաց աղբիւր Լստուած մէ բղխած է , ըստ Ղաւթի թէ՛ Վրու պատուիրանքներդ ամեն ոսկիէն ու տպագլիոնէն եւել սիրեցի , երրորդ մարդոց գործած բարիքը : Իսկ բարւոյն հակառակ չարը , այսինքն սատանան և անոր սերմանած մեղքը ատել ու ետ կենալ , նոյն Ղաւթին ըսածին նման թէ՛ Մեղքը ատեցի ու անարգեցի , ու քու օրէնքներդ սիրեցի , նաև չարասէրը ու անդարձը ատել՝ ու հեռու կենալ , որոնք շատ անգամ խրատելէն ու չի դառնալէն ետքը՝ տէրը հրաժարիլ ու զանոնք հեթանոսի ու մաքսաւորի նման սեպել կը հրամայէ :

Երդար , արդարութիւն անունը մէկ է , բայց զինքը ունեցող բարեաց ամեն մասունքները իր մէջը կը պարունակէ , ինչպէս որ առջի արդարները , որոնք Լստուած մէ վկայեցան՝ այսինքն Յօբը , Օպարիան

ու Յովսէփը և ուրիշ շատերը , ասոնց նըման պէտք է ըլլալ կ'ըսէ եպիսկոպոսներն ալ , արդար ու ճշմարիտ Աստուծոյ ու մարդկան առջև , բանին ու գործոյն մէջ անիրաւութիւն ու ստութիւն չունենայ :

Առաջին սուրբը այն է , որ հոգւոյն հետ պատերազմող ամեն կիրքերէն ազատ է , որ էն առաջ չի խոցուիր ու դեղի կարօտ չըլլար , երկրորդ սուրբը այն է որ , թէպէտև սատանային նետերովը կը զարնուի , չեմ' ըսեր թէ մինչև վերջը սատանային տակը չիյնար միշտ վերաւորելով հոգին և մեղաց հեշտութեանը տեղ տալով , և այն սովորութիւնը երկրորդ բնութիւն ընելով , այլ մանաւանդ ապաշխարութեան դեղովը անցած վերքերը կը բժշկէ , ու գալիքներէն ալ աղօթից ու պահոց զինովը և զգայարանքներուն պահպանութեամբը կ'զգուշանայ , որ վերստին սովորական փորձութիւններով չի խոցուիր , հապա այնքան կ'ատէ , որ անոնց յիշատակը ո՛չ թէ հեշտութիւն , այլ տրամուլթիւն կը բերէ մտքին :

Արդ՝ ո՞վ որ այս առաջին կամ երկրորդ կարգիս մէջն է , անիկայ է սուրբ և այս առաքելական աստիճանիս արժանի , իսկ ան՝

որ մեղաց յօժարելով տեղի կուտայ ու չի պատերազմիր անոնց հետ , հապա հոգ ալ կը տանի չարութեամբ խմորը իր սրտին մէջ պահելու , և միշտ հոգւով կը խոցի և չատեր իր խոցուելու պատճառ եղողները , հապա կը սիրէ ալ ու վերքերը բժշկել չի քանար , հապա ամեն օր վերքերը կը նորոգէ , անանկը չէ ու չըսուիր սուրբ , և Աստուծոյ ընտրութիւնովը որ Աստուածային բաներուն սպասաւորելու չի կանչուիր , հապա իր սրտին ցանկութեամբը շարժելով Աստուծոյ ալ թոյլտուութեամբը անոնց մէջ կը մտնայ իր անձին և շատերուն կորուստեանը պատճառ ըլլալու համար :

Համբերող , համբերութիւնը ամեն առաքինութեանց իբր նիւթ մը կամ սիրելի մըն է . վասն զի ո՞վ որ իր սրտին մէջ չարին համբերել ունի , առաքինութեան ամեն մասունքներն ալ ունի , և ո՞վ որ ասիկայ չունի , ամեն բարութեանց մէջ անհաստատ է , թէպէտև աղէկին կը ցանկայ , ու կ'սկըսի , բայց չի կատարեր , ինչպէս որ անիկայ որ ուզեց առանց մտմտալու աշտարակ շինել :

Աւ համբերութեան սահմանը այս է , այն ամեն բանին համբերելու է , ինչ որ

մեզի Մատուծոյ օրէնքը կը հրաժարեցընէ ,
էն առաջ գէշ խորհուրդներուն մտքին մէ-
ջը տեղ չի տալ , հապա համբերութեամբ
դէմ կենալ ու սրտէն հալածել , որ չըլլայ
թէ գործքով ալ կատարուի . նոյն համբե-
րութիւնը պէտք է աչքին ալ պահապան դը-
նել , գէշ հայեցողածքով կամ չարակնու-
թեամբ՝ հեշտութեամբ ծառայ չըլլալ , հա-
պա մաքուր սրտով Մատուծոյ արարածնե-
րուն նայիլ : Այնքներուն ալ որ փնասա-
կար բաներու յօժարութեամբ ունկնդիր
չըլլալ , հապա օգտակար խօսքերու : Ու լեզ-
ուին ալ որ աշխարհականներուն խօսած բա-
ները չի խօսի , որ սուրբ աստիճանին ան-
վայել է , հապա պիտանի ու գովելի խօս-
քեր խօսի : Սրտին ալ , որ ոչինչ տեղը չի
բարկանայ , հապա հեղ ըլլայ : Չեռքին ալ ,
որ անիրաւ տեղը մէկու մը չի զարնէ , հա-
պա բարեգործութիւն գործէ ու աղօթքի
վերցընէ : Բերնին ալ , որ ժամանակէ դուրս
կերակուրի չի մօտենայ , հապա պահեցողու-
թեամբ կրթէ : Ստքին ալ , որ հոգւոց գայ-
թակղութեան ճանապարհները չերթայ ,
հապա արդարութեան ճամբան :

Համբերութիւնը թող չի տար զինքը
ունեցողին և ոչ մէկ անդամին , որ չափ

գործքերու շարժի , ահա ասոնք և ասոնց նման բաները համբերութեան գործն է :

Արծաթասէր չըլլալ , արծաթսիրութիւնը , որն որ Պօղոս ամեն չարեաց մայրը կ'անուանէ , թէպէտ ամեն մարդու ամեն գործի մէջ փնասակար է , թագաւորներու , դատաւորներու , իշխաններու ու գործակալներու և աշխարհի ամեն մարդու , բայց առաւել հոգեւոր առաջնորդներու :

Վանդի աշխարհային իշխանութեանց քով մարմնաւոր փնաս կուտայ կամ անիրաւ դատելով կամ զրկելով կամ յափըշտակելով կամ զրպարտութիւն ընելով կամ գողութիւն ընելով կամ սպանութիւն ընելով կամ ասոնց նման բաներով . իսկ հոգեւորաց քով հոգւոյն կը փնասէ . վասն զի այս ախտէն է անարժանները Աստուծոյն խորհրդոց սպասաւորութեան կանչելը , ձեռնադրողին ալ ձեռնադրուողին ալ կորուստեանը պատճառ ըլլալով , ու արժանաւորներն ալ ետք թողելը , պիղծը սուրբի պէս և սուրբը պղծի պէս սեպելով , եկեղեցւոյն մէջ այս ախտէն հազարաւոր աւրուած բաներ կայ , որ Աստուծոյ հաճելի չեն . որոնց համար Վաւիթ Հոգւով Սրբով կ'ըսէ , Անարգուին անանկները որ

արծաթով ընտրուած են , անոր համար Առաքեալը եպիսկոպոսներուն համար կը հրամայէ թէ՛ արծաթասէր , կռուող , զարնող չըլլան , ինչու որ՝ թէ որ դուն Քրիստոսի աշակերտն ես , մանաւանդ անոր փոխանորդը , անոր հեղուծեան օրինակը ունեցիր , ինչպէս որ աշակերտներուն ալ կը հրամայէ թէ՛ Խնձմէ սորվեցէք որ ես հեղ ու խոնարհ եմ . որուն համար Ասայի մարգարէն ալ կ'ըսէ թէ՛ Չի պիտի պօռայ ու չի պիտի կռուի , և Տէրը ինքն ալ հեղերուն ու խաղաղարարներուն երանի կուտայ :

Եւ ոչ թէ ամեն բանի մէջ ներող ու հեղ պէտք է ըլլալ առաջնորդները , հապա յանցաւորներուն յանդիմանութիւնը ձեռք առնելու է . անոր ալ օրինակ կուտայ որ , Խարազան առնելով վաճառականները տաճարէն դուրս հանեց , ան ալ չուանով շինուած խարազանով , և ոչ թէ կարծր նիւթերէ :

Առաջնորդները կը խրատէ որ յանցաւորին միայն կծութիւն գործածելու չէ , հապա սաստելու ատեն քաղցրութիւն ու ներողութիւն պէտք է ունենալ . անոր համար դարձեալ կ'ըսէ թէ՛ Հեղ ու հան-

դարտ եղէք , ու հանդարտութեան չափն ալ
 Վրիստոսի խրատը կը սորվեցընէ , որ
 միայն ինքզինքը չի հանդարտեր այլ և դի-
 մացինն ալ . վասն զի մէկ երեսին ապտակ
 առնելէն ետքը անիրաւին առջին միւս երեսը
 դարձընել կը հրամայէ . որով զազանէն
 խստագոյն ալ է նէ՝ ոչխարէն ալ հանդարտ
 կ'ըլլայ . և Վրիստոս ինքը չէր աղաղակեր
 ու չէր կռուեր , հապա ոչխարի պէս սպան-
 նուելու կ'երթար . Ասայի մարգարէին ըսա-
 ծին նման , նոյն նմանութիւնը եկեղեցւոյ
 առաջնորդներն ալ իրենց վրայ պէտք է առ-
 նել , բայց չէ թէ ամենուն և ամեն ատեն ,
 վասն զի ինքը անիրաւներէն արհամարհուած
 ատենը հեզութիւնը աղէկ է ու վարձուց ալ
 արժանի է . իսկ երբոր Աստուածային պատ-
 ուիրանքները անզգամներէն արհամարհուած
 կը տեսնէ նէ , անանկներուն հանդարտու-
 թիւն արժան չէ , հապա բարկութիւն գոր-
 ծածելու է Աղիայի բարի նախանձովը վառ-
 ուելով . ինչպէս որ Վրիստոս ալ՝ երբոր
 անոր վրայ նախատանաց խօսքեր կը ձգէին
 դիւահար ըսելով , ներելով պատասխան
 կուտար ըսելով թէ՝ Խմ վրաս դե չի կայ ,
 իսկ երբոր հօրը ու հոգւոյն կը խօսէին ան ա-
 տեն կը բարկանար ու վրէժխնդիր կ'ըլլար .

այսինքն երբոր անոնք , որոնք որ սատա-
նայի գործեր կը գործէին զՄատուած հայր
կը կանչէին նէ , կ'ըսէ անոնց՝ Ղուք սատա-
նայի հօրմէ էք . ու երբոր Հոգւոյն սրբոյ
գործքերը սատանայից իշխանին Ռեհելդէ-
բուղին կուտային նէ , կ'ըսէր թէ՝ Ո՛վ որ
որդւոյ մարդոյ համար բան կ'ըսէ թո-
ղութիւն գտնայ . բայց ո՛վ որ սուրբ Հո-
գին կը հայհոյէ անիկայ թողութիւն չի գըտ-
նայ , ասոնք և ասոնց պէս՝ երբեմն հան-
դարտութեան և երբեմն բարկութեան օրի-
նակները աղէկ են ու Մատուածոյ կամացը
համեմատ , որն որ Մաքեալը կը հրամայէ
թէ ունենայ եպիսկոպոսը :

Ղարձեալ աս ալ կ'ըսէ վարդապետու-
թեան խօսքին վերակացու ըլլալ , այսինքն՝
սորվել , դիտնալ և Մատուածային օրինաց
քարոզութեան սպասաւորութիւն ընել , այն
գործը առաջէն ունենալ ու ետքը նիւթա-
կան բաներուն հոգ տանիլ , ինչպէս առաք-
եալները ըրին ու սորվեցուցին , վասն զի
կ'ըսէին թէ մեզի պէտք չէ Մատուածոյ խօս-
քը թողուլ ու կերակուրի հոգ տանիլ . թէ-
պէտեւ այն սեղանը աղքատաց ծառայելու
համար էր , և ո՛չ թէ իրենց . բայց որով-
հետեւ աղքատաց մարմինը կերակրելը պզտիկ

առաքինութիւն կը սեպէին, քան թէ առաքինութենէ աղքատ մնացած հոգին կերակրելը հոգեւոր կերակուրով, այսինքն քարոզութեան խօսքերով: Ենոր համար մարմնական կերակուրներուն համար Ստեփաննոսն ու ընկերները դրին որ ժողովրդոց սպասաւորեն, իսկ իրենք Եւտուծոյ խօսքերը կը քարոզէին: Եւ վարդապետութեան խօսքին վերակացու ըլլալը որ եպիսկոպոսներուն կը հրամայէ, և ողջամիտները միութարելը այս է, այսինքն անոնք որ հաւատոյ կողմանէ հիւանդութիւն չունին, անոնք որ առաքելական աթոռը կ'առնեն, առաքելներուն գործն ալ ունենալու են, ինչպէս որ ասոնց հետեող առջի սուրբ Հայրերը անանկ էին:

Եւ այն որ եպիսկոպոսութեան աստիճան ունի ու քարոզութեան վարժուած չէ, պէտք էր որ այս Եւտուածային շնորհիւ վարժուածներէն իրենց քովն ունենան, որ ամեն մէկ ատեն Եւտուծոյ խօսքին կերակուրը իրենց ծառայակիցներուն տան:

Հակառակորդներն ալ յանդիմանել կ'ըսէ, առաջնորդներուն երկու գործ կը ցուցնէ վարդապետութեան բանին վերակացու ըլլալով. նախ աւետարանական հրամա-

նին համեմատ ծառայակիցներնին կերակրել .
 երկրորդ ճշմարտութեան թշնամիները , ու
 որոնք որ հաւատոյ բանին ու Աստուծոյ օ-
 րինաց , ու եկեղեցւոյ աւանդութեանցը կը
 հակառակին , Աստուածային գիտութեամբ
 պապանձեցընել , որ ժողովուրդներէն պար-
 զամիտները խաբեբայ խօսքերով իրենց կո-
 ըրստեան խորխորատը չի ձգեն , ընտանի
 գազաններուն երկու գործին նման . որոնք
 վայրենի գազանները կը հալածեն , ու հով-
 ուին հօտն ալ արթուն կենալով կը պահեն .
 ինչպէս որ այս գործոյս վրայ դրուեցան :

Արդ առաքեալները որ էն առաջ եպիս-
 կոպոսութեան գործը առին Վրիստոսէ ,
 ասանկ ըրին ու իրենց հետևողներուն ալ
 սորվեցուցին որ այն կերպով վարուին : Իսկ
 հիմա այս թշուառ ժամանակիս մէջ անոնց
 բարի օրինակէն այնքան հեռացանք որ՝ մին-
 չեւ անգամ Ապիսկոպոս ըլլալ ուզողները ,
 ուրիշ բանի պատճառ չեն ճանչնար եպիս-
 կոպոսութիւնը , բայց միայն զանազան կեր-
 պերով իրենց հնազանդեալներէն հարստու-
 թիւն ժողովել , ու փառաւորողներէն փառք
 որսալն , որն որ անարգանք ըսելու է և ոչ
 թէ փառք : Վրանզի ճշմարիտ փառքը ան
 է որ բարի գործքերով Աստուծոյ անուա-

նը փառաւորութեանը մէկը պատճառ կ'ըլլայ . ինչպէս Տէրը կ'ըսէ , Ձեր բարի գործքերը տեսնան ու ձեր Հայրը փառաւորեն , որ երկինքն է :

Իսկ մարդոց մեղի տուած փառքը չէ թէ միայն Մատուծոյ փառքերուն հակառակ է , ինչպէս որ Քրիստոս կ'ըսէ ոմանց համար . Սարդոց փառքը Մատուծոյ փառքէն եւել սիրեցին , հապա կեղծաւորութեամբ գովողներէն կ'անարգուին ախտաւոր մարդոց պէս . երբոր կը տեսնան որ իրենցմէ եղած փառքին ու գովութեանը ցանկալով ետեւէ կ'երթան :

Հիմակուան եպիսկոպոսներուն ըրած աւելի գէշ գործքը չեմ ըսեր , որ այլազգիներէն շատ անարգանք ու փնաս կը կրեն , առջի սուրբերուն պէս Մատուածային օրինաց համար չէ , որ աներանութեան արժանի էր , հապա սնոտի փառաց յուսոյ համար ու իրենց հնազանդեալներէն պէս պէս հնարքներով ու բռնադատութեամբ թալլածները , որ եկեղեցւոյ և աղքատաց համար ըլլալու հրաման տրուեցաւ , զանոնք կը ժողուեն մաքսաւորի պէս , ու աշխարհի բռնաւորներուն կուտան : Եւ ոչ թէ անոնցմէ նեղութիւն քաշելով այս բա-

նը կ'ընեն , վասն զի այս չար գործը մեր ազգէն սկըսաւ և այլազգիներուն իմացուցին մէկ քանի փառամոլ և աներկիւղ մարդիկ :

Եւսոնք իրարու հետ հակառակելով Քրիստոսի եկեղեցւոյն վրայ մինչև հիմա տուրքեր կ'աւելցընեն , տուրք առնելու տուներու կամ ներկարաններու պէս , որոնց մեղքին թողութիւն չի կայ . ինչպէս որ Եստուծոյ դէմ մեղանշողներուն : Եւս չար գործը եկեղեցւոյն մէջ խօթելու սկըսողները և կամ անոնք հոգեւոր պատճառի մը համար Հայրապետաց ժողովքով աթոռէ ինկած՝ այլազգիներուն ուժովը ու տուրքեր աւելցընելով , դարձեալ եպիսկոպոսութիւնը ձեռք ձգելու ջանացողները , չէ թէ միայն եպիսկոպոսութեան արժանի չեն , այլ և ոչ քրիստոնէական հաւատյ և կարգի , և ոչ քահանայական օրինաւոր թաղման , և ոչ սուրբ Պատարագին մէջ յիշատակուելու :

Եւս չարութեանց պատճառին համար ալ , և ճմարտութեան և Ղուսաւորչի սուրբ Եթովոյն յայտնի հակառակութիւն ընողներուն համար ի՞նչ ըսենք . որոնք իրենց չար կամքովը ու աշխարհի բռնակալներուն հրամանովը իրենց անձը այս բարձր հոգեւոր աստիճանին կը քաշեն , չէ թէ Ես-

տուճոյ ու մեր համօրէն ազգիս Աստուածային մարդոց ընտրութեամբը , ինչպէս օրէնքն ալ անանկ կ'ուզէ . որով Քրիստոսի անդամոց գայթակղուելու պատճառ կ'ըլլան : Ասան զի թէ որ Ահարօնի գլխուն վրայ սուրբ Հոգւոյն շնորհքները կ'ինջնան որ է Հայրապետութիւնը , ու գլխէն մորուքին վրայ որ է Ապիսկոպոսութիւն , ու մորուքէն գրապանակին վրայ որ է Վահանայութիւն , ու գրապանակէն զգեստին վրայ որ է Ժողովուրդը :

Արդ որ շնորհաց իւղը ունենան պիտի աւնոնք , որոնք Ահարօնի գլխէն օտարացեր են , ու մեծն Սովսիսի ու Ահարօնի դէմ հակառակ էեցող Ղադանին ու Աբիրանին հետ գործով միացեր են , կամ թէ իրենք որ շնորհքէն բաժնուած ու զրկուած կամակորութիւնով մերկացան նէ , իրենց կորսընցուցածը ի՞նչպէս կրնան ուրիշին տալ :

Որոնք այս բաներուն յանդգնելուն համար , մեր տէր և եղբայր Քրիզորիս սրբազան Աթուղիկոսին ժամանակը՝ սուրբ Աբրանը վրայ Հայոց ազգիս սուրբ առաքիլի մարդոց երկու հազար հինգ հարիւրէն աւելի , եպիսկոպոսաց , վարդապետաց , վանական հարց և այն սուրբ Աբրանը ճգնա-

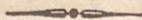
Լորներուն մեծ ժողովքովը Վրիստոսի ե-
կեղեցիէն նշովքով վռնտուեցան , և Մս-
տուծոյ բանին սրովը կտրուեցան և դուրս
ձգուեցան . եկեղեցւոյն առողջ մարմինէն
փտտած ու նեխած անդամի պէս կտրուե-
լով , ու անոնց գլխուն վրայ ցաւագին ա-
նէճքներ թափեցին : Որոնք հողւոյն մահա-
ցու ցաւը չիմանալով ու չի զգաստանալով ,
որ իմաստուն դեղատուէն կենաց դեղ առ-
նեն և զղջմամբ և ապաշխարութեամբ մա-
մահաբեր պատուհասէն բժշկուին . հապա
Մստուածային խօսքին իրենց ականջը գո-
ցելով օձի ու քարբի նման կամակորու-
թեամբ նոյն չարութեանը մէջ բորբոքած
են տակաւին , փառասիրութեամբ խելքեր-
նին կորսնցուցած ու գինովցած , կատաղի
գազանի նման փեսայացեալ բանին Մստու-
ծոյ հարսնարանին խաղաղութեան առաքաս-
տին մէջ երբեք չեն դադրիր խռովութիւն
մտցունելէն , այն հարսնարանը որ Վրիս-
տոս իւր արեամբը գնեց ու սատանային ո-
րոմներէն ազատեց , որոնց արիւնը իրենց
գլխուն վրայ ըլլայ , ու անոնց չար գործքե-
րուն պատիժն ալ իրենց անձին վրայ ըլլայ :

Ե՛յլ դուք . որ ճշմարտութեան պաշտ-
պան էք , ու այն բարիքներուն ալ հետե-

ւող , կ'աղաչենք ձեզի որ ամեն կերպով
պատրաստ ըլլաք հոգեւոր հովուութեան գոր-
ծոյ մէջ , զորն որ ճշմարիտ հովուապետէն
ընդունեցիք , ամեն զգայարանքներով վե-
րը գրուած սահմանին և սուրբ Առաքեալ-
ներուն ու անոնց հետեողներուն կանոնա-
կան խրատին համեմատ :

Անանկ որ պատուիրանին տալանդը ձե-
զի աւանդողին առջև համարձակութեամբ
ու պարզ երես մնաք , շահերուն համարը
կրկնապատիկ աւելցած տալով : Ուսկից ե-
րանաւէտ ձայնը լսէք թէ՛ Քարի ու հաւա-
տարիմ ծառայ , որովհետև դուն քիչ բա-
նի մէջ ալ հաւատարիմ ես , շատերուն վը-
րայ դնեմ քեզի , քու տիրոջդ ուրախու-
թիւնը հրամմէ , այս ձայնին Վրիստոսի
Յիսուսի շնորհքովը և ձեր աղօթքովը մենք
ալ արժանի ըլլանք :

Ասիէ ետքը խօսքերնիս քահանաներուդ դասին վրայ դարձնենք , որ աստիճանաւ եպիսկոպոսներուն երկրորդն էք , ու ամեն հոգիները քահանայական գործով Լստուծոյ նուիրելու գրուած էք , սուրբ աւագանին մկրտութեամբը ամենքը երկնաւոր Հօրը որդեգիր՝ և Վրիստոսի ժառանգակից ծնանելով , և Վրիստոսի մեղսաքաւիչ մարմինը և արիւնը բաշխելով , անոնց հոգին անմահութեամբ կերակրելու :

Եւ արդ՝ կ'աղաչեմ ամենքնուդ Վրիստոսի սիրովը , մտաց աչքերնիդ բանալ , և աշխարհիս մահաբեր թմբրութենէ արթննալ , ու ճանչնալ երկնային գործիդ ոյժը՝ ուր կանչուեցաք , որ հրեշտակական ընտիր զօրութենէ ալ վեր է , որոնք անարատութեամբ ու սրբութեամբ կը պաշտեն ասիկայ :

Եւ որովհետեւ ձեր անձը երկնային գործին մատուցանելու արժանի եղաք , չըլլայ թէ կերպով մը ազտ ձգելու պատճառ տաք պաշտօններնուդ մէջը , ինչպէս որ Լուսաբ-

եալը կը խրատէ . Այլ արիաբար և յօժար սրտիւ ու առանց ծուլութեան սուրբ Հարց կանոն դրած աղօթքին սահմանը անպակաս կատարեցէք ամեն ժամանակ . ու մաքուր հոգւով , և սուրբ սրտով , և անարատ հաւատքով , ու մեծ յուսով , և պարզ մտքով , ու կատարեալ սիրով , ահիւ ու դուրսութեամբ Աստուածային խորհուրդին սպասաւորութիւն ըրէք :

Եւ չըլլայ թէ ջուրին խողովակէն անցնելուն պէս անմտութեամբ անցնիք աղօթից խորհրդական խօսքերուն վրայէն . թէ սաղմոսերգութիւնք ըլլան և թէ սուրբ գիրքերը կարդալ , թէ պաշտօներգութիւնք ըլլան՝ և թէ սուրբ Պատարագին և ուրիշ կարգադրեալ կանոններուն քահանայական աղօթքները ըլլան , հապա մտադրութեամբ , և թէ որ հնար կայ արտասուօք ու մեծ վախով , որպէս թէ՛ դուք նորէն կը բղխէք զանոնք ձեր սրտէն ու ձեր մտքէն , վասն զի ամենն ալ Աստուծմէ մեզի պէս պէս զանազան պարգևաց ու բարութեանց խնդրուածք են , և ինքը պարգևատուն բարեաց երբ կը տեսնէ խնդրողին ջերմեռանդ հայցուածը՝ ուղածը առատապէս կը շնորհէ . ըստ այնմ թէ՛ Ո՛վ որ կը խնդրէ կ'առնէ :

Վիտցիք որ առաջ՝ առաքելոց ժամանակը երբ նոր ծաղկեցաւ հաւատոյ դարունը , ամենքը Հոգւով սրբով լի էին , և Հոգւոյն շնորհօքը իրենց միտքէն կը խօսէին պէտք եղած ժամանակը , թէ Պատարագին՝ և թէ բոլոր արարողութեանց աղօթքները :

Իսկ յետին ժամանակներուն մէջ՝ որովհետեւ մեղաց ձմեռը իւր ցրտութեամբը ամենուն Մատուծոյ ունեցած սիրոյն բորբոքը ցրտացընելու , ու սուրբ Հոգիին շնորհքներէն խաւարելու պատրաստուած էր , տեսնելով հոգւոյ աչքով եկեղեցւոց սուրբ և հոգեկիր Վարդապետները , անոր համար բոլորը գրով աւանդեցին ետքէն եկողներուն համար . որ անոնցմով անսխալ և անմոլար ճամբայ երթալով ամեն եկեղեցւոյ կարգաւորութիւնները կատարենք . անոր համար պէտք է ասիկայ մտադրութեամբ մատուցանել , և մեծ հաւատքով ու յուսով :

Եւ ալ գիտցիք որ ձեր քահանայութեան անուանը կոչումը մարդոցմէ չէ , և ոչ մարդու ձեռքով , այլ անկէ՝ որ քահանայ կոչուեցաւ Մելքիսեդեկին կարգին համեմատ . ան որ ինքն է ճշմարիտ քահանայ և քահանայապետ ու պատարագ հօր Մատուծոյ ,

ու ան ձեզի տուաւ իրեն անուանը կոչումը,
 իրեն գործը անուանը հետ յանձնեց՝ իրեն
 ժողովուրդը հովուելու և միշտ անոր բարի
 գործք սորվեցընելու, և ինքզինքնիդ ամե-
 նուն բարի օրինակ տալու. ինչպէս որ Պօ-
 ղոսն ալ կը գրէր Տիմոթէոսին թէ՛ Լնհոգ
 մ'ըլլար ան շնորհքներուն վրայ որ քեզի
 տրուեցաւ քահանայ ձեռնադրութեանդ ժա-
 մանակը. ու դարձեալ թէ՛ Վահանաները
 կրկին պատուոյ արժանի ըլլան, որոնք որ
 կ'աշխատին խօսքով և քարոզութեամբ. ա-
 նոր համար կ'աղաչեմք որ գործն ալ անուա-
 նը կոչմանը համեմատ կատարէք, և ձեր ժո-
 ղովորդին հօր և ծնողի պէս, ամեն ատեն անոնց
 հոգեւոր խրատներ տուէք, եկեղեցւոյ՝ հրա-
 պարակի՝ ու տան մէջ, միշտ ուսուցանելով,
 ամեն մէկը իր հասակին համեմատ, զգու-
 շացընելով ու Լստուածային գործերու յոր-
 դորելով : Եւ թէպէտ ամեն բարութեան
 տեսակով ու առաքինութեամբ կատարեալ
 էք, սակայն եկեղեցիին պայծառութեանը
 և սուրբ Պատարագին պատուական և մա-
 քուր զգեստներուն վրայ անհոգ մի ըլլաք .
 որպէս կը լսեմք մէկ քանիններուն համար
 թէ՛ հասարակաց զգեստներով և աղտեղ-
 եալ ոտից ամանով սուրբ Բեմը կ'ելեն, և

սարսափելի խորհուրդը անխորհրդական ըզգեստներով կը կատարեն , և անիկայ ինքզինքներնուն պարկեշտութիւն կը սեպեն , ժողովուրդը եկեղեցիէն դուրս հանելով և դուռը անոնց դէմ գոցելով , և չէ թէ միայն աս , այլ և անմտաբար կը բամբասեն մէկ քանի եկեղեցիները ու մեր բարեկարգութիւնը :

Եւ արդ՝ չըլլայ որ մէկը անխորհուրդ և ոչինչ սեպէ քահանայական զգեստը . զի որպէս Սովսէսին ատենը ցուցուեցաւ սուրբ Պատարագին խորհուրդը , նախ օրինակով , ու նոր ատեններս կատարեցաւ 'ի Վրիստոս . նոյնպէս հին քահանաները նոր քահանայութեանս օրինակ էին , ու Մհարօնի պատմութեանը նոր քահանաներուն զգեստին օրինակ էր , որ և սուրբ Մուսաբալները Հոգւոյն սրբոյ տնօրէնութեամբը եկեղեցիին լրումը կարգի դրին կատարելապէս , ու ամեն տեղ քահանաներ ու սարկաւագներ կը ձեռնադրէին ու կը դնէին , ու կը պատուիրէին ներքին ու արտաքին մաքրութեամբ սպասաւորել փրկական խորհուրդին , որ և բոլոր աշխարհիս վրայ ընդհանուր Վրիստոնեայ ազգաց եկեղեցիները պայծառազգեստ վայելչութեամբ սրբութեանց սպա-

սաւորելու համար մեծ պայծառութեամբ կը
զարդարուէին : Մանաւանդ Հայաստանեայց
ազգիս եկեղեցիները մեր սուրբ Սուրբ-
Հէն սկըսեալ մինչև աշխարհին հիմնադրուած
կործանումը :

Բայց առաջին սուրբ Հարց դրած բա-
րի աւանդութիւններուն հակառակութիւն
ընեցնուն պատճառը ուրիշ բան չէ՝ քան թէ
տգիտութիւնը ու իրենց ամբարտաւան կա-
մապաշտութիւնը, որ չի տեսան առաջին պայ-
ծառութիւնները երբ Մատուծոյ ողորմու-
թեամբը լեցուն էր աշխարհ, այլ հալածա-
նաց ժամանակիս մէջ ծնած ըլլալով այս
տգեղութիւնները տեսան. որով ամեն տեղ
մեր ազգը աղքատութեամբ որպէս երկաթով
կապուած է, այլ և այլ ազգաց ծառայու-
թեան տակ ուր որ են նէ. և մարմնական
հարկաւոր պիտոյից ալ կարօտ են. ուր
մնաց որ եկեղեցւոյ պայծառութեան փա-
փաք ունենան, և հոգեւորապէս աղէկու-
թեան ամենուն չեն շարժիր. վասն զի Քրի-
ստոսի խօսքին համեմատ սէրը ցամաքե-
ցաւ, չէ թէ առաջին հալածանաց ժամա-
նակին նոր հաւատացելոց նման՝ որոնք այն-
քան Մատուծոյ սիրովը կը զօրանային, մին-
չեւ հալածանաց մէջ մեծ և գեղեցիկ եկե-

ղեցիներ կը շինէին • քան թէ երբոր եկեղեցին խաղաղութիւն գտաւ նէ :

Եւ արդ՝ զիտուններէն ո՞րը այս խաւարային անկարգութիւնը տեսնալով որ աղքատութենէ և աւերմունքէ առաջ եկան , և Մատուծոյ բարկութիւնները , աւանդութիւն և օրէնք կարծելով , անոր համար յանդգնին Մատուծոյ տուած հրամաններուն հակառակիլ • այլ մենք մէկդի թողունք հակառակողներուն անխելք վէճերը • Մատուծոյ հնազանդ եղողներուդ այս պատուէրն ալ տանք այս բանին համար :

Հրաման չի կայ քահանաներուն Մատուծմէ և մենէ՝ Պատարագի սուրբ զգեստը չի հագած Պատարագ մատուցանել , կամ Մետարան կարդալ , կամ ձեռքը Խաչ առնել , կամ ուրիշ Սրբութեանց մօտենալ , և ասոնք որ կարճը կարճոյ գրեցինք և տահա ասոնց նման բաներ , արտաքին մարդոյ զգուշութիւններ են , ո՞վ որ Մատուծային խորհրդոց սպասաւորութիւն պիտի ընէ , ներքին մարդուն համար ալ ըսենք , որ արտաքին զարդը հոգեոր պայծառութեան զարդին օրինակ է : Չենէ մէկը Մատուծային խորհուրդին չսպասաւորէ անարժանութեամբ , և կամ ժողովորդէն

մէկը առանց քննելու հաղորդէ , որ Յուդային կամ Խաչը հանողներուն հետ չի դատապարտուի :

Չըլայ որ մէկը իր սրտին մէջը մեղքերուն գործքերը պահելով առանց ճշմարտապէս խոստովանելու անանկ մօտենայ Տէրունական խորհուրդին սպասաւորութեանը , որ Մատուծոյ բարկութիւնը չի շարժէ իրեն և աշխարհին վրայ , և վռնտուի Մատուածային հարսանիքէն , քանզի խաւարային մեղաց զգեստը հագնելով Մատուծոյ եկեղեցին մըտաւ , որ Սէրին հարսնարանին օրինակ է , որ և պիտի լսէ այն ահագին խօսքը՝ Ընկերինչո՛ւ հոս մտար թէ որ հարսնիքի լաթ չունէիր , և թէ դուրս հանեցէք ասիկայ , այսինքն արքայութենէ , ու մէջ տեղէն կտրեցէք , այսինքն հաւատքը և սուրբ աւազանին և քահանայութեան շնորհքը հանեցէք վրայէն , ու ատիկայ հաւատացեալներուն հետ մասն չունենայ , այլ անհաւատներուն հետ , քանզի չի հաւատաց թէ՛ Մատուծոյ մարմնոյ և արեանը կ'սպասաւորէ , այլ լոկ հաց , ու լոկ գինի սեպեց , ու անոր համար անարժանութեամբ և առանց խոստովանութեան յանդըգնեցաւ մերձենալու :

Եւ արդ կ'աղաչեմք այս երկնաւոր խոր-

հուրդը մարմնական գործ մը չի սեպէք, հապա ահիւ և դողութեամբ սպասաւորեցէք Լստուածային խորհուրդներուն . վասն զի թէ որ սուրբ Սերովբէն օրինակին մէջ ունելիքի կարօտ կ'ըլլար սեղանին վըայի կայծակներուն մօտեցած ատենը . մենք որ հողեղէն և մեղաւոր ենք մեզի քանի՞ զգուշութիւն և մաքրութիւն պէտք է այն օրինակին ճշմարտութեանը մօտենալու :

Ենոր համար դուք որ սուրբ Խորհուրդին սպասաւոր էք ամեն ատեն պարտական էք մտքերնիդ ու զգայարանքներնիդ պահպանելու ամեն մնասակար բաներէն, և առաւել այն օրը՝ որ Լստուծոյ պիտի մերձենաք :

Վասն զի թէ որ Լստուծմէ Սովսէսի ըսուեցաւ որ մեռեալ մորթով այն տեղը չի կոխէ՝ ուր տեղ Լստուածութեան հուրը երեցաւ . մեզի որչափ արժան է մենէ նախ մեղաց մեռելութիւնը քակելու, ու ետքը Լստուծոյ խորհուրդին մօտենալու . որ չէ թէ միայն Սովսէսին նման Լստուծոյ հետ լօսիմք պիտի կամ Լստուծոյ յետոյքը տեսնանք, հապա ձեռքով պիտի շօշափենք անշօշափելին, ու շրթունքով պիտի համբուրենք սէրը, ու բերնով պիտի ճաշակենք

ամենուն կերակրողը , և սրտերնսւս մէջ պիտի ընդունենք , ու հոգւով պիտի միանանք անոր հետ , ու Մատուծոյ հետ միաւորելով շնորհօք Մատուած պիտի ըլլանք , անոր համար աչքերը , ականջները ու լեզուն և ամեն անդամները կրթեցէք բարի բաներու շարժիլ , ու չար բաներու անշարժ մնալ , ու պարկեշտութեամբ ու սրբութեամբ աշխարհական ցանկութիւններէն ու զբօսանքներէն միտքերնիդ մէկդի առէք , ու ետքը երկնային խորհուրդին սպասաւորութեան մօտեցէք , որ չըլլայ թէ ձեզի դատապարտութեան համար Քրիստոսի մարմինը և արիւնը կերած ու խմած ըլլաք Մաքեալին ըսածին համեմատ , այլ մեղաց քաւութիւն ու հոգւոց մաքրութիւն ըլլայ ձեզի ու ձեր ժողովրդեանը :

Ու չըլլայ թէ որպէս լսեցինք մէկ քանի աներկիւղ քահանայից համար որ քաղաքներու մէջ կը բնակին թէ՛ առուուրնէ մինչեւ Պատարագին ժամանակը՝ քաղաքին վաճառաւորոցները կը պտրտին առուտուր ընելու համար , որոնց սիրաւ զգայարանքներէն շատ նետեր կրնան զարնուիլ տեսնալով , ու լսելով , ու խօսելով , ու անվաշել գործերէ գործելով , և անկէց կուգան

եկեղեցին մտնելու կը յանդգնին , և ուրիշ քահանաներուն շնած նշխարհովը առանց Սաղմոսի ու աղօթքի Պատարագ կը մատուցանեն , որոնց կը պատուիրեմք ասկէ ետքը անանկ աներկիւղ ու չար սովորութիւններէն ետ կենալ , ու նախ գիշերուան ուցերեկուան աղօթքովը միտքը սրբել , ինչպէս որ վերը ըսինք , ու ետքը սուրբ եկեղեցին մտնալ , ու սուրբ Պատարագով Մատուցոյ դէմը ելլել :

Սէկ քահանայ մը առանց մէկուն հաւատքին ու գործքին խոստովանութիւնը գիտնալու , թէ իրեն ըլլայ այն խոստովանութիւնը և թէ ուրիշ քահանայի մը Քրիստոսի մարմնոյ և արեան հաղորդութիւնը չետայ անոր առողջութեանը կամ հիւանդութեան ատենը , կամ թէ գիտնալով մէկուն անարժանութիւնը մարդահաճութեան համար Մատուածային խորհուրդը կուտայ , անով անոր վրայ եղած չարութեան կարծիքը ծածկելով , այնպիսին է որ սրբութիւնը շուներուն կուտայ , ու մարգարիտն ալ խողերուն առջին կը ձգէ :

Պատարագող քահանաներէն մէկը մէկու մը ռիսակալութիւն ունենալով իր սրբտին մէջ , Մատուածային խորհուրդին չի

մօտենայ , ու Պատարագը Լստուծոյ առջեւ
անընդունելի չընէ , հապա առաջ հաշտուի
եղբօրը հետ , ու ետքը դայ Լստուծոյ Պա-
տարագը մատուցանէ Վրիստոսի հրամանին
համեմատ :

Եւս սահմանը հաղորդուողներուն վրայ
ալ ըլլայ . բայց այս օրէնքը հաւասար պա-
տիւ ունեցող եղբայրներուն մէջն է . քա-
հանայից քահանաներուն հետ , և աշխար-
հականաց աշխարհականներուն հետ :

Իսկ թէ որ քահանան՝ ժողովուրդներէն
մէկը Լստուծոյ օրէնքը կոխելուն բանադրած
ըլլայ , և ան ալ հպարտանալով չի շիտկուիր ,
ու ան քահանայէն թողութիւն չի խնդրեր ,
քահանան առանց խղճմտանքի Պատարագը
մատուցանէ , ու դատապարտութեան տակ
է ան , որ չի շիտկուեցաւ ու թողութիւն
չի խնդրեց . քանզի և Վրիստոս տրտմե-
ցունողին անօգուտ տեղ թողութիւն տալ
չի հրամայեր , հապա թէ որ առջեւ ինկած
ապաշխարելու խօսք կուտայ , այն ատենը
քեզի ըրած յանցանքին թողութիւն տաս
կ'ըսէ . իսկ թէ որ մեղուցեալը քահանային
առջին ինկած շիտկուելու խօսք կուտայ , քա-
հանան ալ մարմնական բանի մը համար ու
խակալ ըլլալով թողութիւն չի տայ , պէտք

չէ հաշտելէն առաջ Պատարագ մատուցանէ :

Նաև սատանան շատ պատճառներ կուտայ քահանաներուն իրարու հետ խռովելու ու վիճաբանելու , ու ռիսակալութեան ու նախանձու ախտով ամեն ժամանակ հողին տանջելու , որ տգէտներուն և կոպիտներուն մէջ աւելի հաստատուած է , որ մէկը ազահութեամբ իրարու ժողովուրդէն յափշտակելով , և որ մէկը փառասիրութեան համար իր ընկերը ճգմելու , և ուրիշ շատ ատելութեան պատճառներով կը կոխեն իրար սիրելու պատուէրը , և Վրիստոսի աշակերտութեան նշանը , որոնց ըսաւ թէ՝ Եսով աշխարհք ձեզ պիտի ճանչնայ թէ իմին աշակերտներս էք երբոր իրար սիրէք , անոնց մենք ալ Եռաքեալին պատուիրանը կուտանք թէ՝ ձեր բարկութիւնը մինչև արեգակին մանելուն չի տեւ ու սատանային տեղի մի տաք , այսինքն՝ թէ որ խաղաղութիւնը որ Վրիստոս աշակերտացը տուաւ , ու անոնցմով ալ մեզի , սատանան ձեզմէ հանել կը նայի ու իր խռովութիւնը խախաղութեան տեղ ձեր մէջը սերմանել կը ջանայ նէ անոր տեղի մի տաք երկար ժամանակ ձեր հողիներուն մէջ բռնակիլ , որ ձեր սրտին մէջը եղած Եստու-

ծոյ տաճարը ատելութեամբ ու ռիսակալութեամբ չարին բնակութիւն չընեք , հապաբարկութիւննիդ շարժելու ատենը որ սատանային փչելէն կը բորբոքի , արեգակին մօնելէն առաջ մարեցէք անիկայ հոգիին խաղաղարար ջրովը , որպէս զի խաղաղասէր ըլլալով Աստուծոյ որդի ըլլաք երանութեան խոստմանը համեմատ , Աստուծոյ ճշմարիտ Որդւոյն գործը ձեր վրայ իրօք կատարելով , ան՝ որ երկիրքին ու երկրին մէջ իրեն խաչին արիւնովը խաղաղութիւն բրաւ :

Իսկ թէ որ ընկերին հետ խռովեալ քահանաներէն մէկը , ատելութիւնը սէրէն աւելի՝ ու խռովութիւնն ալ խաղաղութեանէն աւելի կը սիրէ , ու տրտմութեան պատճառը չի քակեր . իրեն եղբօրը հետ չի հաշտուիր մէկուն խոնարհելու , և հաշտութիւն խնդրելու ատենը՝ քահանայագործութիւն ընելու չի համարձակի , որչափ որ տրտմութեան ու բարկութեան սատանան իր մէջը բնակեցուցած է , վասն զի լոյսը խաւարին հետ ի՞նչ միաբանութիւն ունի կ'ըսէ Առաքեալը կամ Վրիստոս Բելիարին հետ , քանզի դրուած է թէ ինչպէս որ սէր ունեցողը Աստուած իր սրտին մէջ

կը բնակեցընէ, որովհետեւ Աստուած սէր է, նոյնպէս անոր ատելութիւն ունի սատանան իր անձին մէջ կը պահէ, զի ատելութիւնը անոր կերակուրն է, ինչպէս որ ամեն չար գործքերն ալ: Անոր համար ձենէ ամեն մէկը որքան որ ատելութեամբ աւելի ընդարձակ տեղ կուտայ սատանային, Վրէրիստոսի մարմնոյ և արեանը արժանի չէ բռնակութիւն ըլլալու: Ու թէ ռիսակալութեան ու նենգութեան հոգւով կը համարձակի զանի առնելու, մատնիչ Յուդային նման կ'ըլլայ որ պատառէն ետքը սատանան անոր սիրտը մտաւ,

Ու հիմա կ'աղաչեմ ձեզի ամենքնիդ վիճարանութեան ու կռուի մէջ ծանրաշարժ ըլլալ, ու հաշտութեան ու խաղաղութեան մէջ դիւրաշարժ ըլլալ, ու անոր մարմնական յառաջադիմութեամբ զօրաւոր է, թող չի ջանայ ընկերը զրկել ու անիրաւել, որ չըլլայ թէ զրկելոց դատաստանը տեսնող Աստուածը իրեն դատաւոր ու դատախազ ունենայ, ու անոր անցաւոր կեանքին մէջ զրկեց, անոնց կեանքին մէջ վաշխով հատուցանէ:

Հապա ձեր մէջ մեծ՝ ու իմաստութեամբ հաստատուն եղողները, պղտիկները ու պա-

կասամիտները շահեցէք , անոնց ներող ու
երկայնամիտ ըլլալով , որով եղբայրները
շահելովնիդ Մատուծմէ վարձ պիտի ընդու-
նիք :

Իայց պզտիկներուդ կը պատուիրեմ խո-
նարհութիւն ու հնազանդութիւն ցուցը-
նել ձեր ու իմաստուն քահանաներուն ,
ու դուք ասանկ բարեկարգութեան մէջ ըլ-
լալով՝ Մատուծոյ անուանը փառաւորու-
թեանը պատճառ կ'ըլլաք , դուրսի մարդոց
առջին՝ ու ձեր ժողովուրդին ալ բարի նա-
խանձու : Իսկ թէ որ ձեզի կռուի ու հակա-
ռակաբանութեան ու իրարու հայհոյութեան
մէջ տեսնան , ինչպէս են շատերը , մանա-
ւանդ թէ ամենքն ալ՝ բաց 'ի մէկ քանիէն ,
արտաքին տեսնողներէն Մատուծոյ անունը
ձեզի համար կը հայհոյուի , ու ձեր ժողո-
վուրդը Մատուծոյ պատուիրանքներէն ա-
ռաւել կը խոտորին , ու ձեր պատճառաւ
Մատուծային օրինաց ուղիղ ճանապարհէն
խոտորողներուն պատիժը դուք պիտի կրէք :

Կուլութեան կամ աշխարհին զբաղ-
մանց համար քահանայական ուսմունքնե-
րէն տգէտ մնալու կուրութիւնը ձեզմէ մէ-
կը թող չի սիրէ , բայց թէև ամենքն ալ ա-
մեն շնորհօք կատարեալ ըլլալը անհնարին

է , որն որ քահանաներէն Լստուածային օրէնքը կ'ուզէ , բայց հարկաւոր բաներուն մէջ անպակաս ըլլալու պարտաւոր են , այսինքն՝ եկեղեցական գիրքերը ուղիղ կարգալ , և ձայնաւոր մանր ուսմունքները եկեղեցիին մէջ կարգալ , և ետքը քահանայութեան ձեռնադրուիլ :

Բայց պազի սուտ քահանաներուն համար կը լսենք , որ ոչ միայն ուրիշ ուսմունք չի գիտեն ծուլութեան համար , մանաւանդ՝ անհաւատութեան համար , հապա Վաւթի Սաղմոսն ալ բովանդակ չի գիտեն , որ առանց այն հարիւր հիսուն փոխ բերնով Լստուծոյ հետ խօսելու Պատարագ չըլլար , ինչպէս սուրբ Հարք աւանդած են : Ոմանք սուրբ Պատարագին աղօթից խօսքն ալ բերնանց չի գիտեն , ու սուտ պատարագով անխաբելի Լստուածը և մարդիկը ու ննջեցելոց հոգին խաբել կը կարծեն՝ մարդկանց աչքին առջին կեղծաւորելով , որոնց դատաստանը Լստուծոյ առջին ամեն մեղքերէն ծանր է , որոնք անկէց ետքը Պատարագ մատուցանելու արժանի ալ չեն , թէև յանդիմանուելէն ետեւ բերան ընեն :

Հապա թէ որ կ'ուզեն իրենց հոգին դատապարտութենէ փրկել , մեծ ապաշխարու-

Թեամբ , որ պէլքի Մատուծոյ դէմ բրած մեղքերնուն քաւութիւն գտնան :

Վահանաներէն մէկը բուճ տեղը ու առանց մեծ զգուշութեան աշխարհական գործ մը համարելով՝ Սկրտութեան սուրբ խորհուրդը չի կատարէ , ու Մատուածային բաներուն հետ ծիծաղական խօսքեր ու մասխարկութիւններ չի խառնէ . ինչպէս կը լըսեմք մէկ քանի տգէտ և աներկիւղ մարդոց համար՝ որ կ'ընեն , որ իրենց դատապարտութեանը և անմեղ երախաներուն սրբոյ Հոգւոյն շնորհքը կիսկատար ընդունելու պատճառ կ'ըլլայ անիկայ , հապա ինչպէս սուրբ Պատարագը այնպէս ալ սուրբ Սկրտութեան խորհուրդին բոլոր պաշտօնը և Մատուածաշունչ խօսից ընթերցումը՝ և արարողութիւնը երկիւղիւ կատարեցէք , ու թէ որ այսպէս ընէք՝ հաւատացէք թէ ի՞նչպէս իջաւ Հոգին սուրբ իրեն փառակցին վրայ (Նորդանանու մէջ , անանկ ալ ամեն ուղղափառ հաւատքով մկրտելոց վրայ ալ կ'իջնայ . որոնք հայր Մատուած որդեգրութեան կը կանչէ շնորհօք , ինչպէս որ իւր բնութեամբ որդին , դուք ալ կ'ըլլաք սպասաւոր սուրբ Հոգւոյն Մատուածագործութեան շնորհքին ատենը . մանաւանդ թէ Մատուած

տուճոյ Որդւոյն մանկաբարձի պէս կ'ըլլաք ձեր ձեռքովը կատարելով և անոնց մօրմէն՝ այսինքն աւազանին ծոցէն զանոնք վեր առնելով :

Ու քահանաներէն մէկը հաց ուտելէն ետքը առողջ մանկանց Սկրտութիւն ընելու չի համարձակի , այլ միայն երբոր մահուան երկիւղ ունին , այլնախ Սկրտութեան գործը կատարէ ու ետքը սուրբ Պատարագը մատուցանէ , ուսկից մկրտեալն ալ հաղորդէ :

Ու անհաւատ մարդիկներէն ու կնիկներէն՝ որոնք երկրպագող չեն Վրիստոսի , մկրտեալ մանկանց կնքահայր չընէ մէկը , վասն զի իրենք որ ամենասուրբ Երրորդութեան խոստովանութիւն չունին նէ՝ հաւատքին դաւանութիւնը մկրտեալին բերնէն քահանային ուղած ատենը ի՞նչպէս կրնան տալ :

Վասնորոյ մարմնական ընչասիրութեան համար՝ տգէտ աշխարհականներուն այս բանը ընել մի տաք , ու թէ որ կը յանդգնին՝ դուք մի վրանիդ առնէք մկրտելը , որ մկրտուողը կատարումէն պակաս չի ձգէք , ու Եստուածային մեծ խորհուրդը անհաւատներուն առջին ծիծաղելի չընէք , որ թէ հրնար էր անոնցմէ հիշ մէկուն ալ արժան չէր Սկրտութեան ատենը սուրբ Լազանին

մօտ կենալ, որ Ճշմարտութեան հակառակ եղողներուն համար Հոգին սուրբ մկրտեալներէն կը հեռանայ :

Ու ձենէ մէկը Սկրտութեան անգին շընորհքին համար կամ մեռնելու մարդու մը հաղորդ տալու համար բռնի արծաթի դին չուզէ, հապա ով որ ունի և սիրով կուտայ՝ եկեղեցւոյ նուէրի պէս՝ առէք, և որոնք որ աղքատ են մի՛ բռնադատէք :

Եւ լազգներուն զաւակը մկրտելու համար ալ կ'ըսենք որ սովորութիւն եղած է հին ժամանակներէն : Ու Վրիստոսի հրամանին դէմ է, ինչպէս ըսաւ՝ Սրբութիւնը շանց չի տալ, որ արժանի էր խափանել ու չի թողուլ, վասն զի ի՞նչ օգուտ է ուրիշն բերանովը Վրիստոս խոստովանիլ, ու Սկրտութեամբ զանի ընդունել քանի որ անբան ու անզգայ է, ու երբոր կը մեծնայ հասակաւ՝ դարձեալ ուրանալով մեռկանալ, և Վրիստոսի Ետուածային տընօրէնութեան խորհուրդը փառաբանելու տեղ՝ իրեն սուտ հաւատքին համեմատ՝ հայհոյել, ասոր համար մեծ դատապարտութիւններ պիտի կրեն, տիրական պատկերը՝ որ սուրբ Եւազանը վերստին նկարագրեց անոնց վրայ աւրելնուն համար՝ քան թէ բը-

նաւ չի կնքուածները՝ բայց որովհետեւ այդ բանին մէջը աղէկութիւն մ'ալ կայ , վասն զի մկրտեալներէն շատերուն մահուն վախճանը՝ մանկութեան հասակին մէջ կը հասնի՝ ու անանկները չէ թէ կորուսեալներուն հետ , հապա փրկեալներուն հետ փրկութեան արժանի կ'ըլլան , որովհետեւ ան մէկ քանին սատանայէն յափշտակելով Քրիստոսի գունդին մէջ կը խառնենք , անոր համար իրաւունք չի սեպեցինք բոլորովին խաբանելը :

Բայց այս բանին համար միայն կը պարտաւորինք քահանաներուն՝ որ ազահութեան ախտի համար չի յորդորեն զանոնք ու յօժարութեամբ չընդունին , այլ դժուարաւ ու բռնի յանձնառու ըլլան ասանկ բաներու . վասն զի թէ որ հաստատուն պիտի մնային իրենց հաւատքին մէջ , ձեր յորդորը և փափաքը բարի էր . բայց որովհետեւ մարմնով ապրողները դարձեալ ջրէն պիտի անցնին , լուսաւոր ոչխարներէն այծերուն սեւութեանը պիտի փոխուին , մեր սուրբ Լուսաւորչին տեսեանը համեմատ . անոր համար՝ անոնց համար եղած ջանքը անօգուտ է , վասն զի շահը քիչ ու փնասը շատ է :

Ձենէ մէկը գաղտնի չի պսակէ մէկը ,

Հապա թէ որ ծնողք ունի ու միաբան ու չի բաժնուած է նէ, անոնց դիտութեամբը ու կամօքը ըլլայ, ու թէ որ ծնողաց տակը չէ նէ Հասարակաց աշքին առջին դրուի պսակը, որ ամենէն վկայեալ ըլլայ, որ ուղիղ է և ոչ Մատուծոյ օրինացը դէմ, որ երգերուն ու նուագարաններուն ձայներն ալ այս բանը կը նշանակեն, իբրեւ թէ՛ ամենուն աչքը ու ականջը պսակելոց վկայ կը բռնէ, իսկ՝ գաղտնին անվկայ է և անհաստատ ու ըստ օրինաց չէ. պատուէր կուտամք այս բանէն մէկդի կենալ ու չի յանդիմանիլ ագահութեան համար այսպիսի բաներու :

Անաթող մարդիկներուն կամ այրաթող կնիկներուն կանոնական հրամանէն դուրս մէկը պսակ չի դնէ, որ քահանայական կարգէն չի լուծուիք դուք, ինչպէս որ կանոնը կ'ըսէ ու դրուած պսակը քակուի. թէ որ բռնութիւն կը բանեցնեն ու չի բաժանուիր, պոռնիկներուն կարգը համարուած ըլլան :

Մեկնագ ըսուածներուն ալ մէկը պըսակ չի դնէ. վասն զի Մատուծոյ օրինացը հակառակ է և բիւր չարեաց պատճառ տանայէն յորդորուելով մոլեկան սիրոյն :

Եւ շատերը կան որ սուտ պսակէն ետքը
երբոր դիւական ցանկութիւնը կը յագենան,
մեծ ատելութեամբ իրարմէ կը բաժնուին,
ու այսպիսիներուն պսակ դնողները անոնց
չարութեանցը հաղորդ կ'ըլլան :

Չըլլայ թէ հայրենի ժառանգութեանը
ազահելով, կամ ուրիշ պատճառի համար
քահանաներէն մէկը պսակէ անմեղ տղաքը,
որ անկէց շատ փեսաներ և ետքը իրարմէ
բաժնուելու պատճառ կ'ըլլան, այլ պսակին
ժամանակը տասն և հինգ տարուան լրա-
ցած երիկ մարդուն արութեան հասակին
ատենն է, ու երկոտասանին կամ քիչ մը
առաւել կնոջը, որպէս զի կարող ըլլան ի-
րարու հետ հաճութեամբ զուգելու՝ զուգուիլը
հաստատ ըլլալու համար, և չէ թէ անբան-
ներուն նման կամք և յօժարութիւն չու-
նենալով, անհաստատ ըլլայ կամ պատահա-
կան բան մը, մարդը պէտք է տարւոք ըլլալ
քան զկինը, ինչպէս որ Մատուած նախ Մ-
դամ ստեղծեց ու ետքը Եւան :

Քահանաներէն մէկը բռնաւորաց բռ-
նութենէն՝ և երիկ մարդուն ու կնոջը յօժա-
րութիւնը չեղած չի պսակէ, որ այլազգեաց
իշխանութեան տակը եղած Հայաստանեայց
կողմերը կ'ըլլայ տէյի կ'իմանանք, վասն զի

այն պսակը անհաստատ ու լուծանելի է ,
պսակադիրներն ալ առանց պատժոց չեն ,
թէ և գործը ակամայ է , բռնաւորաց կա-
շառ տուողներն ալ՝ որ այն անիրաւ գործին
իրենց պաշտպան ըլլալու համար կուտան ,
առաւել դատապարտութեան ու անէծքի
արժանի են . որ Աստուծոյ օրէնքը և եկե-
ղեցւոյ դատաստանը մեծերուն բռնութեամբ
բը քակելու կը նային , վասն որոյ այնպիսի
պսակին լուծումը առանց խղճոյ է , քանզի
Աստուծոյ հրամանին համեմատ չէ , հապա
մարդկային բռնութեամբն է :

Արեամբ իրարու մերձաւոր եղող ազ-
գականներուն օրհնութեան պսակ չի դըր-
ուի , հապա մինչև որ երկու կողմէն չորրորդ
ազգը (այսինքն պորտ) կատարեալ զատած
չըլլայ նէ :

Ու թէ ի՞նչ պատճառաւ սուրբ Հայ-
րերը և թիւը ամուսնութեան սահման կա-
նոնադրեցին՝ խնացընենք որ գիտնաք :

Վանդի մարմնոյս բնութիւնը չորս տա-
լերբէ ըլլալով յիրաւի մարմնական ազգակ-
ցութիւնն ալ մինչև չորրորդ թիւը կը
հասնի , որ այսպէս է . մէկ հօրմէ երկու եղ-
բայր ըլլալով՝ իրենց մէջ հաւասար ունին
հօրը գոյացութիւնը , բայց անոնց զաւկընե-

ըլ՝ եղբայրութեանը՝ արեան կէսը ունին ,
 ու երրորդ զաւակը որ եղբայրներուն որ-
 դիներէն է , միայն արեան կէսին կէսը , բայց
 չորրորդ զաւակը որ ասոնցմէ է , մնացած
 արիւնին չորրորդ մասը ունի , ու այս է
 սահմանը ու ազգականութեան արիւնին ծայ-
 րը :

Եւ որովհետեւ Մատուծոյ ու Մատուա-
 ծայիններուն ամեն ջանքը մարդիկ իրար սի-
 րելուն համար է . անոր համար իրաւունք
 սեպեցին , որոնք որ իրարմէ օտարացեալնե-
 րը ամուսնութեան սիրով ու կապով միաբա-
 նելու հոգւով սրբով օրէնք դրին , իսկ՝ ար-
 եամբ մերձաւոր եղողները , իրարու հետ
 սիրով ըլլալու ազգակցութիւնը բաւական
 համարեցին , և ազգականներուն ամուսնու-
 թեան թոյլ չի դրուելուն առաջին պատճա-
 րը այս է , ուրիշ պատճառներ ալ կայ , որ
 իմաստուններուն թողուցինք քննել :

Երդ՝ ասանկ ընտրութեամբ Մատուծոյ
 օրէնքին համեմատ եղած պսակը , ինչպէս որ
 գրեցինք , ուրիշ ժամանակ չի դնէ քահա-
 նան , հապա օրուան առաւօտէն մինչև ճա-
 շուին ժամանակը , ու՝ կերած խմած կամանա-
 ւակ կնիկ երիկ մարդ եկեղեցիին մէջ թոյլ
 չի տաք , որ ուրիշ ժամանակ ալ արժա-

նի չեն եկեղեցւոյ . որ անոնցմով Մատուծոյ տաճարը չի պղծուի և օրհնութեան պսակը չաղտեղանայ :

Ու սուրբ պսակը կատարուելու ատենը՝ երգողներուն ձայնը դադրի մինչև եկեղեցիէն ելանէ , որ Մատուածային երգերուն հետ սատանայական երգեր չի խառնուի :

Ու Ռուն բարեկենդանի օրէն սկսուած մինչև պահոց շաբաթուն կատարումը որ Պէնտէկոստէէն ետքն է , քահանաներէն մէկը տգիտութեամբ չի պսակէ մէկը , և ոչ տարւոյն ամեն կիւրակէ օրը , ինչպէս կանոնով առջի Հայրերը հաստատեցին . քանզի քառասնորդական պահոց օրերը , սգոյ ու տրտմութեան օրեր է , ու Վրիստոսի Հարչարանաց խորհուրդ է , և չէ թէ հարսանեաց ու քախութեամբ ու գինի խմելու օրեր , բայց յինունքն ու կիւրակէները Վրիստոսի երկնաւոր փեսային հարսանեաց ու եկեղեցւոյ հարսին օրինակը ունին՝ որ պիտի ըլլայ ի հանդերձեալ աշխարհին , երբոր արդար մարդոց ազգը հրեշտակաց ինը դասին հետ միանան , ինչպէս որ այդ օրերուն անունն ալ կը յայտնէ յինունք ըսուելով . որով և բոլոր հաւատացեալները հարսանեաց ա-

ռագաստի մանուկ կոչեց Քրիստոս, որոնց
կը հրամայէ չի պահել քանի որ փեսան ի-
րենց հետ ունին, որ անոր Յարութեան օ-
րերն են, մինչև անոր յերկինքը վերանալու
ատենը, այս բանին համար պատշաճ չի հա-
մարեցին սուրբ Հայրերը՝ հոգևոր հարսան-
եայց օրինակ եղած օրերը՝ երբոր ոչ արք
կը կարգուին և ոչ կանայք, ինչպէս ըսաւ
Քրիստոս. Եւս մարմնական հարսնիքը չի
կատարել որ ախտաւոր ու ծննդական է :
Հարսնիք գացող քահանաներուն ալ այս
խրատը կը պատուիրեմք :

Գինարբու աշխարհականներու տղոց հետ
շատ չի կենալ հոն, ուր շատ կը մեղան-
չեն անպատրաստները, որոնք հոն շատկէկ
կը կենան, տեսնելով ըսելով ու անկարգ
խօսքեր լսօսելով, հապա երբոր կերակուրը
կը լմնայ, ու մինչև երեք գաւաթ խմելով
շուտ մը սեղանէն ելան, որ գինեմոլներուն
հետ չի գինովնալով արտաքին տեսնողնե-
րուն ծաղը չըլլայ, չէ թէ միայն ինքը՝ հա-
պա ամեն քահանաները մէկէն ընելով, ու
ծանր ապաշխարութեամբ որ պէլքի արբե-
ցութեան մեղքը քաւէ և կրկին քահանա-
յագործութեան արժանի ըլլայ :

Քահանայներէն մէկը իրեն վրայ սա-

տանայական յանցանք չի ցուցընէ, այն որ
 Եստուծոյ հակառակ կեցաւ ու կործանե-
 ցաւ, ու եպիսկոպոսին ընդդիմութիւն չընէ
 գործքով կամ խօսքով ինչպէս որ Աորխը
 ու Ղադանը. Սովսիսի ու Եհարոնին, որ ա-
 նոնց կործանումը չառնէ Եստուծմէ:

Սանաւանդ անոնք՝ որոնք կը յանդգնին
 եկեղեցւոյ վրայ տուրքեր դնելու, կամ ա-
 ռաջիններէն դրուածները շատցնելու, ու այս
 պատճառաւ այլազգիներուն բռնութեամբը
 եպիսկոպոսները աթոռէն կը հալածեն, ու
 իրենք ժողովրդոց հրամանատար կ'ըլլան և
 անոնց տեղը տուրք կուտան, որոնք որ ին-
 քըզինքնին Եստուծոյ աններելի դատաս-
 տանին ու դատապարտութեան անէծքին
 տակը կը ձգեն, անանկներն իրենց կեան-
 քին մէջ քահանայագործութիւն ընելու ու
 մեռնելու ատենը Հաղորդութիւն առնելու
 կամ քահանայական թաղման արժանի չեն:

Վարձեալ քահանաներէն ու ժողովուրդ-
 ներէն մէկը եկեղեցւոյն դատաստանը մարմ-
 նական իշխաններուն դատել չի տայ՝ թէ այ-
 լազգի եղեր և թէ քրիստոնեայ, որ առա-
 քելական ու կանոնական հրամաններէն չի
 դատապարտուի, ինչպէս որ կը գրէ Պօղոս
 Աորնթացւոց, Կը համարձակի՞ ձենէ մէկը

Թէ որ իւր ընկերին հետ բան մը ունի ա-
նիրաւներուն առջին դատել , և չէ թէ սըր-
բոց առջին . սուրբ Հայրերը իրենց կանո-
նին մէջ քահանայութենէ լուծել կը հրա-
մայեն ասանկ ընողը :

Պարճեալ քահանաներէն մէկը քաղա-
քի կամ գիւղի հոգաբարձու՝ կամ աշխար-
հի իշխաններուն գործակալ՝ կամ հարկե-
րու ու ատուքերու գրող՝ կամ աշխարհի
ուրիշ գործի մէջ չըլլայ . քանզի Տէրունա-
կան հրամանին համեմատ՝ անկարելի է երկու
տերանց ծառայել ու հաճոյանալ մէյ մը
Մատուծոյ տանը , որ կենդանի Մատուծոյ
եկեղեցին է և մէկ մըն ալ իշխաններուն
տանը : Ասանորոյ անանկը մէկէն մէկդի
կենալ պիտի ընտրէ , կամ աշխարհի հոգա-
բարձութենէն կամ քահանայական գործքէն ,
բայց թէ որ աշխարհական գործքերուն հետ
կը յանդգնի քահանայական պատիւն ու ժո-
ղովրդոց տեսչութիւնն ալ ունենալ , բըռ-
նութեամբ է անիկայ՝ ու Մատուծոյ ու մեր
հրամանաւը չէ , որ այնպիսին ալ պիտի
դատուի երկու յանդգնութեանը համար :

Ոմանց քահանայից համար կը լսենք որ
ձիաւարժութիւն կ'ընեն , ու զէնք կ'առնեն
զինուորներու պէս , ու ձի վաղցունելու

խաղերու ուրախութեան մէջ ձի կը վազցունեն անոնց հետ , ու կենդանի որսալու կ'երթան , ու նետ կը նետեն , և ուրիշ ասանկ բաներ , որ աշխարհականներուն կը վայելէ , և չէ թէ եկեղեցւոյ սպասաւորներուն . վասն զի մեր զինուորութեան զէնքը մարմնաւոր չէ , ինչպէս Մուսքեալը կ'ըսէ , հապա հոգեւոր և Մտուածային , որով կը պատերազմինք չէ թէ մարմնոյ և արեան հետ , հապա չար սատանայից իշխանութեանը ու պետութեանց հետ որ երկինքին տակն են :

Վասնորոյ կ'աղաչեմք ասկէ ետքը այս անկարգ սովորութիւններէն ետ կենալ , և մինակ ճանապարհի մէջ՝ թէ հետի ըլլայ և թէ ձիով՝ զէնք առնեն երկիւղի կարծիք եղած տեղը , և ան ալ պարկեշտութեամբ չէ թէ զինուորաց պէս կապարճով ու զարդարուն սուրով . ուրիշ ատեն պէտք չէ կարգաւորներու զէնք առնել կամ երիւսւրով վազել տղոց նման , տեսողաց բամբասանաց պատճառ տալու համար , վասն զի անոր Պօղոս առաքեալը կը խրատէ , լուսոյ զէնքը զգենուլ այսինքն ուղղափառ հաւատքը ու բարի գործքը , ու անոնցմով կռուիլ մեր բնութեանը թշնամւոյն հետ , ար-

Ժան չէ այս խաւարային զէնքը զգենուլ վրանիս, ու մեզ նման մարդիկներուն հետ ասով պատերազմիլ կամ անբան կենդանիները խոցոտել կամ հպարտ երիւարով պարծանք ցուցընել, բայց մինակ տկարութեան համար, վասն զի ասոնցմէ ու ասանկներէն Մատուածային պատուիրանքները մեզի կ'արգիլեն:

Թէ որ քահանայ մը իւր Ժողովուրդներէն մէկը պատուիրանազանց ըլլալուն համար բանադրէնէ, ու անիկայ յամառութիւն ընելով յանցանքին մէջ մնայ ու չի դառնայ, ուրիշ՝ քահանայ մը անիկայ իր եկեղեցւոյն մէջ չընդունի, ինչպէս տգէտ քահանաներէն ոմանք սովոր են անանկները իրենց քաջելու, և ո՞վ որ ասիկայ կ'ընէ անիկայ պատճառ կ'ըլլայ անոր մեղքէն չի դառնալու, ու իւր անձը անոր յանցանքին պատիժին կցորդ կ'ընէ:

Հապա ասանկ բաներուն համար այսօրէնքը հաստատուի ձեր մէջը, որ քահանայի մը բանադրածը ամեն քահանայ եղբայրներն ալ անոր նման իրենցմէ հեռացընեն, մինչև յանցաւորը զոջալով իր ծուռ ճամբայէն դառնայ, ու առջին ինկած Թողութիւն խնդրէ և ուխտ ընէ Մատուծոյ

ապաշխարելու , և մէյ մըն ալ ան չար սովորութեանը մէջ չլինալ :

Ու երբոր այս կերպով թողութիւն առնէ իր քահանայէն , ան ատեն միւս քահանաներն ալ ընդունին անիկայ Աստուծոյ սիրովը :

Այս ուղղութեան օրէնքը եպիսկոպոսներուն մէջ ալ հաստատուի , որպէս զի եպիսկոպոսէ մը բանադրեալը քահանայ ըլլայ կամ աշխարհական եպիսկոպոս մը իշխանութիւն չունի անիկայ քակելու բանադրովէն զատ :

Այս պատուիրանքն ալ կուտանք այրի քահանաներուդ՝ որ քաղաքի մէջն են . վասն զի ան որ դեռ երիտասարդ հասակին մէջ իւր ամուսինը կը մեռնի , թէ որ կ'ուզէ իւր հոգին մեղքերէն ու բամբասանքներէն ապրեցընել , ու սուրբ խորհուրդին արժանաւորապէս սպասաւորել , աշխարհքէն հրաժարուելով կանոնական հրամանին համեմատ կրօնաւորութեան կարգը մտնէ . վասն զի աշխարհքին մէջ կնիկներուն հետ խօսակցութեան ու տեսութեան մէջ սովորական ընկերութեամբ վարուելով , մանաւանդ քահանայութեան օրէնքին համեմատ անոնց խոստովանութիւնը լսելով՝ անհնար է Աստու-

ծոյ սրբութեամբ ծառայել, հապա թէ որ նեղ ճամբէն քալել ծանր կուգայ իրեն, ընդարձակ ճանապարհը սիրելով, պէտք է աւոր դադարիլ սուրբ Պատարագին սպասաւորուէ, թէ և յայտնի վատութեց մէջ չի բամբասուի ալ նէ, քանզի չի կրնար երիտասարդական հասակին մէջ մաքրապէս սրբութեանց սպասաւորել, մանաւանդ՝ ան որ աղօթքով, պահօք, պարկեշտութեամբ և երկիւղածութեամբ չի զգուշանար իրեն անձին, հապա աներկիւղ կը վարուի կերակուրի ու խմելիքի և ամեն տեսակ ընդարձակ վարքի մէջ :

Իսկ որուն որ ամուսնոյն վախճանը ծերութեան մօտ ժամանակը կը հասնի, և իւր անձին վստահ է սրբութեամբ և անարատ վարքով ու առանց բամբասանքի Աստուծոյ սպասաւորելու, որ գովութիւն առնէ տեսնողներէն և ոչ թէ բամբասանք, այն իր եկեղեցիին մէջ կենայ որքան որ կ'ուզէ :

Իւր արդ՝ քահանաներուդ խրատ ըլլալու համար ինչ որ համառօտ գրեցինք, չէ թէ իշխանաբար հրաման ընելով, հապա ծառայակցապէս աղաչելով՝ մեր կողմէն բաւական ըլլայ, բայց մերին պակասը կրնաք

կատարելապէս խմանալ առաջին Հայրերուն
կանոնական գրութեան , որ եկեղեցւոյ
մանկանցը կանոն գրին 'ի փառս Աստուծոյ :

Աշխարհի իշխաններուն :

ԱՍՏՈՒԸ ՏՆՅԻՆ պատուիրանաց խրատը
ձեղի ալ դարձնենք , որ աշխարհային քա-
ղաքավարութիւն ունիք :

Վախ և առաջ իշխաններնուդ , որ ժա-
մանակիս նեղ ատենը տեղ տեղ շատ կամ
քիչ զօրքերու և կամ գաւառներու կը
տիրէք :

Կ'աղաչեմ ձեզի որ Աստուծոյ օրինացը
անհնազանդ չի գտնուիք , հապա ինչպէս
կ'ուզէք որ ձեր ծառաները ձեր հրամանը
հնազանդութեամբ և անպակաս կատարեն ,
(որոնք թէ որ ձեր հրամայածներէն մէկը
անկատար ձգեն , պատիժ կը կրեն ձեզմէ) ,
նոյնպէս և դուք՝ որովհետեւ բնութեամբ
ծառայ էք Աստուծոյ , երկիւղիւ և հնա-
զանդութեամբ ծառայեցէք Աստուծոյ , որ

Աստուծոյ անհնազանդ եղողի նման պատու-
հաս չի կրեք , այլ հարազատ ծառայի պէս
երկնաւոր (Թագաւորէն պատիւ առնէք :

Արդ՝ նախ ձեզի այս պատուէրը կու-
տամք , հնազանդեալներնուդ հետ մի անի-
րաւաբար ծանր և անտանելի հարկ դնելով
վարուիք , որն որ չեն կրնար տանիլ , այլ
օրինօք ամեն մէկը իրենց կարողութեանը
համեմատ դատեցէք , միտքերնիդ բերէք որ
դուք ալ երկինքը տէր ունիք , և անոր առ-
ջըլ ակնառութիւն չըլար , ինչպէս որ Ա-
ռաքեալն ալ կ'ըսէ՝ Մարդոցմէ մէկը մի զըր-
կէք , աղքատները և տնանկները մի՛ նե-
ղէք , որ Աստուծոյ դանգատ չընեն ձեզի
համար , և Աստուած անոնց կը լսէ . Սողո-
մոն իմաստունին ըսածին պէս , որ կ'ըսէ թէ՝
Աղքատին քեզ անիծելու պատճառ մի՛ տար ,
որ չըլայ թէ անոր Արարիչը անոր լսէ ու
քեզի պատիժ տայ :

Զեր երկրին վրայ բնաւ չար և անի-
րաւ գործակալներ և վերակացուներ մի՛ գը-
նէք , որ չըլայ թէ անոնց գործած անի-
րաւութեանը համար դուք ալ անոնց հետ
Աստուծմէ դատուիք . այլ մարդոց վրայ
գործակալութիւն ընելու համար արդարա-
միտները և արդարադատները գրէք , որ

չըլայ թէ աշխատողներուն թագաւորական սահմանեալ շատ վարձքը կտրեն , քիչ մը կաշառքի համար , և կամ թէ իրենք գողնան , և իրենց պատուիրուածէն աւելի զանոնք չինեղեն և չառնեն , քանզի Մատուծոյ առջև երկուքն ալ անիրաւութիւն է , հապա անանկ արդարադատ ըլլան որ թագաւորինը թագաւորին տան , և Մատուծոյ վայելուչը Մատուծոյ տան :

Սէկը անիրաւաբար մի' դատէք , այլ ուղիղ դատ կտրեցէք , որ ձեր դատաստանըն ալ քաղցրութեամբ ըլլայ Մատուծոյ առջև , և ոչ խստութեամբ :

Չըլայ թէ կաշառքի համար կամ մէկ կողմը սիրելով , կամ թէ մէկուն ատելութիւն և ռիսակալութիւն ունենալով և կամ խաթեր համար մէկուն խաթը ընելով , դատաստանի մէջ անիրաւը արդարացընէք , և արդարին իրաւունքը ծռէք , ու անոնց համար գրուած Մատուծոյ օրինացը անէծքներուն ինքզինքնիդ պարտական ընէք :

Որբեարիին և աղքատին իրաւունքները երեսէ մի' ձգէք , երբոր ձեզի կ'աղաչեն իրենց զրկողներուն համար , հապա՝ որբին դատաստանը կտրեցէք , և այրիին իրաւունքը տուէք , ինչպէս Մատուած Մարդարէին

բերնովն կ'ըսէ . Լ'նոնց ձայնին ունկնդիր եղի՛ք , և իրենց նեղութիւն տուողներէն զանոնք ազատեցէք , և անոնց յափշտակուած ստացուածքները անիրաւներէն ետ դարձուցէք . այն ժամանակ Լ'ստուած ալ ձեր աղաչանքները կը լսէ և կը կաաարէ ձեր սրտին խնդիրները :

Լ'նրան կենդանիներու պէս որ բնութեամբ մարդոց ծառայ են , մի' ծառայեցընէք ձեր իշխանութեանը տակը եղող մարդիկները ծանր ու դժուար գործերու . ինչպէս որ Վարաւոնը Խորայեղացիները կը ծառայեցընէր . այն ալ՝ առանց անոնց կերակուր տալու . հապա անոնց ներելով և քաղցրութեամբ , և քիչ ժամանակով և առատագոյն կերակուրներով զանոնք յազեցընէք աշխատած ատեննին , (չափով ու անչափ չէ) , որ կարող ըլլան իրենց աշխատութեամբը իրենց տղոցը և տուներնուն աղքատ կեանքերը լեցունելու և թագաւորական հարկը հատուցանելու :

Ձեր վաստակաւորներուն վարձքերը իշխանաբար մի' կտրէք , ինչպէս անոնք , որոնց համար կ'ամբաստանեն առաքեալները և մարգարէները թէ՛ ձենէ զրկուածը կը պօռայ , և հնձողներուն ձայնը զօրութեանց

Ըստուծոյ ականջը հասաւ :

Բաւական ըլլայ ձեզի որ անոնց աշխատութեամբը կը հարստանաք և չափէն աւելի հանգիստ կ'ունենաք , ու այն ալ որ չէ թէ անոնց բնութիւնը ուրիշ բնութիւն մըն է , և ձերինը ուրիշ , հապա երկուքդ ալ մէկ հողէ և մէկ բնութիւնէ էք : Որովհետեւ տէրերուն և ծառաներուն , հարուստներուն և աղքատներուն աշխարհք գալը աշխարհքէն ելլալը ամենունը միօրինակ է : Վասն զի ամենքը հաւասարապէս ծնանելով աշխարհք կուգան , և մահուամբ աշխարհէ կ'ելլեն :

Իսկ մեծութիւնը ու պզտիկութիւնը , բարձրութիւնը ու խոնարհութիւնը , բարեբաղդութիւնը ու աղքատութիւնը մարդոց ծննդեանը և մահուանը մէջ կը պատահին , որն որ արթընցող մարդոց երազին նման է , ինչպէս որ փորձով ամենուն յայտնի է , թէ իմաստուններուն և թէ տգէտներուն , որ ասոնց հիշ մէկը հաստատութիւն չունին :

Վասնորոյ անցաւոր կեանքիս համար յաւիտենական կեանքը մի' կորսընցունէք , թէպէտև Քրիստոս մեծատուններուն համար երկինքին արքայութիւնը գծուար կը

մտնեն ըսաւ . ինչպէս որ ուղտը ասեղին ծակէն , բայց թէ որ ձեր մեծութիւնը Աստուծոյ կամացը համեմատ գործածէք , էն դժուարը ձեզի շատ դիւրին կ'ըլլայ :

Վասն զի Աբրահամն ալ հարուստ էր , և չէ թէ միայն արքայութիւնը մտնելու արժանացաւ , այլ անոր գոգն ալ Աստուծոյ արքայութիւն և արդարներուն հանգիստ եղաւ և անուանեցաւ :

Նոյնպէս ալ Յօբը և ամեն հարուստ արդարներն ալ , Աստուծոյ ըսածին համեմատ թէ Աբրահամը , Իսահակը , Յակօբը և ամեն արդարները Աստուծոյ արքայութեանը մէջ պիտի տեսնէք : Այսպէս ալ դուք՝ թէ որ անոնց համեմատ արդարութեան ճամբան երթաք : Վասն զի մէկը չէին զրկեր , մէկը չէին նեղեր , բնաւ մէկուն ստացուածքը չէին յափշտակեր , նենդութիւն և կամ ա՛նհրաւութիւն՝ չէին բանեցըներ ուրիշներուն , հապա՛ իրենց արդար վաստակներէն անօթին կը կերակրէին , մերկը կը հագուեցընէին , հիւրերը կ'ընդունէին , կարօտեալներուն կարօտութիւնը կը լեցընէին , նեղեալներուն բաւական օգնական կ'ըլլային , և տկարները կը զօրացընէին , աղքատը և տնանկը չէ թէ միայն չէին նեղեր ,

Հապա նեղողներէն ալ կ'ազատէին :

Եւ ինչպէս որ անոնց մարմնաւոր փարթամութիւնը երկնքի արքայութիւնը ժառանգելու արգելք չեղաւ : Նոյնպէս ալ այդ մեծութիւնը ոչ թէ ձեզի չարեաց պատճառ կ'ըլլայ , թէ որ ատիկա անոնց պէս՝ արդարութեամբ գործածել ուզէք : Այլ մանաւանդ բարիի պատճառ կ'ըլլայ իմաստունին ըսածին պէս թէ՝ Սարդուն գինն է իր մեծութիւնը :

Եւսկ անիկայ որ իրեն ունեցածները կարօտեալներուն տալու տեղ անոնցը կը յափըշտակէ , և կը կողոպտէ , և անոնք իրեն տանը կանչելու և ճամբան հոգնողները հանգչեցնելու տեղ գողերուն գողակից կ'ըլլայ , և նաև անոնց որոգայթ կը լարէ , որոնք որ անմեղութեամբ իրենց ճամբան կ'երթան , և իրեն տունը անիրաւ ստացուածքներէն կը լեցընէ և հարստանալ կը կարծէ :

Չըսենք այն մարդոց աններելի յանցանքները . որոնք չէ թէ միայն ստացուածքները կը յափշտակեն , հապա նաև անմեղաց արիւնը կը թափեն որ իրենց ստացուածքը յափշտակողներուն դատախազ չըլլան , և ամենևին մտքերնին չեն բերեր թէ մեր վրայ ամեն բանը տեսնող ուրիշ դատաւոր մը

կայ, ուսկից չեն կրնար իրենց չարեաց գաղտնիքը ծածկել :

Ասանկ հարուստներուն համար յիրաւի Վրիստոս կը հրամայէ թէ երկնից արքայութիւնը դժուար պիտի մտնեն, որոնց բռնակութիւնը արքայութիւնը չէ, հապա գէհենի հուրը, և իրենք ընդունողը՝ անքուն որդը և յաւիտենական տարտարոսն է :

Աս ալ իրաւամբ՝ վասն զի թէ որ անոնք որ իրենց արդար ստացուածքներէն անօթիները չեն կերակրեր, և մերկերը չեն զգեցըներ, և օտարները չեն ժողովեր, անանկները դատաստանին օրը Վրիստոսէն այս խօսքը պիտի լսեն թէ՝ Անիծեալներ յաւիտենական հուրը դացէք :

Այա՛ անոնք որ աղքատին առաւել անօթութեանը և տառապեալին մերկութեանը և օտարին հարստութեանը և անձին կորլստեանը պատճառ կ'ըլլան, և բանտարգեալները տեսներու և բանիւ և գործով միութարեւու տեղ արձակուած անմեղներուն բանտ մտնալուն ու կապանքին պատճառ կ'ըլլան :

Արդեօք այնպիսիներուն տեղը ու տանջանաց չափը ո՞ր պիտի ըլլայ, միայն թէ սատանայի ու անոր հրեշտակներուն հետ,

որոնց որ կամքը կատարեցին :

Վասնորոյ կ'աղաչեմ ձեզի այս կորըստեան գործքերէն մէկդի քաշուիք ամենքնիդ ալ : Եւ մէկը մեղաց պատճառները յառաջ չի բերէ , ըսելով , թէ որ չի զրկենք , և չի յափշտակենք մեր իշխանութիւնը չի կրնամք պիտի հաստատուն պահել : Եւսոր վրայօք նախ և առաջ այս կ'ըսեմք որ , թէ որ իշխանութիւն ունեցողներուն Եւստուծոյ հաճելի ըլլալը անկարելի էր , հապա ի՞նչ պէս շատ թագաւորներ և իշխաններ Եւստուծոյ և մարդկան գովելի եղան , որոնք սուրբ գիրքերուն մէջ ալ կը յիշատակուին :

Ղարձեալ ձեր ըսածին համեմատ թէ որ անհնար էր առանց զրկանքներու իշխանութիւն բանեցընել , անանկ է նէ ան՝ որ իմաստուն է նէ փախչիլ պէտք էր այս անցաւոր իշխանութենէ , և չէ թէ իշխանութեան համար յաւիտենական տանջանքով սատանային հետ տանջուիլ :

Իայց անհնար չէ առանց անիրաւութեան իշխանութիւնը վարելը , հապա՝ դիւրին և փափաքելի է , որոնք կը սիրեն և կ'ողբեն , և մենք ալ Եւստուծոյ առջև կը վկայեմք , և ամենուն երաշխաւոր կ'ըլլամք :

Վասն զի թէ որ մէկը իւր տունը զըր-

կանքներէ մաքրէ՝ և միայն իրաւունքով վաստակածները ան տեղ ժողովէ, թէ և կ'երևայ թէ քիչ է, առաւել շահեկան կ'ըլլայ, և հարստութեան պատճառ, ամեն անիրաւ ստացուածներէն աւելի : Եւ այս խօսքը Սողոմոն իմաստունն ալ կը յայտնէ ըսելով թէ՝ Լստուծոյ անէծքը ամբարիշտներուն տանը մէջ է, իսկ արդարներուն տունը կ'օրհնուին : Որովհետեւ սակաւ ինչ անիրաւը իրաւունքով շատ ստացուածքները հրոյ նման կ'երէ և կ'ապականէ, ինչու որ անիրաւին զրկածներէն ժողովածը անէծքով ու դառնութեամբ է, և աղքատներուն անէծքին հետ Լստուծոյ անէծքն ալ այն զրկողներուն տունը կը մտնայ :

Իսկ արդարին տունը, որովհետեւ զըրկանքներէն սուրբ է, և անօթեցողներուն կերակրող է, աղքատաց օրհնութեանը հետ Լստուծոյ օրհնութիւնը ծածուկ ու դաղտնի մտնալով քիչը կը շատնայ, Սոմնացի և Սարեփթացի այրիին նման կամ անոնց՝ որ մեր տէրը անապատին մէջ կերակրեց :

Եւ անմիտներէն և մարմնասէրներէն մէկը զրկողներուն և ամբարիշտներուն շատ ստացուածքները, և իրաւամբ և արդարութեամբ ստացողներուն ալ ընչից սակաւու-

Թիւնը տեսնելով, Թող մեր խօսքին վրայ
չի խնդայ, հապա Թող այն մարդը լսէ Ղա-
ւիթ Աստուածահայր մարգարէին որ կ'ըսէ,
Աղէկ է արդարին քիչ բանը՝ քան թէ մե-
ղաւորներուն շատ հարստութիւնը :

Նոյնպէս ալ անոր որդւոյն Սողոմոն ի-
մաստունին որ կ'ըսէ, Ամեն աշխարհ ստաց-
ուածքով լեցուն է արդարին համար, իսկ
ամբարիշտը ստակ մ'ալ չունի :

Եւ դարձեալ աղէկ է կ'ըսէ հանդար-
տութեամբ բանջարով ապրիլ, քան թէ ա-
նիրաւաբար շէն կերակուրներով :

Յիրաւի է այս բանը ինչու որ՝ անոնք
որ իրենց արդար ստացուածքներէն կը կե-
րակրին, Աստուծմէ բնաւ պատիժ չեն կրեր :
Իսկ այն մարդիկը որոնք գողութենէն յա-
փշտակութենէն և զրկանքներէ իրենց սե-
ղանը կը լեցընեն, ուրիշի հարստութեամբը
առատապէս վայելածնին շահովը պիտի հա-
տուցանեն դատաստանին օրը :

Հաւատոյ պահքը գինիով և ձուկով
մի աւրէք իշխանաբար, որ չըլլայ թէ ան-
համբերներուն հետ դատուիք :

Ղարձեալ այս ալ կ'ըսեմք թէ՝ ստու-
թիւնը ու խաբէութիւնը զորն որ Վրիա-
տոս հրամայեց թէ չար սատանայէն է, թէ-

պէտ ամեն մարդու միասակար է, բայց առաւել մեծերուն և իշխաններուն, ինչու որ փոքրը անզօր ըլլալուն համար, իւր խօսքը ստուծեամբ հաստատելու, և հաւատալի ընելու կը ջանայ: Իսկ մեծին իր ձեռքն է ուղածը ընելը, երբոր իրաւունքը անտես ընէ նէ:

Պարճեալ ռամիկ մարդը թէ որ սուտ բան մը կը խօսի, կամ թէ որ և իցէ գէշ բան մը կը գործէ, այնքան յայտնի չըլլար, և ոչ ալ հրապարակաւ կը նախատուի: Իսկ մեծին պզտիկ պակասութիւնը հեռաւորները և մերձաւորները հայհոյելուն և նախատելուն համար կը բարձրացընեն, այլ և չարասէրները չարութեան օրինակ կ'առնեն մեծերուն քանի՞մը պատուիրանազանցութիւնը:

Վասնորոյ կ'աղաչեմ ձեզի որ խաբէութեան և ստուծեան խօսք չընեք. ոչ ձեզի հնազանդողներուն և ոչ գուրսիներուն: Հապա որո՞ւ որ խօսքով բարութիւններ կը խոստանաք, նոյնը գործքով կատարեցէք. վասն զի Մատուծոյ և մարդկան առջևը հաճելի բանը այս է, և նաև ամեն բերնէ ալ գովութեան պատճառ է:

Նաև ձեր զինուորներուն և ամենուն ու

բոնք որ ձեզի կը ծառայեն, ձեր սահմանաց
 թօշակը (թային) մի պակսեցընէք. վասն
 զի ասիկայ մեծ անիրաւութիւն և զրկանք
 է: Որովհետեւ ինչպէս որ անոնք ձեր տը-
 ւած պարգևներուն համար պարտական են
 իրենց արիւնը ձեզի համար թափելու. ա-
 նանկ ալ դուք պարտական էք ձեր խոստա-
 ցած թօշակը կատարելապէս հատուցանելու:

Եւ չափէն աւելի անոնց վրայ բռնու-
 թիւն մի բանեցընէք, որ չըլլայ թէ ձեզմէ
 անիրաւաբար բանտ և պատուհաս կրելու
 վախէն դաղտնի վախճին, ու ձեզի տուած
 երդմանցը ուրացող ըլլան, և երկու կողմին
 ալ թէ ձեզի և թէ անոնց մեղք ըլլայ: Հա-
 պա թէ որ մեր խօսքին և մեր խրատին կը
 հաւնիք, այս կանոնը դրէք ամենուն, որոնք
 որ ձեզի կը ծառայեն, որչափ կամք ունին
 ձեր ծառայութեանը մէջ կենալու, ձեզի
 հաւատարմութեամբ ծառայեն եւ առանց
 նենգութեան, և ո՛վ որ ձեր ծառայութե-
 նէն ելլալ ուզէ, ձեզմէ յայտնի հրաման
 թող առնէ առանց վախի. և դուք ալ որի
 որ երթալը չէք ուզեր նէ՝ սաստիւ, և բըռ-
 նութեամբ անոնց արդելք մի ըլլաք, հապա՝
 սիրով և իր կամքովը, և ուրիշներուն ալ
 քաղցրութեամբ հրաման տուէք և թէ որ

պարտք մը ունիք նէ հատուցէք անոնց : Ու երբոր անոնք ձեր քովը անանկ արդարու թիւն տեսնան , կամ չեն երթար և կամ թէ երթան շուտով նորէն ձեր քովը կը դառնան , ու երդմնազանցութեան խղճէն անոնք և ձեզ կ'ազատէք , ու անիկայ ձեզի լստուծմէ մեծ վարձուց պատճառ կ'ըլլայ :

Պարձեալ չըլլայ որ կամքով , լստուծոյ անուանը կամ սուրբ լստարանին և կամ Խաչին վրայ առանց երեւելի պատճառի մը երդումի գիմէք : Յլասն զի Բրիտտոս երդումը րաժ լստարաննուս մէջը կը հրամայէ թէ՝ լսենեւին երդում չընես , չէ թէ միայն արարչին վրայ , նաև ոչ արարածներուն , ոչ երկնքի և ոչ երկրի , և ոչ ալ քու գլխուդ վրայ , հապա ձեզի ամենուն անանկ ճշմարտախօս ցուցըցէք , որ ձեր լոկ խօսքերուն երդման պէս մարդիկ հաւատան : Թէ որ երդումը րնելու մէկ մեծ պատճառ մը ըլլայ , ամենեւին մէկը աննեւրելի յանցանքով մեղք չի գործէ , երդումն երբ ուրանալով ու երդումը չի բռնելով , վասն զի երդումը ուրանալը աւելի չար է , քան թէ զայն որ մահուան վախէն անհաւատից առջին կ'ուրանան : Որովհետեւ անիկայ մահուան բռնութենէն և տանջա-

նաց վախէն է , և ասիկայ կամքով և քիչ մը կորստական շահու համար է , ու ասոնց մէջ զանազանութիւն կայ , ինչպէս կամաւ ու ակամայ եղած մեղքին մէջ :

Եւ չէ թէ միայն հաւատակից քրիստոնեաներուն առջևը պարտ է երդումը առանց ստութեան պահել , հապա այլազգիներուն ալ առջևը , և մանաւանդ առաւել անոնց առջևը որ Մատուծոյ անուանը և քրիստոնէութեան հաւատքին անոնցմէ հայհոյելու պատճառ չըլլաք :

Բանգի թէ որ հրէայք կռապաշտ՝ Եւրոգողոնոսոր թագաւորին երդմնազանց ըլլալով , Մատուած ալ անոնց քաղաքը ու աղղը անոր ձեռքը մատնեց : Ո՞րչափ ևս առաւել հիմա Մատուած կը պատուհասէ անոնք , որոնք կը ստեն և կ'ուրանան անոնց ըրած երդումնին :

Չըլլայ թէ մէկը այս առաջնիս դնէ , թէ որովհետեւ մեզի անոնք սուտ երդում կ'ընեն , պէտք է որ մենք ալ անոնց ընենք : Բայց մեր ըրած երդումը անոնց ըրած երդմանը հաւասար չէ , որովհետեւ մերը ճշմարտութեան վրայ երդմնալ է , իսկ անոնցը այնպէս չէ : Սակայն մենք ալ իր տիրոջը կամքը գիտցող ու չընող ծառաներու պէս շատ ծեծ

կ'ուտեմք , անոնք տգէտներու պէս քիչ :

Դարձեալ կ'աղաչեմ որ չըլլայ թէ բարկանալով և անարդար իրաւունքով կամ պատիժ տաք մարդուն և կամ մահուան վճիռ տաք : Օգրէ այս նոր օրէնքը ասանկ չեն հրամայեր և հին օրէնքը թէպէտ և կը հրամայէ , բայց ոչ զուր տեղը , հապա յանցանքին արժանաւորութեանը համեմատ ամեն մէկը խրատի կամ մահուան դատել :

Վասն որոյ դուք ալ որ իշխանութեան վրայ էք նէ , թէպէտ և նոր օրէնքը անկարելի է կ'ըսեք պահել , հին օրինաց հրամանները որ այս տեսակ բաներու համար է կատարեցէք : Իսկ թէ որ առանց օրէնքի անիրաւաբար մարդիկները մահուամբ կամ խրատով կը դատէք , աղէկ գիտցէք որ դատաստանին օրը մեր Տէրը ձեզմէ պիտի ուզէ սպաննուածներուն արիւնը ու պատժուածներուն կտրուած անդամները :

Եւալ այս պատուիրանքն ալ ձեզի կուտամք որ վրէժխնդիր և քէն պահող չըլլաք , որուն համար Եսայի մարգարէն կը նախատէ Խորայեւացւոց իշխանները , հապա Քրիստոսի հրամանին համեմատ ամենուն ներող ու համբերող եղեք , որոնք որ ձեզի յանցանք մը ըրեր են , որով դուք ալ Քը-

րիստոսէն քաղցրութիւն և բարերարութիւն
ընդունիք, անոր ըսածին նայելով թէ՛ Սի-
դատէք, որ չի դատիք • մի՛ պատժէք, որ չի
պատժուիք • ինչու որ ինչ չափով որ կը
չափէք, նոյն չափովը ձեզի պիտի չափուի :

Օ խոտորներուն դասուն :

ԽՅՕՍԻՒՆԲ ըստ կարգի զինուորներուն
դասուն ալ որ իշխանութեան ու տէրու-
թեան հրամանի տակ էք :

Նախ և առաջ ան Մաքեդական խօսքը
կը խօսինք ձեզի, որ կը պատուիրէ ձեզի
հնազանդ ըլլալ Տէրերնուդ ամեն բանի մէջ,
ու առ երեսս չի ծառայել մարդահաճոյից նը-
ման, հապա միամիտ սրտով որպէս թէ Մս-
տուծոյ : Քանզի կ'ըսէ թէ անանկին ալ
հատուցանողը Մստուած է • այսինքն թէ ան՝
որ հաւատարմութեամբ կը ծառայէ անոր,
որուն որ իշխանութեան տակն է, թէ որ ան-
կէ պակասութիւն մը ըլլայ իրեն՝ կ'ըսէ Չի
պիտի տրտմի, վասն զի Մստուած է որ կը

հատուցանէ իրեն՝ ըրած բարեաց փոխարէն-
ները իր շիտակ աշխատութեանը համեմատ :

Բայց ան՝ որ նենգաւոր կը գտնուի խօս-
քով կամ գործքով կամ իր տիրոջը անձին
կամ նոյն տիրոջը կեցած բերդին կամ թէ
անոր ինչքերուն , ան նենգութիւնը Մատու-
ծոյ է : Էէ թէ մարդոյ , ու իր չար գործ-
քերուն պատիժը Մատուծմէ պիտի ըն-
դունի , որ հաւատքէն ալ անանկը ուրա-
ցած է ու անհաւատներէն ալ գէշ : Բան-
դի թէպէտ մոլորած են անոնք ճշմարիտ հա-
ւատքէն ու Մատուծոյ օրէնքներէն , բայց
իրենց տէրերուն հնազանդ ու հաւատարիմ
ըլլալը հաստատ կը պահեն իրենց վրայ :

Ու ինչո՞ւ կ'ըսենք , քրիստոնեայ իշխան-
ներուն սէր ու միամտութիւն ունենալու է
յայտնի ու ծածուկ , այլ թէև քրիստո-
նէիցմէ մէկը որ այլազգի իշխանութեան
տակն է՝ ու անոր պարգևներէն կը կերակրի
ու կը հագուի՝ պէտք է որ նոյն հաւատար-
մութիւնը ցուցնէ անոր ու առանց նեն-
գութեան ծառայութիւն : Այսն զի երբոր
աս խօսքերս կը գրէր Պօղոս առաքեալ թէ՝
Պառաներ , հնազանդ եղիք ձեր տէրե-
րուն , Էէ թէ քրիստոնեայ էին ծառայից
տէրը , հապա կռապաշտ էին : Բայց աս

խօսքով ուղեց յայտնի ցուցընել հեթանոսներուն քրիստոնէից ճշմարիտ օրէնքը թէ՛ մեր օրէնքը չի սիրեր տերանց նենգութիւն ընել , հապա հաւատարմութիւն կը սիրէ , որ հայհոյութեան խօսք չի խօսին մեր օրէնքին ու հաւատքին , երբոր մէկը իրենց նենգաւոր տեսնան նէ :

Ու թէ որ ձեր տէրերէն վերակացութեան գործի վրայ դրուիք կամ թէ խրկուիք մէկ գործ մը տեսնալու համար , արդարութեամբ ու ճշմարտութեամբ վարենաք հնազանդողներուն հետ , մի նեղէք մէկը անողորմաբար արտաքոյ արդարութեան , ու մի զրպարտէք մէկը անգութ ընութեամբ ձեզ անոնց քով դահիճի պէս ցուցընելով , ու ձեզի ինչ որ կը հրամայուի նէ՛ անկէ եւել չընէք սուրբ Սկրտչի խրատին համեմատ , հապա ձեր վարձքովը բաւականանաք , ու ամենուն հետ ողորմութեամբ ու սիրով վարուեցէք որ դուք ալ ողորմութիւն գտնաք Մատուծմէ . և չըլայ որ այդ զինուորութեանը համար Մատուծոյ պատուէրները արհամարհելով անհնազանդ ըլլաք ձեր առաջնորդներուն . որոնք կը խրատեն ձեզի Մատուծոյ պատուէրները պահելու , կամ սուրբ պահքերը անօրինաբար աւրէք , կամ

Թէ աղքատաց ունեցածներուն յափշտակու-
թիւնը ու անպարտ արեանց հեղմունքը մեղք
չի սեպէք, վասն զի հասարակաց պատերազ-
մական սպանմունքներէն զատ, որոնք թագա-
ւորաց հրամանաւը կ'ըլլան, ձեր ըրած ու-
րիշ սպանութիւններն ուղ համարը ձենէ պի-
տի պահանջէ լստուած ծանր ու անաչառ
դատաստանաւ :

Նոյնպէս ան բաներն ալ որ բռնութեամբ՝
ձեր սահմանեալ վարձքէն եւել անիրաւա-
բար աղքատներէն կը յափշտակէք՝ կամ ձեր
տիրոջը ստացուածները կը գողնաք՝ վճա-
րէք պիտի առանց պակասութեան դատաս-
տանին օրը :

Նաև հասարակ ժողովուրդէն եւել ձեզ
պէտք է վախնալ լստուծմէ, ու անոր պատ-
ուիրանները պահել, վասն զի ամեն ժա-
մանակ թշնամոյն սուրին դէմ պիտի պա-
տերազմիք, անոր համար, քան թէ մարմնա-
կան զէնքով՝ հաւատոյ զէնքովը վառուե-
ցէք, այսինքն՝ լստուածպաշտութեամբ՝ ու
սրբութեամբ՝ արդարութեամբ՝ պահքով՝ ու
աղօթքով՝ և ողորմութեամբ, որ օգնական
ըլլայ լստուած պատերազմներուն մէջ ու
թշնամիները յաղթէ ձեր առջին :

Այլ պատուիրեմք ձեզ քաղաքականաց
ալ , ու ձեզի որ կը նստիք վաճառատեղի-
ները գնելու ու վաճառելու , և ձեզ ար-
ուեստաւորաց ալ , որ վարէք ձեր կեանքը
ուղղութեամբ ու անարատ քաղաքավա-
րութեամբ :

Ու չի ծախէ մէկը նենգութեամբ՝ ու խա-
բէութեամբ՝ իր ստացուածը անմեղ գնող-
ներուն , մանաւանդ՝ ստախօսութեամբ՝ ու
սուտ երգումով ռամիկները ու տգէտները
խաբելով , վասն զի դատաստանին օրը այն-
պիսին գողերու ու յափշտակողներու հետ
պիտի դատուի , ու կ'առնէ Մստուած իւր
բարեգործութիւնը ու անկէ զրկուողներուն
կուտայ :

Ու չըլլայ ձեր քովը մեծ ու պզտիկ կշիռ
ու կրկին չափ , վասն զի գէշ է երկուքն
ալ Մստուծոյ առաջը , ինչպէս ըսաւ Սողո-
մոն , Հապա արդարութեամբ ու ճշմար-

տութեամբ վաճառեցէք ձեր ձեռաց գործը ու ծախսուելու նիւթը որ զրկուողներուն անէծքը չերէ ձեր ունեցածները , հապա Մատուծոյ օրհնութիւնը մտնայ ձեր տուները , ու մ'արհամարհէք գեղջուկները չի գիտցողի նման իրենց պարզամտութեանը համար , քանզի եւելօք կը սիրէ Մատուած անոնց արդարամիտ կեանքը , քան թէ նենգաւորները ու խաբեբաները :

Ձեր արծաթը վարձու մի տաք , Սարգարէին ըսածին նման , Մանոնց որ իշխողաց բռնութենէն կը նեղին , ու դուք կ'ուտէք անոնց աղքատութեան վաստակը վաշխի երեսով , հապա եղբօր պէս անօգնական ու ցաւակից եղիք իրարու :

Ու ինչ որ անոնց փոխ կուտաք մինակ ան ուղեցէք անոնցմէ , որ բաղմապատիկ վարձ չաճիք Մատուծմէ անանց կեանքին մէջ . ինչպէս Քրիստոս կը հրամայէ , Ձէ թէ միայն առանց վաշխի տալ , հապա տուէք անոնց որոնցմէ յոյս չունիք առնելու :

Ու ձեր ամեն ունեցածէն տուէք կարօտելոց ու աղքատներուն , որ անով սրբուի ձեր ամեն բանը , ու առնէք փոխարէնը Քրիստոսէն դատաստանին օրը :

Երեւոյնքններու և Բոլոր Ժողովուրդներու :

ՔՐԿՐԱԳՈՐԾՆԵՐ , ու համօրէն ժողովրդականներ Մատուծոյ պատուիրանին խրատը լըսեցէք , որ կուտամք ձեզի : Որ ձեզի մանաւանդ առաւել պէտք է հոգեորական դեղ , հոգիններնուդ բժշկութեանը համար , որ դուք ալ մեղաց հիւանդութենէն առողջանաք :

Ու կ'աղաչեմք ձեզի որ աս անցաւոր կենաց հեշտութեամբը , հոգիններնուդ յաւիտենական ուրախութիւնը որ երկնից արբայութեանը մէջ կը վայելեն Սուրբերը չի կորսընցընեք :

Եւ որովհետեւ Մատուծոյ տաճար էք դուք , ինչպէս Բաքեալը ըսաւ , և Բազանին մկրտութեամբը հոգին սուրբ 'ի ձեզ բնակեալ է , Մատուծոյ տաճարը որ ձեր հոգիններն են , շնութեամբ և պղծալից պոռնըկութեամբ մի ապականէք , որ Մատուած ալ զձեզ չապականէ դատաստանին օրը գե-

Հենին հրովը , ինչպէս որ Պօղոս կը գրէ :

Այն գինովնաք գինիով որ զեղխութիւն
ու յիմարութիւն է , ու ամեն պոռնկութեան
ու պղծութեան ու անիրաւութեան ու կռի-
ւի ու ամեն անարգ աղտեղի խօսից մայրն է ,
որ ասկէ սպանում ալ կ'ըլլայ , որ չըլլայ թէ
սպաննողներուն ու չարագործներուն հետ
Եւստուծոյ արքայութեան ժառանգութենէն
դուրս իյնաք , առաքելական խօսքին համե-
մատ :

Ու եթէ ձեզմէ մէկը այս կամ ուրիշ
յանցանքով Եւստուծոյ դէմ մեղանչեց նէ ,
մինչև մեռնելու օրը այն աղտեղի սովորու-
թեանը մէջ չի կենայ միշտ՝ այլ խոստովա-
նութեամբ ու ապաշխարութեամբ իւր յան-
ցանքը քաւէ , ու անկից ետքն ալ չարին
տեղը բարի գործէ :

Դարձեալ ձեր լեզուն սատանայի գործի
մ'ընէք , չար ու գէշ հայհոյութիւն ընելով ,
մանաւանդ անոնք որ հաւատքը , ու հոգին ,
ու Եւաղանին մկրտութեանը , ու մկրտիչ
քահանայն , ու երեսը , ու բերանը կ'անար-
գեն , որ աս յանցանքը ուրացութենէն ու
թլիատութենէն մեծ մեղք է . որովհետև այ-
լազգիք քրիստոնէին հաւատքը ուրանալ
կուտան նէ Եւստուած անարգել չեն տար .

խօկ ան որ հաւատքը կ'անարգէ մարդը չա-
նարգիւր, այլ **Մատուած**, վասն զի ամեն **Մատ-**
ուած ազաշտին հաւատքը **Մատուած** է, ու
անոր մկրտութիւնը ու մկրտող քահանայն
կ'անարգէ նէ ան անարգութիւնը **Հոգւոյն**
սրբոյ կը վերաբերի. վասն զի **Մատուածին**
մէջ մկրտողները անով կը ծնանին, ու ան
որ մարդուն հոգին և երեսը կ'անարգէ, ան
հայհոյութիւնը **Մատուածոյ** կ'երթայ, որով-
հետև հոգին **Մատուածոյ** շունչն է ու երեսն
ալ **Մատուածոյ** պատկերն է, և բերանն ալ
Քրիստոսի մարմնոյ և արեան ընդունողն է:

Եւ արդ **Հոգին** սուրբը մի տրտմեցը-
նէք տսանկ գէշ և աղտեղի խօսքերով, որ
Հոգին սուրբ ձեզմէ չի հեռանայ. որ **Մա-**
տուածին մէջ ձեր վրայ բնակեցաւ, և անոր
տեղը չի գայ նստի սատանային հոգին ձեր
սրտին մէջ:

Վարձեալ այս պատուէրն ալ առ հա-
սարակ ամեն հաւատացեալներուդ կուտամք,
որ ձեր տղաքը **Մատուածոյ** երկիւղովը մեծ-
ցուցէք, անոնց խրատ տալով մանկական
հասակէն ողորմած, աղօթասէր, **Մատուա-**
ծասէր ըլլալու, ու անոնց աղօթք սորվե-
ցուցէք, ու սաստեցէք անոնք որ գէշ խօս-
քերու և հայհոյութիւն ընելու չի սորվին.

վասն զի մանկութեան ժամանակը ճնողաց
խրատը առաւել կը հաստատուի տղոցը
մտքին մէջը չաւրուելով՝ որուն տեղը ա-
ռաքինութեան վարձք ալ կ'առնէք Վրիս-
տոսէն :

Եւ ամեն բարեաց գլուխ սէրը՝ իրարու
ունեցէք, աղքատներուն, մերկերուն, հիւ-
րերուն և բանտարգեալներուն ու հիւանդ-
ներուն ալ գութ և ողորմութիւն ցուցը-
ցէք : որով արքայութեան ժառանգ ըլլաք,
Յիսուսի Վրիստոսի շնորհիւ :

Կնիկերոս :

ԱՆՆԱՆՑ ալ պատուէր կուտամք ամեն
բանի մէջ պարկեշտութեամբ և բարեճևու-
թեամբ ըլլալ ինչպէս որ քրիստոնէից կը
վայլէ, ոսկիէն և արծաթէն աւելի ամօթ-
խածութեամբ և պատկառանօք ինքըզինք-
նիդ զարդարելու :

Ու մէկը անմիտ երիտասարդաց գայ-
թակղութեան մեղաց պատճառ ըլլալու հա-
մար՝ օտար դեղերով իրեն գէմքին գոյնը չի

փոխէ, որ չըլայ թէ իր և իրեն ցանկացողին հոգին անօրէնութեան գուրը ձգէ :

Ու մէկը սատանային գործիք ըլալով օձին նմանող չըլայ, զորն որ հաւատ կ'անուանին որ ինչպէս որ անիկա խաբէութեամբ մահուան պտուղը Աւայի տուաւ, նոյնպէս ալ ասիկայ անմիտ կանանց և անմիտ արանց մեղաց մահաբեր պտուղը ճաշակել կուտայ՝ որ նախ անմտաց քաղցր կ'երևի ու կատարուելէն ետքը քան զլեղի դառն, այնպիսին Աստուծոյ օձին անէծքը կ'առնէ որ անոր գործքը կատարեց :

Վարձեալ ձենէ մէկը սատանայական կախարդութեան և աղանդաւոր գեղատըւութեան չի հետևի. վասն զի ուրիշ մեղքերուն վնասը գործքին վրայ կը կայանայ ու ասիկա հաւատքի վրայ է, վասն զի կախարդութիւնը սատանայէն է, ու թէ որ մէկը նախ Աստուծոյ չի հեռանայ ու ինքըզինքը սատանայի պաշտօնեայ և երկրպագող չընէ կախարդութիւնները չի յաջողեր :

Վասն որոյ կ'աղաչեմք ասանկ մեծ և աններելի չարիքներէն հրաժարիլ, որ անանկը սատանային հետ դժոխքի հրոյն մէջ չի պատժուի, որ ասիկայ կուպաշտից գործ է և ոչ քրիստոնէից, զորն որ Քրիստոս իր

գալստեամբը կռոց մոլորութիւնը և անոր
չար գործքերը վերցուց յաշխարհէս :

Արդ մէկը դարձեալ սատանային գոր-
ծակից չըլլայ կախարդական չար գործքերու-
իւր , որ անոր հետ յաւիտեան գեհենին հը-
րոյն մէջը չայրի :

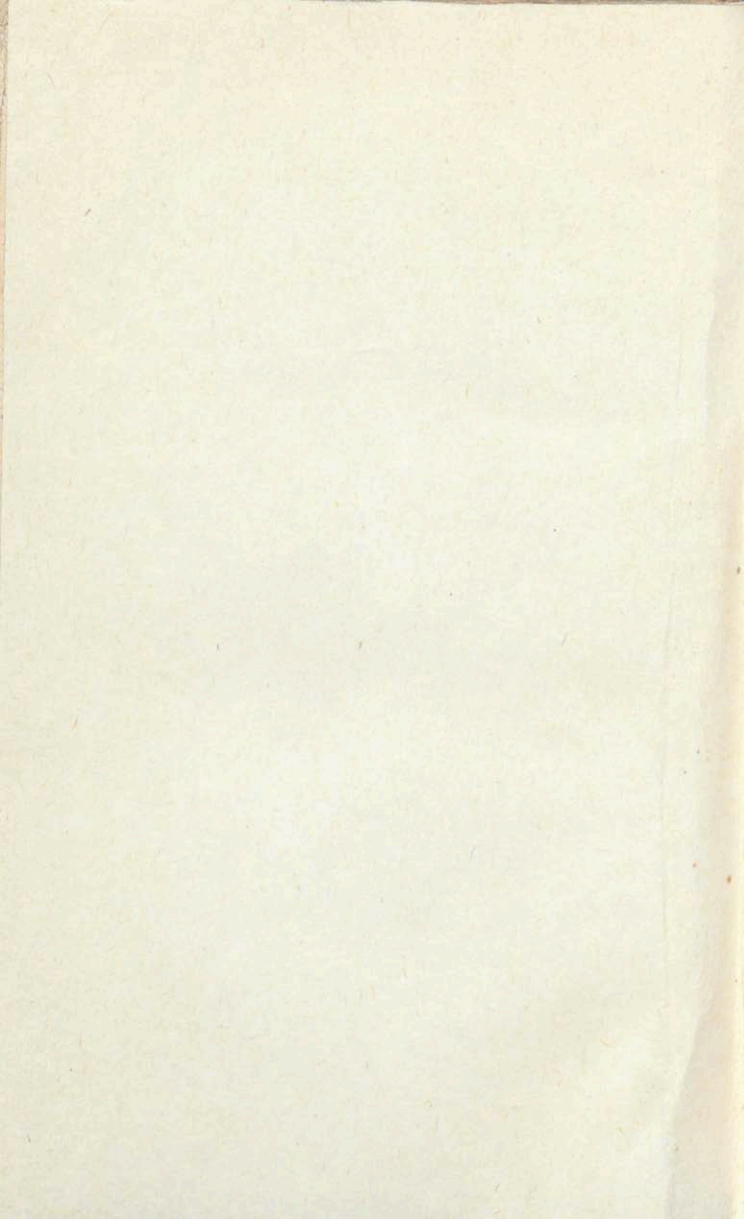
Չեզի Աստուածային պատուիրանքներէն
դատ գրելու բան կար մեղաց և ամենայն
չար գործքերէն զգուշանալու , բայց գրա-
ծէս պակասը ձեր եպիսկոպոսներէն և քա-
հանաներէն կրնաք սորվիլ , որոնք ձեր հո-
գիին Աստուծոյ վերակացու դրուած են , և
ամեն օր ձեզի Վրիստոսի ճշմարտութեան
խօսքը կը սորվեցընեն :

Այնքալ կ'աղաչենք Աստուծոյ որ ձե-
նէ քարեղէն սիրտը հանէ՝ և մարմնեղէն
սիրտ տայ պարարտ երկիր ըլլալու , ու ձեր
հոգւոյն վրայ մեր խօսքին սերմը աճեցընե-
լու որ հարիւր չափով պտուղ տաք , որպէս
զի դատաստանին օրը արդար դատաւորին
առջին ուրախ և անտրտում դէմքով ըսենք
թէ՝ Ահա ես և իմ մանկունքներս որ ինձի
տուիր , ու ձեզի հետ աջ կողմը եղողներուն
քով յաւիտենական կենաց մէջը տեղի ու-
նենանք , Յիսուսի Վրիստոսի շնորհիւ ,
որ յաւիտեան օրհնեալ է , ամէն :

1894

1569

1772-1773

4025

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0030961

